

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET BİLİM DALI

BOŞANMA SÜRECİNDE OLAN BİREYLERİN SÜRECE İLİŞKİN
DENEYİMLERİNİN SOSYAL HİZMET UYGULAMALARI AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Ebru BİNGÖL

KOCAELİ 2024

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET BİLİM DALI**

**BOŞANMA SÜRECİNDE OLAN BİREYLERİN SÜRECE İLİŞKİN
DENEYİMLERİNİN SOSYAL HİZMET UYGULAMALARI AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Ebru BİNGÖL

Doç. Dr. Figen PASLI

KOCAELİ 2024

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET BİLİM DALI**

**BOŞANMA SÜRECİNDE OLAN BİREYLERİN SÜRECE İLİŞKİN
DENEYİMLERİNİN SOSYAL HİZMET UYGULAMALARI AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Tezi Hazırlayan: Ebru BİNGÖL

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 25.09.2024/31

KOCAELİ 2024

TEŞEKKÜR

Lisans eğitimi gördüğüm dönemden itibaren ilgisini ve desteğini hiç esirgemeyen, güler yüzüyle ve samimiyetiyle mesleki, akademik ve hayata dair her konuda bana katkıda bulunan, tez sürecinde motivasyon kaynağım olan, sabırla beni cesaretlendiren, benim için bir danışmandan daha fazlası olan çok değerli Hocam Doç. Dr. Figen PASLI'ya,

Eğitim hayatım boyunca beni hep destekleyen ve desteğini bana hissettiren, beni yalnız bırakmayan anneme, babame ve kardeşime,

Tanıdığım ilk zamandan itibaren her zaman yanımda olan, 'can bağı' ile bağlı olduğum beni koşulsuz destekleyen dostlarım Aycan ATACAN ve Ebru KÜÇÜKCİCİ ÇAKIR'a

Yüksek lisans eğitimimiz süresince tüm çalışmalarımızda bana destek olan, beni motive eden ve çalışmalarım üzerinde kendi fikir ve değerlendirmelerini benimle paylaşan canım arkadaşım Sosyal Hizmet Uzmanı Suna Zıla KARTAL'a,

Araştırma sürecinde gerekli izinlerin alınmasında ve bu süreçte çalışmamın tamalanmasında desteklerini esirgemeyen Gebze Adli.Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürü Esmâ TÜFEKÇİOĞLU'na ve değerli mesai arkadaşlarıma,

çok teşekkür ederim.

Kasım, 2024

Ebru BİNGÖL

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	vii
ABSTRACT.....	viii
KISALTMALAR.....	ix
TABLolar DİZİNİ.....	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1.ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ.....	
1.2.ARAŞTIRMANIN AMACI.....	
1.3.ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	

İKİNCİ BÖLÜM

2.TANIMLAR.....	
2.1.Aile Kavramı ve Yaklaşımlar.....	
2.2.Evlilik Kavramı ve Türleri.....	
2.3. Boşanma Kavramı, Evreleri ve Modelleri.....	
2.4.Boşanmanın Nedenleri.....	
2.5.Boşanma Sürecinde Sorunlar ve Gereksinimler.....	

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.BOŞANMA VE SOSYAL HİZMET.....	
2.1. Boşanma Sürecinde Sosyal Hizmet.....	
2.2.Güçlendirme Yaklaşımı.....	

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.YÖNTEM.....	
4.1.Araştırmanın Modeli.....	
4.2.Evren ve Örneklem.....	
4.3.Veri Oluşturma Süreci.....	
4.4.Veri Toplama Araçları.....	
4.4.1.Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu.....	
4.5.Verilerin Analizi.....	
4.6.Etik Konular.....	

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. BULGULAR VE ÇÖZÜMLEME.....	
5.1. Evlilik Süreci ve Deneyimleri.....	
5.1.1.Evlilikte Toplumsal Cinsiyet Algısı.....	
5.1.2.Çocuk Sahibi Olmak ve Evlilik.....	
5.1.3.Evlilik Beklentilerinde Hayal Kırıklığı.....	
5.1.4. Çatırdayan Evlilikler: İlgisizlik, Eşitsizlik, Şiddet.....	
5.2. Boşanma ve Boşanma Süreci.....	
5.2.1. Boşanma Sürecine Etki Eden Toplumsal Cinsiyet Algısı.....	

5.2.2.Boşanma Nedenleri: Şiddet ve Çocuğun Etkilenmesi.....	
5.2.3. Boşanmayı Kabullen(e)memek.....	
5.2.4. Boşanma Sürecinin Çocuklar Üzerindeki Yansımala.....	
5.2.5. Boşanma Sürecini Başlatabilmek ve Maddiyat.....	
5.2.6. Adli Süreçlerin Uzunluğu.....	
5.2.7. Sosyal Destek Sistemleri.....	
5.2.8. Çocuk İçin Yaşamak.....	

SONUÇ.....	
ÖNERİLER.....	
KAYNAKÇA.....	
EKLER.....	74
ÖZGEÇMİŞ.....	76

ÖZET

Bu araştırmanın amacı; boşanma sürecinde olan bireylerin ve ailelerinin yaşadığı problemleri belirlemek, toplumsal cinsiyete göre değişen deneyimlerini keşfetmek ve sosyal destek mekanizmalarını belirlemek, güçlendirme yaklaşımı ile boşanma süreci arasındaki bağlantıyı açıklamaktır. Araştırmada nitel araştırma deseni ve fenomenolojik yaklaşım kullanılmış, amaçlı örneklem tekniği ile örneklem belirlenmiş ve verilerin analizinde tematik analiz yöntemi kullanılmıştır. Araştırmacı ve danışmanı tarafından yapılandırılan Sosyo-Demografik Soru Formu ile Boşanma Sürecine İlişkin Görüşme Formu kullanılmıştır. Çalışma kapsamında Gebze Adliyesi'nde boşanma davaları devam etmekte olan bireylerden gönüllü olan dokuz kişi ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya gönüllü olan katılımcılarla gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerin ses kaydına alınmasıyla veriler toplanmıştır. Veriler, iki ana tema ve bu ana temalara bağlı on iki alt tema ile incelenmiştir. Sonuç olarak, boşanma sürecinin toplumsal cinsiyet algısından etkilendiği, boşanma sürecinin bireyler üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkilerinin bulunduğu, boşanma sürecinde sosyal hizmet uygulamalarında güçlendirme yaklaşımının kullanılmakta olduğu ve bireylerin güçlendirilebilmesi için sosyal hizmet uygulamalarına gereksinim olduğu ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda; boşanma sürecinde uygulanan sosyal hizmet müdahalelerinin artırılması ve mevcut uygulamaların eksiklerinin giderilerek daha iyi hale getirilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Aile, Evlilik, Boşanma, Sosyal Hizmet, Güçlendirme Yaklaşımı

ABSTRACT

The aim of this study is to identify the problems experienced by individuals and their families who are in the process of divorce, to explore their experiences varying according to gender, to identify social support mechanisms, and to explain the connection between the empowerment approach and the divorce process. The phenomenological approach, which is a qualitative research approach, was used in the study, the sample was determined with the purposeful sampling technique and the thematic analysis method was used to analyze the data. The Socio-Demographic Question Form and the Question Form Regarding the Divorce Process, structured by the researcher and her counselor were used. As a part of study, interviews were held with nine volunteers from individuals whose divorce cases were ongoing at the Gebze Courthouse. Data were collected by audio recording the in-depth interviews with the participants who volunteered for the study. The data were analyzed with two main themes and eleven codes related to these main themes. As a result, it was concluded that the divorce process is affected by gender perception, the divorce process has both positive and negative effects on individuals, empowerment approach is used in social work practices during the divorce process and social work practices are needed to empower individuals. In this context, it is recommended that social service interventions implemented during the divorce process be increased and current practices be improved by eliminating their deficiencies.

Key Words: Family, Marriage, Divorce, Social work, Empowerment approach

KISALTMALAR

AMK: Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun

APA: Amerikan Psikoloji Derneği

IFSW: Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu

TDK: Türk Dil Kurumu

TMK: Türk Medeni Kanunu

ASAGEM: Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü

TABLULAR

Tablo 1: Katılımcılara İlişkin Tanımlayıcı Bilgiler

GİRİŞ

Evlilik, iki erişkin bireyin hayatını birlikte yaşamaya karar vererek başlattıkları süreci tanımlamakta iken boşanma bu iki kişinin duygusal birlikteliklerini sonlandırma kararı almalarıyla başlayan ayrılık süreci olarak tanımlanmaktadır (Humbatova, 2021: 1). Evlilik bağı ile aile kurulmaktadır. Aile kurumu, yaşam dönemleri süresince yoksulluk, ihmal, istismar, madde bağımlılığı, şiddet, boşanma benzeri her toplumda ve her sosyo-ekonomik düzeyde görülebilecek problemlere maruz kalabilir (İçağasıoğlu Çoban, 2020: 260). Aile içerisinde sahip olunan problemler bireyleri boşanma kararı vermeye yöneltebilmektedir. Boşanma kararının verilmesiyle başlayan boşanma süreci aile bireyleri üzerinde çeşitli etkiler bırakabilmektedir. Bununla birlikte aile kurumunun toplumsal yapının bir parçası olduğu düşünöldüğünde aile birliğinin boşanma ile bozulmasının toplumsal yapı üzerinde de etki oluşturacağı söylenebilir.

Küresel çapta gerçekteşen değişimler ve gelişimler aısından ailenin toplumsal aından önem düzeyi farklılık göstermesine karşın hem birey hem de toplum için önemi azalmamaktadır (İçağasıoğlu Çoban ve Özbesler, 2009: 38). Toplumlarda erkeklerin ve kadınların kendi biyolojik cinsiyetlerine uygun olarak nasıl davranmaları gerektiğini belirleyen cinsiyet rolleri bulunmaktadır (Zastrow, 2015: 605). Bu toplumsal cinsiyet rolleri, evlilik ve boşanma sürecinde de aile kurumu ve aile bireyleri üzerinde etkisini göstermektedir. Aile kurumu ile toplumsal hayat arasında karşılıklı etkileşim bulunmaktadır: Aile toplumsal hayatı etkilemekteyken aynı zamanda toplumsal hayat da aileyi etkilemektedir. Bu sebeplerle boşanma sürecini deneyimleyen bireylerin süreçte yaşadıkları problem ve güçlüklerin belirlenebilmesinde ve değerlendirilebilmesinde çok boyutlu düşünmeyi gerektirir. Sosyal hizmet uygulamaları, bu çok boyutlu düşünmeyi içermektedir.

Sosyal hizmet çeşitli biçimleriyle, insanlar ve çevreleri arasındaki çoklu, karmaşık işlemleri ele alır. Misyonu, tüm insanların tam potansiyellerini geliştirmelerini sağlamak, yaşamlarını zenginleştirmek ve sosyal hayata uyum problemlerini önlemektir. Sosyal hizmet disiplini, sorun çözmeye ve değişime odaklanır (Ponnuswami ve Sathiyani, 2010: 139). Bu işlevini yerine getirirken mesleki kuram ve yaklaşımlardan, farklı disiplinlerden de faydalanır. Sosyal hizmet uygulamalarında kullanılan yaklaşımlardan biri olan güçlendirme yaklaşımı, bireyleri ve toplulukları; yaşamlarını iyileştirmek için kişisel, kişilerarası ve siyasi güç kazanmaları için

güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Güçlendirme, değişimi gerçekleştirmek ve daha iyi bir geleceğin yolunu açmak için özerklik, güç, güven ve diğer gerekli araçları oluşturma sürecidir (Martinez, 2022).

Bu araştırma ile boşanma sürecinde olan bireylerin ve ailelerinin yaşadığı problemleri belirlemek, toplumsal cinsiyete göre değişen algı ve deneyimlerinin keşfetmek ve sosyal destek mekanizmalarını belirlemek, güçlendirme yaklaşımı ile boşanma süreci arasındaki bağlantıyı açıklamak amaçlanmıştır. Bu sebeple ilk kuramsal bölümde evlilik, aile ve boşanma kavramları toplumsal cinsiyet temelinde ele alınmıştır. Kuramsalın ikinci bölümünde ise boşanma süreci sosyal hizmet uygulamaları ve güçlendirme yaklaşımı çerçevesinde incelenmiştir. Kuramsal kısımdan sonra, yapılan bireysel görüşmeler aracılığıyla bulgulara ulaşılmış, bulgular değerlendirilmiş ve sonuç kısmı oluşturulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1.ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Evlilik, iki erişkin bireyin hayatını birlikte yaşamaya karar vererek başlattıkları süreci tanımlamakta iken boşanma ise bu iki kişinin duygusal birlikteliklerini sonlandırma kararı almalarıyla başlayan ayrılık süreci olarak tanımlanmaktadır (Humbatova, 2021: s. 1). Boşanmanın gerekçeleri 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu'nda şu şekilde yer almaktadır: Zina, hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış, suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme, terk, akıl hastalığı, evlilik birlikteliğinin sarsılması (Türk Medeni Kanunu, 2001). Hukuki gerekçelerin yanında boşanma gerekçelerinin sosyo-kültürel yönü de bulunmaktadır. Eşlerin farklı sosyo-kültürel yapıya sahip olmaları, erken veya geç yaşta gerçekleşen evlilikler, ekonomik sorunlar, evliliğe bakış açısı örnek olarak gösterilebilir (Kaya ve Tan Eren, 2020: s. 714-715). Türkiye İstatistik Kurumu 2023 yılında açıkladığı verilerine göre; 2021 yılında 175 bin 779 çift boşanmış olup bu sayı 2022 yılında 180 bin 954 olmuştur (Türkiye İstatistik Kurumu, 2023). Boşanma sayının yüksek olduğu ve artmakta olduğu bilgisi doğrultusunda Türkiye'de sosyal yapının değişmekte olduğu söylenebilmektedir. Toplumsal hayatta gerçekleşen sosyo-kültürel, ekonomik değişimlerin etkisiyle boşanma sebeplerinin de farklılaşabildiği söylenebilmektedir. Toplumsal bir konu olan boşanmanın da güncel koşullarla araştırılması gerekli görülmektedir.

Bireyler romantik ilişki içerisinde oldukları kişiler ile birlikte mutlulukla yaşamayı hayal ederek evlenir. Bu sebeple romantik ilişkiler ve evlilikler bireylerin yaşantılarında önemli bir konumda yer edinmektedir. Evlilik, kişiye hem olumlu hem olumsuz duygular tecrübe ettirir. Kişi mutlu hissedip doyum sağlayabilirken hayal kırıklığına uğrayıp değersiz de hissedebilmektedir (Tosun, Yazıcı, Altun; 2017: s. 74). Boşanma sebebiyle aile yapısının ve bireylerin yaşam düzeninin farklılaşması, ailenin tüm bireylerinde yeni düzene uyum sağlama güçlüğü oluşturabilmektedir. Bu uyum sürecinde birtakım güçlükler tecrübe edilirken bu güçlüklerle mücadele edilir (Bayraktar, 2022: s. 51). Kucur ve Kelebek (2021) gerçekleştirdiği bir araştırmada; boşanma sürecinde bireylerin ekonomik güçlükler yaşadığını, sosyal destek mekanizmalarından faydalanabilmede bireylerin çekinceleri bulunduğunu, toplumun boşanmaya olan olumsuz bakış açısının bireyler üzerinde olumsuz etki bıraktığını belirtmiştir. Boşanma sürecine ilişkin risklerin ve güçlüklerin belirlenebilmesi, bunlara çözüm üretilmesi ve eksiklerin tamamlanması, bu süreci tecrübe eden kişilerin iyilik

hallerinin sağlanabilmesi amaçlarıyla boşanma hususunda çalışmalar yapılması gerekmektedir.

Sosyal çevre ile uyum ve etkileşim, bireyler için oldukça önemlidir. Boşanma süreci itibariyle bireyin içinde bulunduğu çevre ile arasındaki iletişimin niteliği, bireyin sosyal hayata aktif katılımına ve kendini iyi hissetmesine bağlıdır. Bireyin, içinde bulunduğu çevresi ile olan etkileşimi üzerinde etkili olan farklı etkenler bulunmaktadır (Bayraktar, 2022: s. 86). Bireylerin ve ailelerin iyilik halini sağlayabilmek, onların tecrübe ettiği sosyal problemlerin çözümlenmesini ve işlevselliklerinin artırılmasını sağlamak amaçlarıyla ailenin güçlendirilmesi doğrultusunda gerçekleştirilen uygulamalar sosyal hizmet uygulamalarının odağında bulunmaktadır (Danış, 2016: s. 220-221). Bu doğrultuda; boşanma sürecinin, sosyal hizmet uygulamalarına konu olduğu söylenebilir. Bireylerin boşanma ve sonrası süreçte yaşadıkları güçlükleri aşabilmeleri, psiko-sosyal ve ekonomik yönlerden desteklenebilmeleri, sosyal hayata aktif katılım sağlayabilmeleri için sosyal hizmet uygulamalarına önem verilmesi gerekmektedir.

Toplumsal, tarihsel ve kültürel yönleriyle toplumsal cinsiyet, erkeklerin kadınlardan üstün görüldüğü, kadın ve erkek arasındaki güç ilişkisinin bir fonksiyonudur. Bu nedenle, toplumsal cinsiyet insan yapımı bir kavram olarak anlaşılabilirken, 'cinsiyet' insanların doğal veya biyolojik özellikleridir. Sosyal hizmet mesleği, insan davranışları ve sosyal sorunlarla başa çıkma teknikleri konusundaki geniş bilgi tabanı nedeniyle, cinsiyet ayrımcılığının daha etkili ve verimli bir şekilde ele alınmasında öncülük edebilir ve önemli bir rol oynayabilir (Thippeswamy ve Aquinas; 2017: s. 28).

Başka bir açıdan bakıldığında ise; aile kurumunun toplumsal hayattaki önemine karşın ailelere yönelik aile politikaları, ülkemizde genelde önce bir sorun oluşması ve bu sorun sonrasında bu soruna çözüm üretilmesi yoluyla planlanmaktadır. Bu sebeple mevcut koruyucu ve önleyici uygulamaların eksik ya da yetersiz olduğu söylenebilir (İçağasıoğlu Çoban ve Özbesler, 2009: s. 38). Aile yapısındaki bir değişim olan boşanmanın toplumsal hayat üzerinde etkileri bulunduğu düşünüldüğünde; yeni politikaların geliştirilebilmesi veya mevcut politikalar üzerinde değişiklikler yapılması için boşanma hususunda yapılan araştırmalarda ulaşılan sonuçlara önem vermek gerekmektedir.

Literatür tarandığında boşanma sürecinde bireylerin tecrübe etiği sorunlar ve gereksinimler, bireylerin ve çocukların boşanma sürecinden ne şekilde etkilendiği, bireyler ile sosyal destek mekanizmaları arasındaki ilişki gibi konuları; sosyal hizmet uygulamaları temelinde araştıran çalışmaların yetersiz olduğu görülmüştür. Bu araştırmada boşanma sürecinde olan bireylerin bu sürece ilişkin algı ve deneyimleri, sosyal hizmet uygulamaları, toplumsal cinsiyet algısı ve güçlendirme çerçevesi etrafında şekillendirilerek ele alınmıştır.

1.2.ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın genel amacı; boşanma sürecinde olan bireylerin bu sürece ilişkin algı ve deneyimlerini keşfetmek, bu süreçte bireylerin ve ailelerinin yaşadığı problemleri belirlemek, bu durumları sosyal hizmet uygulamaları temelinde toplumsal cinsiyet algısı ve güçlendirme perspektifi etrafında şekillendirilerek açıklamaktır.

Bu genel amaç doğrultusunda şu sorulara cevap aranmıştır:

- Bireyleri boşanma sürecine yönelten sebepler toplumsal cinsiyet algısına göre nasıl şekillenmektedir?
- Boşanma sürecinde, boşanan bireyler ve onların çocukları ne tür problemler yaşamaktadır?
- Boşanma sürecinde boşanan bireylerin sürece ilişkin tecrübeleri toplumsal cinsiyet perspektifiyle nasıldır?
- Boşanma sürecinde sosyal hizmet uygulamaları ne şekilde gerçekleşmektedir?

1.3.ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Boşanma genel itibariyle sosyo-kültürel, toplumsal cinsiyet gibi pek çok faktörden etkilenen geniş kapsamlı bir kavramdır. Her evliliğin sahip olduğu dinamikler ve evlilik içerisinde çiftlerin maruz kalınan güçlüklerle mücadele etme yöntemi birbirinden farklılık gösterir. Ancak farklı evlilikler arasında birbiriyle benzer olan güçlüklerle karşılaşılabilir (Adak, 2023: s. 88). Boşanma kavramının kapsamının geniş olması sebebiyle boşanma ile ilgili araştırmaların da kapsamı geniştir. Benzerlik olduğu düşünülen çalışmalara örnek olarak; Tatlıoğlu ve Demirel (2016) tarafından yapılan bir araştırmada (Sosyal Bir Gerçeklik Olarak Boşanma Olgusu: Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme) boşanma olgusu psiko-sosyal bir değerlendirmeyle ele alınmıştır. Bayraktar (2022) tarafından yapılan araştırmada (Boşanmış Bireylerin Boşanma Sonrası Deneyimleri ve Boşanma Sonrası

Damgalanmanın Dramaturjik Teori Üzerinden İncelenmesi) boşanan bireylerin sürece ilişkin deneyimleri dramaturjik teori üzerinden değerlendirilmiştir. Yıldırım ve Uyar (2022) tarafından yapılan araştırmada (Kadınların Boşanma Sonrası Yaşama Uyum Deneyimleri: Nitel Bir Çalışma) boşanma sonrası süreçte kadın bireylerin deneyimlerine yönelik nitel araştırma yapıldığı görülmektedir. Adak ve Elmas (2023) tarafından yapılan araştırmada (Türkiye’de Boşanma Nedenlerinin Toplumsal Kökenleri ve Boşanma Sonrası Deneyimler) boşanma nedenlerinin toplumsal kökenlerinin ve boşanan bireylerin deneyimlerinin değerlendirildiği görülmektedir. Erkoyuncu (2023) tarafından yapılan araştırmada (Aile Mahkemelerindeki Sosyal İnceleme Sürecinin Sosyal Hizmet Perspektifinden Değerlendirilmesi Üzerine Nitel Bir Araştırma) boşanmanın adli kısmında gerçekleşen sosyal inceleme sürecinin sosyal hizmet perspektifiyle değerlendirildiği görülmektedir. Karakaya (2019) tarafından gerçekleştirilen araştırmada (Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Boşanma/ Boşanma Süreci ve Kadın: Elazığ Örneği) kadın katılımcılar üzerinden boşanma sürecinin toplumsal cinsiyet bağlamında değerlendirildiği görülmektedir.

Literatür taramasının sonucunda özetle; Boşanma konusunda toplumsal cinsiyet perspektifini kullanan çalışmaların bulunduğu görülmüşse de bu çalışmaların sosyal hizmet alanında veya güçlendirme perspektifiyle ele alınanlarının nadir ve sınırlı olduğu görülmüştür. Yine literatür incelendiğinde; boşanma sürecinde kadınlar ile yapılan çalışmaların, hem kadın hem erkek bireyleri içeren çalışmalardan daha fazla olduğu görülmüştür. Boşanma sürecini daha kapsamlı değerlendirebilmek, bu sürece ilişkin güçlükleri ve problemleri analiz edip çözüm üretebilmek için hem kadın hem de erkek bireylerin dahil edildiği bir araştırma yapılmasının da literatüre katkı sağlayabilmek için önemli olduğu düşünülmektedir

İKİNCİ BÖLÜM

TANIMLAR

2.1.Aile Kavramı ve Yaklaşımlar

Tarihsel süreçte yaşanan değişim ve gelişimler aile kurumunu etkilemektedir. Bu sebeple aile kavramının mutlak ve evrensel bir tanımı bulunmamakta, toplumlardaki aile algısı da birbirinden farklılık göstermektedir (Abi, 2022: s. 3). Tarihsel süreçte

anlam farklılıklarına maruz kalan aile kavramı üzerine pek çok tanım yapılmıştır. Türk Dil Kurumu (TDK) tarafından aile; evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar ve kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik olarak tanımlanmıştır. Başka bir tanımlamayla ise aile, birden fazla bireyin bir arada bulunarak birbirleriyle ekonomik, sosyal ve duygusal yönlerden bir bağ oluşturduğu ve bu bireylerin genellikle müşterek konut paylaşmakta olduğu toplumsal bir yapıdır (Kıvrak, 2023). Aile kavramı, bir haneyi yatılı olarak paylaşan, oda arkadaşlığını ve oda kiracılığını da içeren ortak ikamet paylaşımından ayrılmalıdır. Aile kavramı ayrıca, kan bağına içeren akrabalıktan da ayrılmalıdır çünkü bir akraba birden fazla yerde ikamet edebilir. Ailenin özünde bulunan şey, ebeveyn-çocuk ilişkisidir (Barnard, 2023).

Ailenin en önemli işlevlerinden biri, üyelerine duygusal ve fiziksel destek sağlamaktır. Aile üyeleri birbirlerine sevgi, ilgi ve yardım sunarak duygusal güvenlik ve istikrarı teşvik eder. Aile içinde bireyler problem çözme, iletişim ve kişilerarası beceriler gibi hayatlarını ve başkalarıyla ilişkilerini yönlendirmelerine yardımcı olacak temel yaşam becerilerini öğrenirler (Dykemen, 2019 akt Chesson, 2023).

Aile kavramını daha iyi anlayabilmek için farklı yaklaşımlar bulunmaktadır.

Yapısal-işlevselci yaklaşım: Bu yaklaşıma göre aile her zaman toplumun yapı temelidir ve toplumsal düzeyde gerçekleşen değişimler aile yapısını da değiştirmektedir. Bu yaklaşımla aile, toplumsal kurumlarla arasındaki etkileşimi odağında ele alınır (Gökce, 2017: s. 53). Ailenin, toplum içerisinde birtakım görevleri bulunmaktadır. Bu yaklaşım daha çok ataerkil geniş aile ve modern çekirdek aile kavramlarına yoğunlaşmaktadır. Ailenin görevleri ise toplumun kendine has özelliklerine göre belirlenmektedir. Ailede bulunan roller hem ailenin işleyişine hem de aile aracılığıyla sosyal sistemin işleyişine etki etmektedir (İçli, 1997: s. 62). Bu yaklaşımın öncülerinden Parsons'a göre Sanayileşme öncesi dönemlerde geleneksel geniş aile bireyleri ortak şekilde üretimde bulunurken, sanayileşme sonrası süreçte modern çekirdek aile üyeleri üretime bireysel olarak katılmaktadır. Bu farklılaşma sürecinde ise aile bireylerin ben duygusunu arttığını ve aile içindeki eşitsiz yapının değiştiğini belirtmiştir (Parsons, 1956 akt. Çiçek, 2014: s.13). Ailenin, toplumsal konumunun önemine vurgu yapılmaktadır. Ekonomik, eğitim, hukuk gibi sistemler aracılığıyla ailenin toplumsal yapıya olan katkısı ve ailenin işlevleri irdelenebilir. Bu

doğrultuda, aile ve toplum arasında karşılıklı etkileşim bulunduğu söylenebilir (Abi, 2022: s.15).

Feminist yaklaşım: Toplumlarda erkeklerin daha çok güç kaynağına sahip olduğuna, aile yapısında erkek üstünlüğünün hakim olduğuna ve ailenin eşitsiz bir yapısının bulunduğu dikkat çeker (İçli, 1997: s. 64). Bu yaklaşıma göre aile kapitalizmin gereksinim duyduğu emek gücünü üretirken ataerkiliği de devam ettirmektedir. Kadın ve erkek aynı işi yaparken, kadına daha düşük ücret ödenmesi kadının, kapitalizmin ucuz ve yedek işgücü olduğunu gösterir (Gökce, 2017: s.54). Bu görüşe göre toplumsal yapı, cinsiyet eşitsizlikleri üzerine inşa edilmiş olup tüm sosyal yapı ve kültür bu eşitsizliği devam ettirmek üzerine işlemektedir. Aile kurumu ise bireylere toplumsal cinsiyet rolleri, ırk, inanç, cinsel yönelim gibi toplumsal konuları öğretmektedir (Canatan ve Yıldırım, 2013 akt. Abi, 2022: s. 17). Ailenin; toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini taşıyan bir kurum olduğu, kadın ve erkek arasında güç ilişkilerinde dengesizliğe sahip olduğu, cinsiyet temelinde toplumsallaştığı önermeleri üzerinde durmaktadır ((Andersen, 1978 akt. Çiçek,2014: s. 18)

Geleneksel toplumlarda aile içerisinde kadın ve erkek bireylerin kendi cinsiyetlerine ait olduğu düşünülen rol ve sorumlulukları yerine getirmesi beklenir. Örneğin kadınlardan; öncelikli olarak ev işleri, çocukların bakımı, beslenme durumuyla ilgili olmaları beklenirken ekonomi ve siyaset benzeri konulara alaka göstermemeleri beklenir. Erkeklerden ise; ailesini geçindirmesi, otoriter olması, duygularını belli etmemesi, eşi çalışıyor ise eşinin kazancından daha çok kazanması beklenir (Zastrow, 2015: s. 605).

Aile kurumunun diğer bir üyesi olan çocuklar da toplumsal cinsiyet algısından etkilenmektedir. Örneğin çocuklara, doğumları itibariyle cinsiyetine göre mavi veya pembe kıyafet alımı olur. İnsanların doğumları itibariyle içinde buldukları çevre ile etkileşim içerisinde olduğu düşünüldüğünde çocukların gelişiminin, içinde buldukları çevreleri tarafından biçimlendirildiği söylenebilir (Zastrow ve Kirst-Ashman, 2016: s. 298). Aile içerisinde kız çocukları, yaşamları süresince evlenmemeleri halinde eksik kalacakları inancıyla yetiştirilirken onlara ev içi işlerde becerikli olma ve erkeğe hizmet etme gibi amaçlarla eş ve anne olma rolleri öğretilir (Albayrak, 2019: s. 114-266).

Küreselleşen dünyada yaşanan değişim ve gelişimler, toplumun en küçük birimi olan aile yapısı üzerinde olumsuz etki bırakabilmektedir. Aile kurumunun toplumun en küçük yapısı olarak kabul gördüğü düşünüldüğünde, politikalar aracılığıyla toplumsal hayata yönelik düzenlemeler yapılırken aile kurumu da politikalardan etkilenmektedir (Erkoyuncu, 2023: s. 1). Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 41. maddesinde aile kavramından bahsedilmektedir. Bu madde, ailenin Türk toplumunun temeli olduğuna, ailenin huzurunun ve refahının sağlanmasının devletin bir görevi olduğuna vurgu yapmaktadır. Bu doğrultuda ailelerin, sosyal politikalara konu olduğu söylenebilir. Devlet, birey veya toplulukları korumak ve güçlendirmek amaçlarıyla sosyal politikalar geliştirir, bu politikaları uygulama aracı olarak sosyal hizmet disiplininin yararlanır (Yeler, 2019: s. 274-275).

Toplumsal hayatta görülen politikalar, gelişimler ve değişimler aile yapısına etki ederken evlilik algısına da etki etmektedir.

2.2.Evlilik Kavramı ve Türleri

Aile kavramına benzer şekilde tarihsel süreçte evlilik kavramına yönelik algı da yaşanan değişim ve gelişmelerden etkilenmiştir. Türk Medeni Kanunu'na göre evlilik; Kanunca belirtilen şartlara uyum sağlayan erkek ve kadın bireylerin evlendirme memuruyla birlikte yaptıkları tören ile gerçekleşir (Türk Medeni Kanunu, 2001). Türk Evlendirme Yönetmeliği'ne göre; 18 yaşını dolduran, mahkeme kararıyla vesayet altına alınmamış erkek ve kadın bireyler üçüncü bir kimsenin rızası veya iznine bağlı olmaksızın evlenebilir. 17 yaşını tamamlayan erkek ve kadın, velisinin izniyle, veli yoksa vasi veya vesayet makamının izni ile, 16 yaşını dolduran kadın ve erkek birey ise hakim izniyle evlenebilir (Evlendirme Yönetmeliği, 1985).

Evlilik, iki yetişkin birey arasında toplumsal olarak onaylanan ve kabul gören bir cinsel birliktelik olarak tanımlanabilir. Evlenen iki birey, birbiriyle akraba olurken bu evlilik akdiyle akraba yelpazesi daha geniş bir hale bürünmektedir. Evlenen bireyin kök ailesi ve akrabaları, evlilik bağıyla eşin de ailesi ve akrabası olur (Giddens, 2009: s. 331).

Toplumların sahip olduğu kültürel değerler birbirinden farklılık gösterdiği için evliliklerin kabul gören gerçekleşme biçim ve tarzları da değişkenlik göstermektedir: Kimlerin birbiriyle evleneceği veya kiminle evlenemeyeceği, evlilik süreci ve aşamaları gibi (Yıldırım, 2009: s. 66). Bazı topluluklarda evlilikler aileler tarafından düzenlenmektedir, bazılarında akraba evlilikleri desteklenmektedir, bazılarında ise aile

bireyleri tarafından kız ve oğlan çocuklarının birbiriyle evlendirilmesine yönelik karar verilir. Genel itibariyle bireyler, içinde yaşadığı toplumun kalıplarını doğru, ahlaklı ve normal olarak kabul ettiği için bu normlara uyum gösterir. Bu normlara uyum sağlamayan durumlar ise ahlak dışı olarak kabul edilir (Zastrow, 2015: s. 257).

Her topluluğun farklı kültürel değerlere sahip olması farklı evlilik türlerinin oluşması üzerinde etkili olmuştur. Belirli bir toplumun aile kurmak amacıyla tarihsel normlarına uygun şekilde gerçekleşen evlilik türü geleneksel evlilik olarak tanımlanmaktadır (Amerikan Psikoloji Derneği, 2023). Geleneksel evlilikler, bireysel seçime izin vermeyerek eşleri önceden belirlenmiş olan rollerine kilitler. Örneğin evli kadınlar, ev kadını rolünü yerine getirmesi gerektiği için sahip olabilecekleri kariyer hırslarını veya hayal kırıklıklarını bastırmak zorunda bırakılır. Modern evlilikler ise bireysel tercihlere izin vermektedir. Eşler eşit ortaklar olarak kabul edilir ve aile adına karar almada kadınların güç ve kontrol payı vardır. Geleneksel evliliklerde sorumlulukların dağılımı açıkça cinsiyete göre belirlenir. Erkek evin dışında çalışarak ailenin mali sorumluluğunu üstlenirken; kadın ise alışveriş, yemek pişirme, temizlik ve çocuk yetiştirme gibi işlerle evin bakımından tek başına sorumludur. Modern evliliklerde eşler sorumlulukları paylaşır (Matrimonial, 2017). Geleneksel evlilikte eşlerin konumu net bir şekilde belirlemiştir ve konularının getirdiği işlevler açıkça tanımlanmıştır. Erkek, gücün ve maddi desteğin kaynağıdır. Kadın da evin işlerinden ve çocukların yetiştirilmesinden sorumludur. Ancak günümüzde bu durum önemli ölçüde değişmiştir (Malekian, 2016: s. 236). Kadınların üretime katılması, buna paralel olarak eğitim seviyesinin yükselmesi evlilik içerisinde kadın ve erkek rollerinde değişiklikler olmasında etkili olmuştur. Örneğin, evin erkeğinin gelir sağlayıcı rolü, kadının ise ev kadını rolü değişiklik göstermiş olup evin geçimini sağlama rolünü eşler ortak şekilde yerine getirmesi sağlanmıştır (Tekin Epik ve ark., 2017: s. 46-47). Eşitlikçi yönde olan bu değişim; geleneksel aile yapısında kadının aleyhine olan eşitsizliğin eşlerin denk olduğu anlayışına göre evrildiğini göstermektedir. Yani; karar alma, anlaşarak evlenme, kadının çalışması, eşlerin eğitim seviyesinin yükselmesi, sosyo-ekonomik yapının değişmesi durumları modern evliliklerde eşler arası eşitliğin sağlanmasına katkı vermektedir (İmamoğlu, 1994 akt. Günay ve Bener: 2011: 160).

Günümüzde dünyanın pek çok yerinde evlilik, esas olarak romantik aşkla ilişkilendirilen bir tören haline gelmiş olup siyasi ya da hukuki bağlılıktan ziyade

manevi ve sembolik bir bağılığa dönüşmüştür. Eş seçimi, dünyanın birçok yerinde evlenecek kişilerin ailelerinden ziyade, çoğunlukla ilişkideki kişilerin sorumluluğu haline gelmiştir. Yine de, görücü usulü evlilikler bazı kültürlerde hâlâ yaygındır (BetterHelp, 2024). Görücü usulü evlilik, oğlunu evlendirmek isteyen aile bireyleri tarafından oğullarının evleneceği kızın doğrudan seçilmesidir. Bu evlilik türü genelde geleneksel toplumlarda görülürken evliliğin gerçekleşmesinde kızın veya erkeğin isteğinden çok aile bireylerinin onayına önem verilir. Bu evlilik türünde kızın beğenilmesi durumunda kızın ailesi, namusu, hamaratlığı araştırılarak evliliğin gerçekleşme veya gerçekleşmeme durumuna karar verilir (Sezen, 2005: s. 186).

Geleneksel bir toplumun evliliğe dair en belirgin yönlerinden biri, evliliğin kalıcı bir şey olarak kabul görmesidir. Bu nedenle, eş seçimi genellikle ömür boyu bir kez yapılır. Modern evlilik, çoğu durumda, geleneksel evlilikte olduğu gibi eşlerden birinin ölümüyle sonlanan değil, boşanmayla sonuçlanan, uzun süreli olmayan, geçici bir durumdur. Geleneksel bir evlilikte sıradan insanların boşanması neredeyse imkânsız iken modern evlilikte boşanma prosedürünün uygulanması oldukça kolaydır (Shchemelinin, 2020: s. 153).

Evlilik türlerinin farklılık gösterebilmesine karşın evlilikte bireyler içinde yaşadıkları toplumun değerlerinden ve kalıp yargılarından etkilenmektedir. Toplumsal cinsiyet algısının etkisiyle toplum tarafından, evlilik birlikteliği içerisinde kadın ve erkek bireylerden beklenen roller bulunmaktadır. Örneğin anne olma rolü bulunan kadının üstlenmek zorunda kaldığı birtakım sorumluluklar bulunmaktadır. Bu rol ve sorumluluklar; hamilelik süreci, kadının iş hayatına katılıp katılmama durumu, çocuğun bakımının nasıl sağlanacağı durumları ile ilgilidir (Teater, 2015: s. 109). Erkek bireyler ise kariyerlerinde başarılı olmaları için baskıya maruz kalırlar, sahip oldukları statüye göre daha düşük bir birey olarak görülebilirler ve duygularını dışavurmaları bir zayıflık olarak kabul edilir (Zastrow, 2015: s. 579).

Evliliklerin toplumsal düzenin bir parçası olması sebebiyle toplumsal düzeni daha iyi anlamlandırabilmek için evliliğe dair resmi veriler önem kazanmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu tarafından 2024 yılında açıklanan verilerine göre; 2022 yılında 575 bin 891 çift evlenmiştir. Bu sayı 2023 yılında 565 bin 435 olmuştur. Buna göre evlenen çift sayısının azaldığı anlaşılmaktadır (Türkiye İstatistik Kurumu, 2024). İstatistikte evlenen kişi sayısının azalmakta olduğu anlaşılrsa da sayı olarak değerlendirildiğinde

evlenen kişi sayısının yüksek olduğu söylenebilir. Evlilik ile aile kurumu oluşturulur. Evlilik kadar boşanma da aile kurumunu ilgilendiren bir kavramdır.

2.3.Boşanma Kavramı, Evreleri ve Modelleri

Boşanma, en genel tanımıyla evlilik birlikteliğinin hukuken sona ermesi olarak tanımlanabilir (Mortelmans, 2020: s. 2). Türk Dil Kurumu'nun tanımıyla ise boşanma, eşlerden birinin boşanma ilamı almasıyla evlilik akdinin sona erdirilmesidir. Boşanma aynı zamanda; duygusal destek, cinsellik, ekonomik güvenlik benzeri evlilik ile ilgili faydaların da kaybı anlamına gelmektedir (Amato, 2014: s. 19).

Tarihsel süreçte dünya düzeni sürekli bir değişim içerisinde olmuştur ve değişim devam etmektedir. Dünyadaki bu sürekli değişimden etkilenen toplumsal şartlar, aile yapısını da etkilemektedir. Modern dünyada hakim olan kent yaşamı, kırsal kesimdeki geniş aile yapısı yerine anne, baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile yapısını ön plana çıkarmıştır (Bayraktar, 2022: s. 40). Modern dünyada bölgesel farklılıklar bulunmasına karşın boşanma 'kusur' olarak kabul edilmekten uzaklaşmıştır ve bireysel bir karar haline bürünmüştür. Yani boşanma, herhangi birinin onayına gerek kalmaksızın bireysel istekler üzerine gerçekleşebilmektedir (Stewart ve Brentano, 2006 akt. Nuhoğlu, 2019: s. 25).

Boşanmanın psikolojik ve duygusal olarak beş farklı evresi bulunmaktadır: Eşin suçlanması ve hayal kırıklığı, kaybın yasını tutmak ve memnuniyetsizliği ifade etmek, öfke, bekarlık ve boşanmaya karar vermek, yeniden başlamak. İlk evrede eşler, geçmişteki sorunlar, mevcut sorunları ve gelecekteki muhtemel sorunlar için birbirini suçlar. Boşanma sürecini başlatan kişide; memnuniyetsizlik, birikmiş öfkeler, daha fazla mesafe, endişe, depresif ruh hali görülebilirken diğer eşte inkar, boşanmaya çaresiz olma, bilinmeyenden korkma, şok halleri görülebilmektedir (Ubaidi, 2017: s. 1). İkinci evrede umutsuzluk ve kayıp duyguları hakimdir. Eşler günlük işlere konsantre olmakta zorlanırken, ebeveynlik rollerini yerine getirmede güçlük yaşar. Üçüncü evrede ise öfke, ihanet, geleceğe dair korku hissedilirken kişiler duygusal çalkantılar yaşayabilir. Dördüncü evrede çiftler bağımsızlık duygusunu benimsedikçe yeni ilişkiler ve aktiviteler keşfedebilir; benlik algılarını ve ebeveynlik rollerini geri kazanabilir (Hasnain, 2024). Son evre olan beşinci evrede, boşanmanın kabullenildiği, uzun vadeli planların yapıldığı, kişinin hayatının kontrolünü ele aldığı evredir (Ubaidi, 2017: s. 2).

Boşanmayı daha iyi anlayabilmek için çeşitli modeller geliştirilmiş olup Kessler tarafından 1975 yılında geliştirilen yedi aşamalı model en bilindik modellerdendir. Kessler'in modelinde boşanma, duygusal olarak evrelere ayrılmaktadır. Bu model, evlilik birlikteliğinde dağılma sürecinin başlangıcından itibaren tüm boşanma sürecini analiz etmesi sebebiyle sürecin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olur (Mehda ve Sudhamayi, 2022: s. 1421).

Kessler'in geliştirdiği modelde yedi psikolojik evre bulunmaktadır: (Aseltine ve Kessler, 1993 akt. Çiçek 2014: s. 60).

1. Gözünü açmak, tatsız olan gerçeği görmek (Disillusionment): Eşlerin evlilik beklentilerinin sahip oldukları gerçek evlilik yaşantıları ile uyuşmadığını fark etmeleriyle başlar. Bu farkındalık başlangıçta ifade edilememiş bir hayal kırıklığı biçimini alabilir (W. Kaslow, 1980: s. 718).
2. Erozyon (Eresion): Bu evrede eşler arasındaki iletişim problemleri kendini gösterirken bastırılan hayal kırıklığı ve öfke benzeri birtakım olumsuz durumlar kendini gösterebilmektedir (Uçan ve diğerleri, 2006: s. 25).
3. Ayrışma (Detachment): Çiftin evliliğe olan duygusal bağlılığının azalması sonucunda ayrılmanın ana hatları çizilir (W. Kaslow, 1980: s. 718).
4. Fiziksel ayrılık (Physical separation): Bu evrede bireyler tarafından yeni bir hayat düzeni ve yeni kimlik oluşturmaya gereksinim duyulur. Bu süreçte anksiyete yaşanabilir, pişmanlık hissedilebilir (Çiçek 2014: s. 61).
5. Yas (Mourning): Bu evrede kişi bireysel özgürlüğüne yönelirken bu süreçte öfke, kırgınlık, çaresizlik gibi duygulara sahip olunabilir (Aktaş, 2011: s. 4).
6. İkinci ergenlik (Second Adolescence): Bu evrede kişi daha özgür ve pozitif olabilmek için kendini yeterli görebilir. Bu evrede kişi boşanma sürecine olumsuz duyguların tesiriyle değil daha objektif bakabilir. Kişi, hayatındaki bu yeni dönem için daha pozitif ve heyecanlı olabilir (Aktaş, 2011: s. 4).
7. Araştırma ve sıkı çalışma (Exploration and hard working): Yeni bekar kişinin; boşanmanın çeşitli deneyimleriyle bütünleşme, kendi seçimleriyle yeni kimliğini benimseme, hayatının ilerleyen aşamaları için sorumluluk alma gibi zorlu görevleri tamamladığı son aşamadır (Mehda ve Sudhamayi, 2022: s. 1421).

Boşanma, toplumları etkileyen önemli bir husus olması sebebi ile araştırmalara konu olmuştur. Boşanma ile ilgili farklı teoriler geliştirilmiştir:

1.Hata/Suç/Yapı Teorisi (Fault/Offence/Guilt Theory): Eşlerden biri, diğer eşin kusurundan dolayı mahkemeden boşanma kararı verilmesini talep eder. Bir suçlu bir de masum tarafın bulunması şarttır ve boşanma yoluna ancak masum taraf başvurabilir. Taraflardan herhangi birinin evlilikte suç işlemesi halinde, yalnızca mağdur olan tarafın boşanma hakkı vardır. Her iki taraf de diğerinin kusurunu öne sürerek boşanmak istiyorsa ve her ikisi de diğer eşin kusurunu ispatlayabiliyorsa hangisinin en az kusurlu olduğuna mahkeme karar verir (Basha, 2024: s. 2). Yani bu teoride masum eş mağdur olarak kabul edilmekte ve kendisine evlilik kusuru işleyerek kusurlu olan diğer eşe karşı boşanma hakkını kullanarak evlilik bağını bozma özgürlüğü tanınmaktadır (Kaur, 2021).

2. İradi Boşanma Teorisi (Divorce at Will): Teoriye göre kişi istediği zaman eşinden boşanabilir. Burada evlenmek boşanmaktan daha zordur. Bu teori Müslüman hukuku tarafından da kabul edilmektedir. Yani, aklı başında Müslüman bir koca, herhangi bir gerekçe göstermeksizin istediği zaman karısını boşayabilir. Bunun için bir yargı mensubunun yardımına ya da müdahalesine başvurmasına gerek yoktur (Sudhamani,2017: s. 4). Hata/Suç/Yapı teorisinde çiftler evliliklerini bir ‘hapishane’ ye çevirerek içinde eziyet çekebilirler. Bu sebeple sorunlu ilişkilerden bir çıkış yolu bulunmalıdır. İradi boşanma teorisinde taraflardan biri, diğer tarafın duygularını, yönetimini, güçsüzlüğünü ve en önemlisi dürüstlüğü hiçe sayarak evliliği keyfi olarak sona erdirebilir (Traisa, 2019: s. 162):

3.Evlilik Hayal Kırıklığı (Frustration of Marriage): Diğer taraf herhangi bir evlilik suçu işlememiş olsa bile, evliliğin bir tarafı için evlilik birliği bozulabilir. Bu, kişide zihinsel yetersizlikleri olduğunda, kişi dinini değiştirdiğinde veya dünyadan vazgeçtiğinde, çok uzun bir süre ortadan kaybolduğunda gerçekleşebilir. Bir kişi böyle sonuçsuz bir evlilikten kurtulmayı tercih ederse, bu teoriye göre ona yardım edilmelidir. Bu bakış açısıyla boşanma bir rahatlama değildir (Sudhamani, 2018: s. 7). Örneğin, iki kişinin on beş senelik evlilikleri var ancak kocanın sekiz yıldır nerede olduğu bilinmiyor. Burada, kadın eş hayal kırıklığı teorisine dayanarak boşanma kararı alabilir (Saha, 2021).

4.Karşılıklı Rıza Teorisi (Mutual Consent Theory): Bu boşanma teorisi, taraflardan birinin diğerine karşı bir dilekçe sunduğu ve daha sonra bu dilekçeye karşı direnen kusur teorisinin tamamen tersidir. Burada hiçbir taraf kusurlu değildir. Her iki taraf da dostane bir şekilde ayrılmak için ortak bir dilekçe verir. Bu teorinin ardında yatan mantık; evliliğin taraflarının, evliliğe girmek kadar evliliği sona erdirmekte de özgür olduklarıdır (Saha, 2021). Evlilik hayatı eşlerden birinin veya her ikisinin suçu veya yozlaşması nedeniyle bozulmadan önce boşanmaya izin vermek, evliliğin tarafları ve toplum için olumlu bir iyiliktir. Tarafları ahlaki çöküntüye uğramaktan kurtarmanın yanı sıra, bu boşanma prosedürü, tarafların kirli çamaşırlarını kamuoyu önüne sermek zorunda kalmamaları gibi ek bir avantaja da sahiptir. Bu teoriye göre tarafların birbirlerine karşı iddialarda bulunmalarına ve diğer tarafın günahkar olduğunu kanıtlamak için birbirlerini alt etmeye çalışmalarına gerek yoktur (Sudhamani, 2017: 8) Bu teori, acele boşanmaya yol açabileceği ve tarafların evliliklerini feshedebileceği ve bunun ahlaksızlığı teşvik edebileceği gerekçesiyle eleştirilmektedir. Taraflar hafif bir geçimsizlik durumunda dahi evliliklerini sona erdirebilirler. Karşılıklı rızayla boşanma için iki ön koşul bulunmaktadır; birincisi diğer eşin nafakasının karşılanması, ikincisi ise çocuğun velayetinin kime verileceği konusunun daha önce çözüme kavuşturulmasıdır. Ayrıca, evliliğin her iki tarafının da son bir yıldır ayrı yaşıyor olması gerekmektedir (Saha, 2021).

Bu teoride belirtilen ayrı yaşama ilkesi oldukça önemli kabul edilmektedir. Bu ilkenin gerekliliği, yolları ayırma kararının fevri şekilde değil, dikkatlice düşünülmüş bir eylem tarzı olduğunu tespit etmeyi amaçlamakta ve evlilik birliğinin herhangi bir geri kazanım kapsamının ötesinde bozulduğunu kanıtlamaktadır (Sr: 2023).

Karşılıklı rıza teorisinde geçen anlaşmalı boşanmanın ise Türk Medeni Kanunu 166.madde ile düzenlendiği görülmektedir. Bu maddeye göre; en az bir yıl süren evlilikte eşlerin birlikte başvurması veya bir eşin diğerinin davasını kabul etmesi hâlinde, evlilik birliği temelinden sarsılmış sayılır. Görevli hakim; tarafların mahkemeye sunduğu boşanmanın mali sonuçları ile çocukların durumu hususunda taraflarca kabul edilecek düzenlemeyi uygun bulduğu takdirde anlaşmalı boşanma gerçekleşebilmektedir (Türk Medeni Kanunu, 2001).

6.Evliliğin Telafi Edilemez Şekilde Bozulması Teorisi (Irretrievable Breakdown Theory): Evliliğin sona ermesi, evliliğin tamamen bozulması ve artık yeniden kurulma

şansının olmaması olarak tanımlanır. Eşlerin tekrar karı koca olarak birlikte yaşamaya başlamaları için makul bir olasılık yoktur (Saha, 2021). Bu teoriye göre ilgilenilen şey evliliğin yıkılması gerçeğidir; eğer bir evlilik geri dönüşü olmayacak şekilde yıkılmışsa, boşanmaya karar verilmelidir, zira boş kabuğu muhafaza etmenin bir faydası yoktur. Evlilik bir kurgu haline geldiğinde, yasal bağın koparılması gerekir (Sudhamani, 2017: s. 13).

Evlilik, taraflardan birinin veya her ikisinin kusuru nedeniyle ya da hiçbir tarafın kusuru nedeniyle bozulabilir. Karı ve kocanın ilişkileri o kadar gerilmiş olabilir ki birbirleriyle yaşamayı bırakmış olabilirler. Böyle bir durumda, hem tarafların hem de toplumun menfaati için, taraflardan herhangi birine herhangi bir sorumluluk yüklemeyen, evliliğin telafi edilemez şekilde bozulması gerekçesiyle boşanma kararı verilerek ilişkinin sona erdirilmesi arzu edilir. Hayatlarını yeniden kurabilmelerini sağlamak için fiilen var olanın hukuken de tanınması iyidir (Sudhamani, 2017: s. 14-15).

Toplumsal hayatta önemli bir yer tutan evlilikler ile bağlantılı bir kavram olan boşanmayı daha kapsamlı değerlendirebilmek için istatistiklere bakmak önemlidir. Türkiye İstatistik Kurumu 2023 yılında açıkladığı verilerine göre; 2021 yılında 175 bin 779 çift boşanmış olup bu sayı 2022 yılında 180 bin 954 olmuştur. TÜİK'in açıkladığı diğer verilerde ise kesinleşen boşanma davaları sonucunda 2022 yılında boşanan çiftlerde 180 bin 592 çocuk ise velayete verilmiştir. Boşanma davaları sonucunda; çocukların velayetinin 2022 yılında %75,7'si anneye, %24,3'ü babaya verildiği görülmüştür (Türkiye İstatistik Kurumu, 2023).

İstatistiklere bakıldığında boşanma sayılarının artış gösterdiği görülmektedir. Boşanmanın toplum yapısını etkileyen bir durum olduğu düşünüldüğünde boşanmanın nedenlerini de anlamak gerekir.

2.4.Boşanmanın Nedenleri

Evliliklerde; evlilik birlikteliğinin süresi, boşanma nedenlerinin eşler üzerindeki etkisinin düzeyi, müşterek çocuk olup olmadığı gibi etmenler boşanma kararının alınmasına katkıda bulunabilmektedir (Yılmaz ve Fidan, 2006: s. 2). Pek çok insan evliliğin tüm problemleri çözeceğine ve kesintisiz romantizm getireceğine inanarak toplumsallaşır. Ancak evlilik, eşlere ait birtakım sorumlulukları da içinde barındırmaktadır. Bir evliliği işlevsel kılmak için eşlerin her birinin çaba göstermesi

gereklidir. Eşlerin evliliğe yönelik beklentilerinin karşılanmaması boşanmaya sebep olabilmektedir (Zastrow ve Kirst-Ashman, 2016: s. 168).

İlişki içerisindeki bireyler arasında uyumsuzlukların ve fikir ayrılıklarının bulunması boşanma kararı alınmasının nedenlerinden olabilirken, çiftler arasında bulunan problemlerin sağlıklı şekilde çözüme kavuşturulmaması boşanmanın en temel nedenidir (Raley ve Bumpass, 2003: s. 256). Birçok ilişki zayıf iletişim nedeniyle başarısız olmuştur. Birçok çift birbirlerine karşı ne hissettiklerini ifade etmekte zorlanmaktadır. İhtiyaçlarını nasıl dile getireceklerini ve birbirlerini nasıl dikkatle dinleyeceklerini bilemezler. Zayıf iletişim boşanmanın önemli bir nedeni olabilir (Odis, 2021: s. 6). Çiftler arasında dış faktörler nedeniyle de anlaşmazlıklar yaşanabilmektedir. Aile içi çatışmaların gelişmesini ve şiddetlenmesini teşvik eden dış faktörler arasında işteki sorunlar, aile ilişkilerinin gücünü etkileyen akrabalarla yaşanan çatışmalar yer almaktadır (Xamidullaevna, 2023: s. 16).

Toplumsal hayatın düzenlenmesinde ve denetlenmesinde yazılı olmayan kurallar kadar yazılı kurallar da etkili olmaktadır. Boşanmanın toplumsal yapıyı etkileyen bir olgu olduğu düşünüldüğünde Türk Medeni Kanunu'nda boşanmanın ne şekilde yer aldığına bakmak önemlidir. Türk Medeni Kanunu'nda boşanma sebepleri; zina, hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış, suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme, terk, akıl hastalığı, evlilik birliğinin sarsılması olarak yer almaktadır. Kanun'un 184.maddesinde ise; boşanmanın gerçekleşmesi, mahkemeye sunulan bu boşanma gerekçelerinin geçekliğinin ispatlanmasıyla gerçekleştiği ancak boşanma talebinde özel bir sebep bulunmaması durumunda evlilik birliğinin temelinden sarsılması koşuluyla hakimin vicdani kanaatinin uygun görmesiyle boşanma kararının verildiği yazmaktadır (Türk Medeni Kanunu, 2001).

Türkiye İstatistik Kurumunun 2022 yılında yayımladığı verilerine göre; 2021 yılında boşanan hem kadınların hem erkeklerin; en önemli boşanma nedeni olarak eşinin sorumsuz ve ilgisiz olmasını gördüğü anlaşılmaktadır. Boşanma nedeni olarak ikinci sırayı erkek bireylerde aile büyüklerinin aile içi ilişkilere dahil olması alırken, kadınlarda ise aldatma almaktadır (Türkiye İstatistik Kurumu, 2022). İstatistiklerde belirtilen nedenler haricinde; ataerkil anlayış, şiddet, alkol ve uyuşturucu madde kullanımı, işsizlik, eşlerin birbirine olan aşırı sahipleniciliği, kadını ev içine tutmaya yönelik baskılar da boşanma nedenleri arasında bulunmaktadır (Yıldırım, 2004: s. 76).

Aile yapısı içerisinde eşlerin arasındaki bağı kuvvetli olması aile içindeki muhtemel sorunları ve çatışmaları azaltabilecek bir etmendir. Eşler arasındaki çatışma ve sorunların aşılabilmesine ilişki içindeki bireylerin birbirlerine olan duyguları, gösterdikleri saygı, psikolojik durumları da etki etmektedir. Bu çatışma ve sorunların çözülememesi eşler arasındaki ilişkiyi zedeleyebilir ve boşanma nedenlerinden olabilir (Bayraktar, 2022: s. 43).

Boşanma sürecinin başlamasıyla birlikte ailenin tüm bireyleri birtakım olumsuzluklar yaşayabilmektedir. Bu süreçte yaşanan sorunların anlaşılması ve ihtiyaçların belirlenmesi önemlidir.

2.5.Boşanma Sürecinde Sorunlar ve Gereksinimler

Boşanma, aile bireylerinin yaşamında değişiklik oluşturan bir durum olması sebebiyle bireyler, bu süreçle başa çıkma becerilerini kullanmakta güçlük yaşayabilir. Bu güçlük ise bireyin dengesini bozabilir (Doğan ve Şahin, 2021: s. 264). Boşanmanın gerçekleşmesinden sonraki süreçte yalnızlık hissi, başarısızlık hissi, sosyal çevrenin verebileceği tepkiler sebebiyle endişeli hissetme, yalnız birey olarak yaşama korkusu benzeri ciddi problemler yaşanabilmektedir (Zastrow, 2015: s. 261).

Boşanan bireylerde görülen duygusal sıkıntı, boşanmanın en acil ve yaygın sonuçlarından biridir. Boşanma sürecinde ve sonrasında üzüntü, keder, öfke ve ihanet duyguları yaygındır. Bireyler, yalnızca ilişkide değil, aynı zamanda tasavvur ettikleri geleceklerinde de bir kayıp duygusu yaşayabilirler. Ayrıca, boşanma, çocuklar söz konusu olduğunda ruh sağlığı için özellikle zor olabilir. Birlikte ebeveynlik stresi, çocuk velayeti savaşları ve çocukların refahı ile ilgili endişeler duygusal sıkıntıyı daha da kötüleştirebilir (Mulligan, 2023).

Toplumun boşanma algısı bu süreçte kişilerin hem psikososyal durumu hem de yaşam tarzları üzerinde etkili olmaktadır. Boşanan kadınların toplum tarafından dışlanabildiği söylenebilmekteyken, özellikle evli olduğu süreçte çalışmayan kadınların boşanma sürecinin başlaması itibariyle ekonomik güçlüklerle maruz kaldığı söylenebilmektedir. (Leopold, 2018 akt. Güler ve Kalafat, 2022: s. 221).

Geleneksel toplumlarda hakim olan özellikle 'dul kadın' algısının etkisiyle kadınlar genel itibariyle sosyal çevreleri ile iletişimi kısıtlar ve ilişkilerini de çocukları ile sınırlandırır. Ayrıca bu algı kadının iş düzenini de etkilemekte olup kadın, sınırlı

düzeyde iletişim kurma, kendini gizleme benzerinde stratejiler geliştirmektedir (Yılmaz ve Fidan, 2006: s. 3).

Ebeveynlerinin boşanma sürecine tanıklık eden çocuklarda bazı benzer evreler görülebilmektedir; boşanma olayı sebebiyle kendini suçlama, boşanmayı kabullenmeme, ebeveynlere kızgınlık, depresyon ve kabullenme evreleri. Bu evreler dışında çocuklarda anksiyete, düşük benlik algısı, akademik başarının düşük olması, terk edilme hissi, değersiz hissetme, özgüven eksikliği gibi problemler görülebilmektedir (Çakmak Tolun, 2023: s. 331).

Bir evlilik sonlandığında genellikle çocuklar; boşanmanın nedeni olarak kendilerini sorumlu tuttukları için suçluluk duymaya, iki ebeveyne de öfkeli hissetmeye, ebeveynleri tarafından kendisinin reddedildiğini hissetmeye daha eğilimli olurlar. Alıngan, depresif, intihara eğilim gösterme, eğitimlerine ve toplumsal hayata katılmaya daha az ilgili olabilirler (Zastrow, 2015: s. 180).

Amato ve Hohmann-Marriot (2007) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada, ebeveynler arasındaki çatışmaların görece daha az olduğu ve iletişimin ise iyi düzeyde olduğu, çocuğun annesiyle ve babasıyla düzenli şekilde görüşebildiği boşanmalarda dahi çocukların ilerleyen yaşlarında çeşitli riskler altında olduğu belirtilmiştir. Bu risklere intihara eğilim, küçük yaşta doğum yapma, düşük benlik algısı, kişilik problemleri örnek gösterilebilir.

Boşanma, ilgili bireyler için önemli bir yaşam stresidir ve ailenin tüm üyelerinin zihinsel ve fiziksel sağlığı için olumsuz sonuçlar oluşturma potansiyeli bulunmaktadır. Boşanma; velayet sahibi ebeveynlerin, ekonomik dezavantaj, çocukların bakımı, konut düzenlemelerinde değişiklik ve ev dışında çalışmak zorunda kalmak gibi durumlardan kaynaklanan aşırı görev yüküne bağlı rol gerginliği dahil olmak üzere yaşamlarında büyük değişiklikler yaşamasına neden olur. Dünyadaki çoğu toplum boşanmaya karşı olumsuz bir tutuma sahip olmasına rağmen boşanmanın, boşanan bireyler üzerinde çeşitli olumlu etkilere yol açması sebebiyle evliliğin sona ermesini savunan bireyler vardır (Damota, 2019: s. 6).

ASAGEM tarafından 2011 yılında gerçekleştirilen araştırmada, boşanma sürecinde tek ebeveynli olan çocukların; bu sürecin ilk dönemlerinde evden giden ebeveynlerini bir daha görememe korkusuyla mutsuz, yalnız, üzgün hissettikleri ancak sonraki dönemlerde olumsuz duygular ile birlikte olumlu duygulara da sahip oldukları

sonucuna ulaşılmıştır (ASAGEM, 2011). Boşanma, ailenin tüm bireyleri üzerinde olumlu veya olumsuz etkiler gösterebilmektedir. Boşanma, bireylerin işlevsiz veya istismarcı olabilen evliliklerini sonlandırıp daha uyumlu partnerlerle daha fazla mutluluk ve tatmin aramasını kolaylaştırır (Amato, 2014: s. 19). Boşanmanın gerçekleşmesi bireyi, problemlili ve mutsuz hissettiren evlilik birlikteliğinden kurtulmasını sağlayarak bireyin daha huzurlu ve üretken olmasına katkıda bulunabilir. Ayrıca boşanma, çocukları da problemlili bir evlilik birlikteliğinden olumsuz yönde etkilenmesini önlemektedir (Zastrow, 2015: s. 264).

Boşanma sürecinde yaşanabilecek çeşitli problemler karşısında eşlerin mağduriyet yaşamaması için Türk Medeni Kanunu 169.madde ile geçici önlemler alınabileceğinden bahsedilmektedir. Bu maddeye göre hakim; davanın devamı süresince gerekli olan, özellikle eşlerin barınmasına, geçimine, eşlerin mallarının yönetimine ve çocukların bakım ve korunmasına ilişkin geçici önlemleri re'sen alabilmektedir (Türk Medeni Kanunu, 2001). Boşanmanın başlaması itibariyle bu mahkeme sürecinde aile bireyleri için sosyal hizmet uygulamaları önem kazanmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BOşANMA VE SOSYAL HİZMET

3.1.Boşanma Sürecinde Sosyal Hizmet

IFSW tarafından sosyal hizmet mesleği (2014); ‘‘Sosyal değişimi ve gelişimi, sosyal bütünleşmeyi, insanların güçlendirilmesini ve özgürleşmelerini destekleyen uygulama temelli bir meslek ve akademik disiplindir.’’ olarak tanımlanmıştır. Adli sistem bünyesinde aile mahkemelerinde sosyal hizmet yöntem ve müdahaleleri uygulanmaktadır. Adli sosyal hizmet alanında çalışan uzmanlarının uygulamalarına mevzuat, kanun, mesleki etik ilke ve kurallar, uygulama standartları temel oluşturmaktadır. Bu konularda sosyal hizmet uzmanının yetkin olması beklenmektedir (Gönültaş, 2022: s. 11).

Boşanma sürecinde iki kişi arasındaki ilişki bitmiş olsa da bu süreçten etkilenen birden fazla sayıda insan bulunmaktadır. Bu sebeple aileyi bir sistem olarak değerlendirmek

uygun olmaktadır. Sosyal hizmet disiplini olarak boşanma sürecinde mikro, mezzo ve makro düzeylerde uygulama yapılmaktadır. Birey ve aileye yönelik gerçekleştirilen müdahale mikro düzeyde, ailenin mezzo sistemler ile arasındaki etkileşim mezzo düzeyde, ailenin gereksinimlerine uygun sosyal destek mekanizmalarının sürece dahil edilmesi ve gerçekleştirilen koruyucu ve önleyici çalışmalar ise makro düzeyde müdahale olarak açıklanabilir (Yıldırım ve Baydur, 2022: s. 397).

Ailelerle sosyal hizmet uygulaması gerçekleştirilirken ailedeki tüm bireylerin kendi gereksinimlerini karşılayabilme becerisi kazanabilmeleri amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda ailede mevcut olan güçler analiz edilir, buna ilişkin eksik olduğu değerlendirilen kısımlarda somut değişiklikler gerçekleştirerek işlevsellik artırılması için müdahaleler gerçekleştirir (Çevik, 2020: s. 28-29).

Aile kurumu içerisinde oluşan bir kriz tüm aile bireylerinde etki bırakabileceği için tüm aile bireylerine müdahale edilmesi gerekmektedir. Boşanmak da bir kriz olarak kabul edilebilir. Sosyal hizmet, aileyi bir sistem olarak kabul eder ve aile bireylerinin her birine ait problemlerin çözülebilmesi ve aileyi güçlendirme amaçlarıyla müdahalede bulunur (Özden, 2018: s. 94).

Zaman içerisinde aile yapısında meydana gelen değişimlerle birlikte yeni gereksinimler ve problemler oluşmuştur. Toplumun önemli bir yapısı olan aile kurumuna ait problemlerin çözülebilmesinde aile mahkemeleri, uzmanlaşmış bir mahkeme olarak önemli bir yer almaktadır (Atamtürk: 2014: s. 241). 4787 Sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun 2003 yılında Resmi Gazetede yayımlanmıştır (AMK, 2003). 30.04.2021 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanan ve halen uygulanmakta olan Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliği 36.Maddesi'ne göre ise Aile Mahkemelerinde mahkemece talep edilen hususlarda sosyal inceleme yapıp sosyal inceleme raporu hazırlanması gerektiği belirtilmiştir. Yine bu yönetmeliğe göre; Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlükleri bünyesinde psikolog, pedagog ve sosyal çalışmacı olarak çalışanlar adli destek görevlisi olarak tanımlanmıştır (Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliği, 2021).

Aile mahkemelerinde görevli sosyal hizmet uzmanı velayet, kişisel ilişki, evlat edinme, vasilik gibi görevlendirildiği konularda dosyada taraf olan kişi ve aileler ile bireysel görüşmeler yapar, ev ziyaretlerinde bulunur; değerlendirme, gözlem ve

kanaatlerini içeren sosyal inceleme raporu hazırlayarak mahkemeye görüş bildirir. Sosyal hizmet uzmanı tarafından dosyaya sunulan sosyal inceleme raporu mahkemeye bir öneri niteliğinde olup herhangi bir bağlayıcılığı yoktur (Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun, 2003).

Sosyal inceleme süreci; aile dinamiklerini belirlemeye yardımcı olabilmesi, aile bireylerinin problemlerini ve gereksinimlerini tespit edebilmesi, bu sorunlar ve gereksinimlerle ilgili uygulanabilecek tedbirleri belirleyebilmesi, çocuğun üstün yararını gözeterek çocuğu koruyabilmesi gibi hususlar doğrultusunda mahkemeye destek vermesi sebebiyle önemli görülmektedir (Erkoyuncu, 2023: s. 63).

Aile mahkemelerinde görülen davalarda taraflar arasında yaşanan problemler ve boşanma sürecinin kaotik hali aile bireyleri üzerinde öznel etkiler bırakabilmektedir. Uzman tarafından yapılan görüşmelerde aileye ilişkin sosyo-ekonomik nitelikler, aile yapısı, hukuk sistemi gibi değişkenler birlikte değerlendirilmelidir. Bu sebeple aile mahkemelerinde tek bir yaklaşım veya müdahaleden bahsedilememekle birlikte dosyada birden fazla yaklaşım, müdahale ve yöntem bir arada kullanılabilir (Mutlu, 2020: s. 271). Sosyal hizmet uzmanı görevlendirildiği dosyanın konusuna göre değerlendirme ve tespitte bulunarak ilgili mahkeme tarafından gerçekleştirilen yargı sürecinde bilirkişi rolüyle değerlendirme yapar ve öneriler sunar (Gönültaş ve Coşkun, 2020: s. 139).

Aileyi daha iyi anlayabilmek, aile bireylerinin gereksinimlerini belirleyebilmek ve aileye bunları karşılayabilmeyi öğretebilmek için sosyal hizmet müdahaleleri kapsamında aile danışmanlığı uygulamak önemlidir. Aile danışmanlığı, ailedeki problemlerin çözülmesinde aile bireyleri arasındaki etkileşime ve bu etkileşimin sorunlara katkısını değerlendirmeyi amaçlar (Demirbilek, 2016: s. 110). Türkiye'deki yasal düzenlemelere bakıldığında Gerçek Kişiler ve Özel Hukuk Tüzel Kişileri ile Kamu Kurum ve Kuruluşlarınca Açılacak Aile Danışma Merkezleri Yönetmeliği'nin (2012) 4.maddesinde sosyal hizmet lisans programından mezun olanların Milli Eğitim Bakanlığı onaylı aile danışmanlığı eğitimi tamamlayarak veya aile danışmanlığı alanında yüksek lisans/doktora eğitimi tamamlayarak aile danışmanı unvanı alabilmektedir.

Türk Medeni Kanunu'nda 336. Madde; evlilik içerisinde çocukların velayetinin her iki ebeveynde de bulunduğunu, ortak hayata son verilmiş veya ayrılık hali gerçekleşmişse

hâkimin velâyeti eşlerden birine verebileceğini, anne ve babadan birinin ölümü hâlinde sağ kalana, boşanmada ise çocuk kendisine bırakılan tarafa ait olduğunu belirtmiştir. Aile mahkemelerinde adli süreci devam eden dosyalarda çocuklara yönelik herhangi bir risk tespit edilirse 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu beşinci maddesine göre danışmanlık, eğitim, sağlık, bakım ve barınma olarak belirlenen koruyucu ve destekleyici tedbir kararları uygulanmaktadır (Çocuk Koruma Kanunu, 2005).

Aile içerisinde şiddet eylemi benzeri mağduriyet oluşturan durumlarda uygulama gerçekleştirilirken mağdurların psikolojik, sosyal, ekonomik, fiziksel iyilik hallerinin sağlanabilmesi ve bireylerin güçlendirilmesi amaçlanmaktadır (Mavili ve Daşbaşı, 2022: s. 88). Bu doğrultuda güçlendirme yaklaşımını boşanma bağlamında incelemenin önemli olduğu düşünülmektedir.

3.2. Güçlendirme Yaklaşımı

Güçlendirme, bireyin sahip olduğu mevcut şartlarını iyileştirebilmek için bireyin; kişisel, kişilerarası veya politik gücünü artırma sürecidir (Gutierrez, 1980: s. 149). Teater'in (2014) tanımıyla ise güçlendirme, sosyal hizmet uzmanları ile müracaatçıların işbirliği içerisinde müracaatçıyı, onun gereksinimlerini karşılamaya yardımcı olabilecek çevresel kaynaklarla buluşturabilecekleri süreç ve sonuçtur. Baskı altında olan veya ötekileştirilen bireylerin kendi yaşamları üzerinde kontrole sahip olmalarına dikkat çekerek bireylerin yaşam standartlarının daha iyi olabilmesi için kendilerine destek olabilmelerine yönelik uygulanması gerekenleri belirlemektedir (Teater, 2014: s. 74). Güçlendirme, bireyde var olan güçsüzlük hissini aşarak bireyin içindeki gücün açığa çıkartılmasını, bireyin maruz kaldığı sorunlara eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşmasını, kendi hakkını savunabilecek düzeye erişmesini amaçlayan bir yaklaşımdır (Erbay, 2019: s. 48). Boşanma sürecinin olumsuz etkileri birey ve ailelerde bireyi güçsüzleştirici bir etki bırakmaktadır. Boşanma sürecinin olumsuz etkilerinden bireylerin korunabilmesi, bu süreçte tecrübe edilen güçlüklerin aşılabilmesi ve bireylerin gereksinim duydukları yardımlara erişebilmesi, bireyin kendi kaderini tayin edebilmesi, bireyin özgüven düzeyinin artırılması, toplumsal düzeyde ise sosyo-kültürel niteliklerin iyileştirilebilmesi için sosyal hizmet müdahalelerinde güçlendirme yaklaşımını kullanmak gerekmektedir.

Toplum içerisinde kimlerin güçlü ve sözü geçen olduğunu belirleyen yaş, toplumsal cinsiyet, inanç, ten rengi, sosyo-ekonomik konum gibi kodlar bulunmaktadır.

Biyolojik cinsiyetin erkek olması, yaşça büyük olmak, zengin olmak, eğitim düzeyinde yüksek olmak güçlü olarak kabul edilen durumlara örnek gösterilebilir. Bu noktada güçlendirme yaklaşımı önem kazanmaktadır (Tuncay, 2009: s. 71).

Sosyal hizmet uzmanları, müracaatçıların yaşadığı problemleri çözümlenmeye destek oluşturabilmek için müracaatçının sahip olduğu güçlere ve kaynaklara odaklanmaktadır. Zayıflıklarına odaklanmak müracaatçının gücünü ve potansiyelini saptayabilmeye risk oluşturmaktadır (Zastrow, 2015: s. 21). Bireyleri anlayabilmek için bireyin aile yapısını ve aile dinamiklerine odaklanmak gerekmektedir. Sosyal hizmet disiplini aileyi bir sistem olarak değerlendirdiğinde, ‘niçin?’ sorusu yerine ‘nedir?’ sorusuna odaklanmaktadır. Ailede hakim olan patolojiler yerine ailedeki güçlerin/potansiyelin belirlenmesine önem vermektedir. Kişileri sınırlayan durumlar aşıldığında kişinin kullanmadığı ya da kişinin sahip olduğu yeteneklerin ve kaynakların tam kapasiteyle kullanılmasını harekete geçirmeye vurgu yapılır (Yücel, 2016: s. 3726). Sosyal hizmet uzmanları boşanma sürecinde güçlendirme yaklaşımını kullanırken beş adımlı çerçeve kullanırlar: Sorunları tanımlamak, güçlü yönleri tanımlamak, hedefler belirlemek, müdahaleleri uygulamak ve başarıyı işbirliğine dayalı bir düzlemde değerlendirmek (Martinez, 2022).

Güçlendirme yaklaşımı kapsamında mikro düzeye odaklanan müdahaleler; kişiyi motive etme, psikolojik rahatlık, benlik saygısı, güçlerini farkına varma, onurunu güçlendirme, sorunlar ve çözümler ile alakalı bütünlük oluşturma hedeflerini kapsamaktadır (Lee ve Hudson, 2011 akt. Teater Barbra, 2014: s. 74). Mezzo ve makro düzeyde müdahaleler ise eleştirel düşünme, maruz kalınan baskıya dikkat çekme ve politik savunuculuğu içerebilmektedir. Güçlendirme temelli yaklaşımla yapılan değerlendirme mikro, mezzo ve makro düzeyleri de kapsayacak şekilde çok yönlü olmalıdır (Barbra, 2014: s. 72-74).

Güçlendirme yaklaşımı bireysel, ailevi ve kurumsal düzeyde olan problemleri; kaynak problemlerini, kısıtlayıcı güç yapısı sorunlarını, asimetrik değişim ilişkilerini (yani bir tarafın diğerine göre daha çok kaynağa ve güce sahip olması), kısıtlayıcı ve engelleyici güç yapılarını ele aldığı için eleştirel düşünmeyi gerektirir (Lee, 2001: 36). Lee (2001: s. 51-52) güçlendirme sürecinin kişisel, kişilerarası ve politik olarak üç farklı seviyede gerçekleştiğini ifade etmekte olup Miley ve arkadaşları (2012: s. 80) da ona katılmaktadır. Kişisel güç, insanların; yetkinlik, kontrol duygusu, öz saygı ve iyi olma

durumu ile ilgilidir. Kişilerarası güç; etkileme gücü, sosyal destek, sosyal statü ile ilişkilidir. Sosyo-politik güç ise; tanınma, vatandaşlık hakları, kaynakların kontrolü, olanaklara erişme ve sosyal adalet ile ilgilidir (Miley ve diğ., 2012: s. 80). Lee ile birlikte Miley ve arkadaşlarının bu paralel tanımlamaları; sosyal hizmet disiplininin mikro, mezzo ve makro düzeyleri ile benzerlik göstermektedir (Erbay, 2019).

Güçlendirme yaklaşımı sonucunda gerçekleşmesi beklenen değişim ve gelişimleri Barnes ve Bowl (2001 akt. Erbay, 2019: s. 55) tarafından şu şekilde açıklanmıştır: Kişisel gelişim, aile gibi grupların işeyişinde değişim, hayat tercihlerinde kontrolün artması, baskı içeren söylem ve uygulamaların olumsuz etkilerine karşı direnme, yapısal eşitsizlikleri azaltma.

Bu doğrultuda; güçlendirme yaklaşımını boşanma sürecinde uygulayan meslek elemanı boşanan bireyin; hayatı hakkında kendi kararlarını alabilmesi, kişisel gelişimin sağlıklı şekilde ilerleyebilmesi, gereksinim duyduğu sosyal destek mekanizmalarına ulaşabilmesi için rol oynar. Güçlendirme yaklaşımıyla bireylerin güçlendirilmesi amaçlanmakta olup bu amacın gerçekleşebilmesi için farklı disiplinlerle işbirliği sağlanır. Mağduriyet yaşayan kişinin güçlendirilmesi, desteklenmesi, gerekli hallerde tedbir kararları uygulanması, kişinin korunması, mağduriyet oluşturan olayın oluşturduğu sosyo-ekonomik gereksinimlerinin karşılanması, kişiyi ihtiyaç duyduğu sosyal destek mekanizmalarıyla bir araya getirmek gibi işlevler gerekmektedir (Mavili ve Daşbaşı, 2022: s. 88).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

4.1.Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel yöntemle desenlenmiş araştırmalarda incelenen olay veya olgu hakkında derin bir algıya ulaşma gayreti söz konusudur (Morgan, 1996; akt. Baltacı, 2019: s. 370). Bu gayrete ulaşabilmek için araştırmada, fenomenolojik yaklaşım kullanılmıştır. Fenomenolojik yaklaşım, bireylerin tecrübelerine yüklediği özel ve kişisel anlamları araştıran ve onları keşfetmeye çalışan nitel bir araştırma türüdür (Qutoshi, 2018: s. 215).

4.2.Evren ve Örneklem

Çalışmada amaçlı örneklem tekniği kullanılmıştır. Bu tekniğe göre örneklem, araştırmanın amacı doğrultusunda araştırmacının belirlediği kritere göre oluşturulur (Şahan ve Uyangör, 2021). Gebze 1.Aile Mahkemesi, 2.Aile Mahkemesi, 3.Aile Mahkemesi, 4.Aile Mahkemesi ve 5.Aile Mahkemesi'nde boşanma davaları devam etmekte olan bireylerden gönüllü olanların katılması hedeflenmiştir. Gebze Adliyesi'ne boşanma dilekçesi sunulmasıyla boşanma süreci başlamış olan ve boşanma amacıyla bireysel görüşmeye gelen kişilerden araştırmaya katılmaya gönüllü olan kişiler araştırmanın örneklemine oluşturmaktadır. Gebze Adalet Sarayı'nda sosyal çalışmacı olarak çalışan araştırmacıya çalıştığı kurum tarafından çalışmanın konusu dışında da dosyaların tevzi edilmesi, çalışmanın içeriğine uygun bazı boşanan taraflarının bireysel görüşmelere katılım göstermemesi, araştırmanın gerçekleştiği dönemde araştırmacının çalıştığı birimin değişmesi durumlarıyla birlikte araştırmacının takip ettiği dosyalardan randevuya on kişi katılmış olsa da bir kişinin ankete katılmak istememesi sebepleriyle araştırma dokuz kişi ile gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin gerçekleştirildiği süreçte; erkek bireylerin araştırmaya katılmamayı tercih etmeleri sebebiyle araştırmaya katılan erkek katılımcıların sayısı, kadın katılımcıların sayısına oranla daha düşük kalmıştır.

4.3.Verit Oluşturma Süreci

Veri toplama sürecinde katılımcılarla gerçekleştirilen görüşmeler, Bakanlık izin yazısının araştırmacıya ulaştığı 27.04.2023 tarihinde başlamış olup 2023 Aralık ayında sonlanmıştır. Araştırmacının çalıştığı kurum tarafından araştırmacıya tevzi edilen dosyalar kapsamında, boşanma süreci içerisinde bulunan bireylerden araştırmaya katılmaya gönüllü olanlar ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu gönüllü bireylere araştırma hakkında ön bilgilendirme yapılmış, aydınlatılmış onam belgesi imzalatılmıştır. Görüşmeler uzman odasında gerçekleşmiş olup, katılımcıların onayı ile ses kaydı alınmıştır. Ses kayıt verileri, çalışmaya yönelik oluşturulan e-posta hesabında bulunmaktadır.

Araştırmada erkek katılımcılar E1, E2 şeklinde tanımlanmış olup kadın katılımcılar ise K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7 şeklinde tanımlanmıştır. Katılımcılara ilişkin tanımlayıcı bilgiler (görüşme yapıldığındaki yaşı, evlilik gerçekleştiğindeki yaşı, evlilik birlikteliğinin süresi, boşanma sürecinin devam ettiği süre, eğitim durumu, iş durumu, davacı veya davalı olma durumu, evlilik birlikteliğindeki müşterek çocuk sayısı, evlilik türü, sağlık durumu) Tablo 1 ile düzenlenmiştir.

Tablo 1: Katılımcılara İlişkin Tanımlayıcı Bilgiler

	Şu Anki Yaş	Evlilik Tarihinde Yaş	Evlilik Birliktelik Süresi	Boşanma Süresi	Eğitim Durumu	İş Durumu	Davacı Taraf Mı?	Müşterek Çocuk Sayısı	Evlilik Türü	Sağlık problemi
E1	34	22	12 Yıl	6 Ay	Ortaokul	İşçi	Hayır	2	Severek	Yok
K1	28	24	3,5 Yıl	6 Ay	Lise	Sekreter	Evet	1	Severek	Yok
E2	42	22	20 Yıl	8 Ay	Lise	Müdür	Hayır	2	Severek	Yok
K2	24	20	3 Yıl	1 Yıl	Ortaokul	Çalışmıyor	Evet	1	Severek	Yok
K3	37	19	8 Yıl	1 Yıl	Lise	Çalışmıyor	Evet	3	Severek	Yok
K4	37	20	17 Yıl	1 Yıl	Ortaokul	İşçi	Evet	2	Görücü Usulü	Yok
K5	51	35	14 Yıl	3 Ay	Ortaokul	Çalışmıyor	Evet	2	Görücü Usulü	Yok
K6	31	16	16 Yıl	9 Ay	Ortaokul	Çalışmıyor	Evet	2	Görücü Usulü	Yok
K7	41	31	11 Yıl	6 Ay	İlköğretim	Çalışmıyor	Evet	2	Severek	Yok

4.4. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından yapılandırılan Sosyo-Demografik Soru Formu ile Boşanma Sürecine İlişkin Görüşme Formu kullanılmıştır. Soru formları için alanda çalışmalarını bulunan iki akademisyenden görüş alınmıştır. Alınan görüşler ve pilot uygulama sonrasında yeniden düzenlenen görüşme formuyla toplanan veriler, araştırmaya gönüllü olan katılımcılarla derinlemesine gerçekleştirilen görüşmelerin ses kaydına alınması aracılığıyla elde edilmiştir.

4.4.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak Sosyo-Demografik Soru Formu ile Boşanma Sürecine İlişkin Soru Formu kullanılmıştır.

Sosyo-Demografik Soru Formu; Araştırmacı tarafından hazırlanan ve katılımcılara ait tanıtıcı bilgilerin yaşı, evlilik yaşı, işi, eğitim durumu, müşterek çocuklarının sayısı, evlilik birlikteliğinin süresi, boşanma sürecinin ne kadar süredir devam ettiği, sağlık durumu gibi dokuz sorudan oluşmaktadır.

Boşanma Sürecine İlişkin Soru Formu; araştırmacı tarafından, boşanma sürecindeki bireylerin bu sürece ilişki algı ve deneyimlerini analiz etme amacıyla on üç sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu olarak hazırlanmıştır.

4.5. Verilerin Analizi

Bu araştırmada tematik analiz yöntemi kullanılmıştır. Tematik analiz yöntemi, elde edilen verilerdeki temaları saptamayı, anaiz etmeyi ve raporlamayı amaçlamaktadır. Bu yöntem, veri örüntülerini küçük kodlarla düzenlemeye ve derinlemesine betimlemeye yardımcı olur (Braun ve Clark, 2006: s. 79). Araştırma, birden fazla kez

okunmuş olup tekrar eden kodlar belirlenerek önceden belirlenen temalar altında düzenlenmiştir. Elde edilen verilere göre daha önce belirlenen temalara yeni eklemeler yapılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde; tutarlı yorum yapmaya, farklı kaynaklarda yapılan çıkarımlarla birlikte bir bütünlük oluşturulmaya çalışılmıştır.

4.6.Etik Konular

Araştırmanın uygulanabilmesi için Kocaeli Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'ndan Etik Kurul İzni (E-10017888-020-376103 sayılı ve 23.02.2023 tarihli) alınmıştır. Uygulamanın Gebze Adalet Sarayı'nda gerçekleştirilebilmesi için etik kurul izniyle birlikte, Adalet Bakanlığı'ndan gerekli izinler alınmıştır. Görüşmeye katılmaya gönüllü olan bireyler aydınlatılmış onam formu imzalamışlardır. Ses kayıtları, araştırmacının telefonu aracılığıyla kaydedilmiş olup araştırma için oluşturulan gmail hesabında tutulmaktadır. Katılımcılar görüşmelerin gerçekleştiği tarih sırasına ve cinsiyetlerine göre erkek bireyler E1, E2 kadın bireyler K1, K1... şeklinde isimlendirilmiştir. Ses kayıtlarının deşifreleri araştırmacı tarafından yazılı hale getirilmiştir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

BULGULAR VE ÇÖZÜMLEME

Veriler doğrultusunda araştırmacı tarafından iki ana temaya ve bu iki ana temaya bağlı on iki alt temaya ulaşılmıştır. Temalar ve alt temalar şu şekildedir:

1.Evlilik Süreci ve Deneyimleri

- Evlilikte Toplumsal Cinsiyet Algısı
- Çocuk Sahibi Olmak ve Evlilik
- Evlilik Beklentilerinde Hayal Kırıklığı
- Çatırdayan Evlilikler: İlgisizlik, Eşitsizlik, Şiddet

2.Boşanma ve Boşanma Süreci

- Boşanma Sürecine Etki Eden Toplumsal Cinsiyet Algısı
- Boşanma Nedenleri: Şiddet ve Çocuğun Etkilenmesi
- Boşanmayı Kabullen(e)memek
- Boşanma Sürecinin Çocuklar Üzerindeki Yansımaları

- Boşanma Sürecini Başlatabilmek ve Maddiyat
- Adli Süreçlerin Uzunluğu
- Sosyal Destek Sistemleri
- Çocuk İçin Yaşamak

5.1.Evlilik Süreci ve Deneyimleri

“Evlilik süreci ve Deneyimleri” teması incelendiğinde “Evlilikte Toplumsal Cinsiyet Algısı”, “Çocuk Sahibi Olmak ve Evlilik”, “Evlilik Beklentilerinde Hayal Kırıklığı” ve “Çatırdayan Evlilikler: İlgisizlik, Eşitsizlik, Şiddet” olmak üzere dört alt tema oluşturulmuştur.

5.1.1. Evlilikte Toplumsal Cinsiyet Algısı

Toplum tarafından belirlenen ve evlilik içerisinde kişilerden beklenen rol ve sorumluluklar bulunmaktadır. Örneğin kadınların doğuştan gelen özellikleri gereği ev içi işlerde ve eş olma rollerinde iyi oldukları inancı bulunmaktadır (Doğan Göksel, 2018: s. 21). Bu inanç sonucunda kadınlar adeta ev içine ‘hapsolmakta’; ev içi işleri yerine getirirken, eşlerinin, kök ailelerinin ve çocuklarının gereksinimlerini karşılamaya kendilerini adanmaktadır. Katılımcıların bazıları kendi evlilik birlikteliklerinde hakim olan aile içi ilişkileri hakkında konuşurken toplumsal cinsiyet kavramı ile bağlantılı ifadelerde bulunmuşlardır.

Katılımcıların (E2, K6) evlilik birlikteliğinde erkeğin görece daha rahat olabilmesi ve erkeğin kendini mutlu hissedebilmesi için kadını ‘mutluluk sağlayıcı’ olarak gördüğü, bu mutluluğun sağlanabilmesini kadının bir rolü olarak düşündüğü anlaşılabilmektedir.

"...Heyecanlı derken daha mutlu bir aile kurulmasını beklerdim. S. Hanımın da evlendikten sonra düzeler sanıyordum. Suratı hep asık yani. Yani hep sen bir şey yapıcaksın ki o mutlu olacak o hiç bir şey yapmıyacak." (E2)

"Biz Doğu tarafında böyle boşanma yoktur. Ya evlenip gidiyosun ya her şeye göz yumacaksın kafasındalar. Ee, ben işte oğlum doğduktan sonra yine hiç öyle şeyler düşünmedim. İkinci oğlumu ben istemedim hani eşimin davranışlarını beğenmiyordum ya biraz olgunlaştım, istemedim. Ablasıyla konuşmasını duydum 'Ne kadar çocuk o kadar Z. Susar her şeye' cümlesini duymuştum" (K6)

Ev içinde bireylerden gerçekleştirmesi beklenen rol ve sorumlulukların paylaşımı toplumsal cinsiyet algısından etkilenmektedir. Fiziksel kas gücü gerektiren iş ve

meslek alanlarıyla erkeklerin ilgilenmesi beklenirken; ev içi işlerle, çocukların bakımıyla, eğer çalışacaksa da fiziksel güç gerektirmeyen iş ve meslek alanlarıyla da kadınların ilgilenmesi beklenir. Bu durum kadınları, erkekler karşısında edilgen konuma yerleştirmektedir (Vatandaş, 2007: s. 41-42).

K3 katılımcısının; evlilik birlikteliği içerisinde kadının ev içi işlerle ilgilenmesinin, çocukların bakımını sağlamanın, kadına yüklenen görev, rol ve sorumlulukların toplumsal cinsiyet algısının bir sonucu olarak oluştuğuna ancak tüm bunların kadının iyilik halini olumsuz etkilediğini düşündüren ifadeleri şu şekildedir:

"Evliliğin kuralları var yani uyulmadığı sürece o evlilik yürümüyor. Beklentilerim gerçektir ama daha sonra diyorum ya hani evliliğin kuralları var şartları var yani uyulmadıktan sonra o evlilik neye yarar ki? Her şeyi sen yaptıktan sonra, her şeye sen koşarsan, hastanelere, eve, bakkala, markete, suya, faturaya... Her şeye sen koşarsan adamın bir anlamı var mı? O parayı ben de çalışır, kazanırım. İki iş yapar yine kazanırım." (K3)

Katılımcılardan birinin (K5) toplumsal cinsiyet algısının bir sonucu olarak ekonomik özgürlük elde edebileceği imkanlardan faydalanamadığı anlaşılmaktadır.

"...Hani ben ona diyordum eve gelecek para belli olsun. Çocuklarımın, iki tane çocuğum var, onların geçimini sağlıyım. Çalışmama izin vermiyordu. Çalışma, hani çalışma, o zaman eve bakacaksın diyordum. Onlar da olmuyordu..." (K5)

Yasalara göre on sekiz yaşından büyük olan bireyler kendi istekleriyle, on yedi yaşından büyük kişiler veli/vasilerinin izniyle, on altı yaşını dolduran kişiler ise mahkeme kararıyla evlenebilmektedir. Ancak araştırmamızda resmi olmayan evlilik birlikteliğine maruz kalan bir katılımcının olduğu görülmektedir. K6 katılımcısının resmi evlilik yaşına erişmediği halde evlilik birlikteliğine maruz bırakıldığını belirtmesi toplumsal cinsiyet algısını yansıtmaktadır. Katılımcıda görülen çocuk yaşta gerçekleşen evlilik; toplum tarafından çocuğun evlilik birlikteliği için yeterli yaşta olduğunun kabul edildiğini, çocuğun eş ve anne olma rolü için 'yeterli nitelikte' kabul edildiğini göstermektedir. Çocuk yaşta evliliğe maruz bırakılması neticesinde çocuk, kendi gelişimini tamamlayamadan çocuk olma rolünden erişkin olma rolüne geçiş yapar (Bingöl ve Paslı, s. 2024: 77).

"14-15 yaşında evlenmişim. Bir yıl sonra hamile kalmışım. Hamileyken resmi nikah yapmıştık." (K6)

Toplumsal cinsiyet algısının bir sonucu olan cinsiyet eşitsizliğine maruz kalan kadınlar ve erken yaşta evliliğe maruz bırakılan kadınlar sosyal hizmet çalışmalarına konu olmaktadır. Sosyal hizmet uygulamaları kadını; aile içinde yaşadığı zorluklara uyumlu davranmasını desteklemek yerine kadını güçlendirerek zorluklarla baş edebilme kapasitesini artırmaya destek olur (Doğan Göksel, 2018: s. 43).

5.1.2. Çocuk Sahibi Olmak ve Evlilik

Toplumsal cinsiyet algısının etkisiyle kadınların yerine getirmesi beklenen roller bulunmaktadır. Bu beklentilerden çocuk doğurmak ve bu çocuğun bakımıyla ilgilenmek, annelik rol ve sorumluluklarını yerine getirmek kadınları baskıya maruz bırakmaktadır. Kadın, ev işi işlerle ilgilenerek, eşine hizmet ederek, çocukların bakımıyla ilgilenerek ev içi yaşama zorunlu kılınırken erkek ise kamusal alanda bulunabilmektedir (Firestone, 1979 akt. Ozan ve Gönüllü, 2023: s. 177).

K1 katılımcısının; evlilik birlikteliği içerisinde kendisinden yalnızca ev içi sorumluluklarla ve çocuk yetiştirmekle ilgilenmesinin beklenildiğine, bu görevlerini yerine getirebilmesi için baskı altında tutularak bireysel ekonomik gücünün de bulunmaması neticesinde erkeğin desteğine mecbur bırakıldığına yönelik ifadeleri toplumsal cinsiyet algısının etkilerini gösterebilmektedir.

"Ben o dönemde çalışıyordum, evlendikten sonra ... Hastanesinde başladım çalışmaya. Ee, çalışırken muhtemelen benim çok aktif olmamı istemedi. 'Biraz daha bastırayım, benim sözüm geçsin'... Çünkü para kazanıldıkça kadının sözü çıkacakmış gibi kötü bir düşünce var. Bu belli kesimlerde var ama. O da o kesimin içerisindeydi. Benim de çocuk istediğimi biliyordu. Ama ben bu dönemi biraz zamana yaymak istiyordum, farklı sebepler oldu ve bunu öne çekmek istedik. O dönemde nasıl işten kurtarırımı düşünüp hadi çocuk yapalım oldu yani planlı bir şey değildi." (K1)

E1 katılımcısının; evliliklerde erkeğin eş olmak ve baba olmak gibi evlilik içi rollerini yerine getirmesini çocuk sahibi olma şartına bağlaması toplumsal cinsiyet algısına işaret etmektedir. Çünkü toplumsal algıya göre evlilikle birlikte gelen sorumluluklar erkeğin yaşamına bir 'düzen' getirmektedir.

"Ya, evliyken hani çocuğumuz olsun daha iyi olur. Hani, eşim diyordu ki çocuğumuz olursa belki sen daha çok eve bağlı olursun çünkü ben aşırı dışarıda gezinmeyi seviyorum. Ya ben evlendikten sonra arkadaşlarımdan açıkçası kopamadım, arkadaş ortamımı değiştiremedim. Eşimi hamileyken çok yalnız bıraktım. Aslında bilinçsiz bir

ilişki şeyimiz vardı, o zaman biz de çocuktuk zaten, eşim benden bir yaş küçüktü o 20 yaşındaydı, ben 21 yaşındaydım. Askerden yeni gelmişim, neyin ne olduğunu bilmiyordum. Birbirimizi seviyoruz diye ailelerimiz de karşı çıkmadı, bizi evlendirdiler." (E1)

Evlilik birlikteliği içerisinde bireyler planlı veya plansız şekilde çocuk sahibi olabilmektedir. Çocuk sahibi olmak bireylerin yaşam dönemleri için önemli bir husustur. Toplum bireylerden oluştuğu için çocukları sağlıklı bir birey olarak yetiştirebilmek için ebeveynlerin çocuk yetiştirme düşüncesine hazır hissetmesi önemli görülmektedir. Ebeveynlik rollerini yerine getirmeye hazır hissedilmediği, evliliğin yapısının ve şartlarının çocuk yetiştirmeye uygun olmadığı düşünülüyor durumlarda çocuk sahibi olmak hem ebeveynler üzerinde hem de çocuklar üzerinde olumsuz etki bırakabileceği düşünülmektedir.

K5 katılımcısının ifadelerinden; evlilik birlikteliğinde eşi ile arasındaki anlaşmazlıkların sürekli şekilde olması sebebiyle çocuk sahibi olmak istemediği ancak yine de bu durumun gerçekleştiği görülebilmektedir.

"Evlendiğim gün hamile kalmışım oğluma. Daha ikinciye hiç istemiyordum. Hatta doktora da gitmişim. Çünkü hep böyle benim şey geçiyordu, bizim, çekişmeli. Hani, çocuklara günah dedim. Yani, istem dışı oldu diyim yani, hiç farkında değildim. Ama dedim hani, kıza dikkat edeyim, daha yapmıyım. O da bi gün baktım, yani, istem dışı ama... Hatta bi ara çok üzuldüm, ağladım, hani günah, çocuğa da zarar vercem ama o da senin evladın. Hamilelik sürecinde ben psikolojik olarak yaşadım, doğduktan sonra şey yapmadım da..." (K5)

Bazı katılımcıların evlilik birlikteliği içerisinde planlı şekilde çocuk sahibi olmadıklarına yönelik cevaplarda bulunduğu görülmektedir.

"Öyle oldu, planlama olmadı" (E2)

" Kararsız bir şeydi, öyle kararlı bir şey değildi. Plansız oldu. " (K3)

" Planlayarak olmadı. Yani hamile olduğumu öğrendim öyle. " (K4)

Ozan ve Gönüllü'nün (2023) yaptığı araştırmada ise bu araştırmadan farklı olarak araştırma kapsamında görüşme yapılan kadın katılımcıların tamamının hamile kalmayı planlamadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Evlilik içerisinde kendilerini mutsuz eden, üzen durumlara maruz kalan veya farklı sebeplerle mağdur haline getirilen bireyler evlilik içerisinde hayal kırıklıklarına maruz kalabilmektedir.

5.1.3. Evlilik Beklentilerinde Hayal Kırıklığı

Evlilik, bireylerin ortak bir hayat paylaşma amacıyla içinde mutluluk, huzur, sevgi hissettikleri birlikteliktir. Evlenen bireylerin evlilikle başlayan yeni hayatlarında, kendi geleceklerine dair farklı beklentileri bulunur (Bayraktar, 2022: s. 102). Araştırmada evlilik beklentileri olarak genel itibariyle; eş ile ortak zaman paylaşımı, eşle birbirine maddi manevi destek olmak, mutluluk, evlilikle gelen rol ve sorumlulukların yerine getirmek gibi beklentilerin olduğu görülmektedir.

Katılımcıların (E1, K2, K4, K7) evliliğe dair beklentilerinin gerçekleşmediğini ifade ettikleri görülmektedir.

K2 katılımcısının, kadın ve erkeğin evlilik içerisinde gerçekleştirmesi beklenen rollerine yönelik ifadelerinden katılımcının evlilik algısının toplumsal cinsiyet algısından etkilendiği anlaşılmaktadır. K2 katılımcısı için kadın, ev işleri ve çocukların bakımı ile ilgilenmeliyken erkek ise çalışarak ekonomik gereksinimleri karşılamalıdır.

"Ben evlenmeden önce evliliğe dair hep şey düşünürdüm: İşe gitsin, gelsin, ben evde çocuğumla ilgileneyim. Haftasonu dışarı çıkalım. Hep böyle çevremden gördüğüm evlilik o şekilde istemiştım, mutlu. Beraber gezmeye gidelim, beraber markete gidelim, çocuğu beraber parka götürelim. Yeri geldiği zaman ben de çalışayım. Hiç hayal ettiğim gibi olmadı, tam tersi oldu yani her şey. " (K2)

Ortak bir hayat paylaşma amacıyla aynı evde yaşayan çiftlerin evlilik içindeki paylaşımlarının asgari düzeyde olması veya evlilik öncesinde planlandığı gibi olmaması bireyleri hayal kırıklığına yönelten etmenlerdendir. K4 ve K7 katılımcılarının evliliğe ait rol ve sorumlulukları eşlerin karşılıklı paylaşımlarla üstlenmesini bekledikleri ancak bu durumun gerçekleşmemesi sebebiyle hayal kırıklığına uğradıklarını ifade ettikleri anlaşılmaktadır.

"Hayır. Yani, ben hiç, ee, beklediğim gibi birşeyle karşılaşmadım. Hayal kırıklığıydı benimki. Ben mesela çok büyük bir beklentilerim yoktu. Eşimle standart bir hayatım olsun işte birlikte bi yemek yemek bile benim için artık bir lüks haline gelmişti. Çünkü bizim bir kahvaltımız, öğlen yemeğimiz ya da akşam yemeğimiz hiç olmadı. Kırkta yılda bir olsa bile bu benim için müthiş bir lüks gibi geliyordu. Yoktu böyle bir şey

bizim hayatımızda. Yani, benim beklentim eşimle bir şeyler paylaşmak. Sıradan da olsa hiç paylaştığımız bir şey olmadı. Yani eşimle tek ortak şeyimiz çocuklarımız diyebilirim. " (K4)

"Hiç biri gerçekleşmedi. Benim hayalimdeki çok farklıydı. Hani iki insan evlenip eşi her şeyi karşılar. İşte ben nasıl dışarı gidip ona destek oluyorum onun da evde bana destek olması gerekiyordu. Ama o bir sene sonra benim paramla geçinmeye başladı. Benim paramla araba almaya başladı. O yetmedi, bu sefer işi yükselttikten sonra ikinci bir araba geldi ama arkasından borçlar da geliyordu. Ve bunları ben kredi çekerek temizlemişim benim kredim şu anda yetmiş bin lira kredim var, borcum" (K7)

Evlilik öncesinde romantik ilişkileri daha ‘toz pembe’ hayal ederek sahip olduğu ilişkinin dinamiklerini tam olarak öğrenmeden evlenmek veya çiftlerin birbirini tam olarak tanımadan evlenmesi de evlilik beklentilerinde hayal kırıklığı oluşmasında etkili olduğu düşünülmektedir.

E1 katılımcısının; bireylerin olumsuz yönlerinin evlilikle birlikte değişeceğine yönelik inancı olduğunu belirtmesi, toplumun evlilik kurumuna olan bakış açısını yansıtmaktadır. Toplumun algısına göre evlilikte ‘keramet’ vardır ve evlilik beklentisi de budur.

"Gerçekleşmedi. Daha böyle heyecanlı böyle... Heyecanlı derken daha mutlu bir aile kurulmasını beklerdim. S. Hanımın da evlendikten sonra düzelir sanıyordum. Suratı hep asık yani. Yani hep sen bir şey yapıcaksın ki o mutlu olacak o hiç bi şey yapmıyacak" (E1)

Evlilik birlikteliklerinde bireyde hayal kırıklığı oluşmasını sağlayan, bireyleri boşanma kararı vermeye yöneltten pek çok etmen bulunmaktadır.

5.1.4. Çatırdayan Evlilikler: İlgisizlik, Eşitsizlik, Şiddet

Evlilik içerisinde erkeklerin; kadınların kadınlara ait olduğu düşünülen görevleri yerine getirerek bu görevler haricinde farklı şeylerle ilgilenmemesi beklentisinde olduğu söylenebilmektedir. Kadınlar ev işleriyle ilgilenip anne rollerini ve eş rollerini yerine getirirken erkeklerin eş ve baba rollerini yerine getirmeye ilgi ve alaka göstermeyebilmektedir. Kadının erkeğe hizmetinin asıl önemli nokta olduğu söylenebilmektedir.

Katılımcıların bazılarının (K2, K4, K7) ifadelerinden çocuk sahibi olunması sonucunda çocukların bakımını üstlenme görevinin kadına ait bir sorumluluk olarak görüldüğü anlaşılmaktadır.

"Bir kere eşimin çocukla bir alakası kesinlikle yoktu. Hiçbir şekilde. Yani, karşısına oturup ben şu an çocuğumla konuşurum ama onun kesinlikle böyle bir iletişimi yoktu. Benimle de aynı şekilde yoktu. Telefonu elinden düşürmezdi. Ben çocuğumla uyurduk, o sabaha kadar oturur televizyon izlerdi. Gel uyuyalım, ya gel beraber izleyelim, yok. Bu sefer benim uykum geldi derdi. Ben çocukla yemek yapardım mesela, otur çocuğun oyuncaklarıyla oyna, hani bir şeyler öğret sayıları, renkleri... İşim var, banyoya giricem bu tarz bahaneler uydururdu. O yüzden ikimizle de hiç arası pek olmadı. Oğluma karşı birkaç sefer böyle ağladığı zaman 'Yeter, sustur artık şunu. Başım kaldırmıyor' dediği oldu..." (K2)

" Çocuklar doğduktan sonra zaten evlilik çadırdamaya başladı. Çocuklarla ilgilenmiyor, iki tane çocuk ben tek başıma ilgilenmeye çalışıyorum. Bazen biri kucağımda, biri bacağımda yemek yemeye çalışıyordum. Ondan sonra zaten ilgisiz bir insan ölüyor ya ondan sonra ilgisizlikten zaten tek başıma çocuklarla mücadele etmekten o zaten çatırdamaya başladı. Kavgalar başladı yani. " (K7)

Türkiye İstatistik Kurumunun 2022 yılında yayımladığı verilerine göre; 2021 yılında en önemli boşanma nedeni olarak eşinin sorumsuz ve ilgisiz olmasını gördüğü anlaşılmaktadır (Türkiye İstatistik Kurumu, 2022). Bu istatistik eş ve baba rollerini yerine getirmemenin evlilik birlikteliğini bozabilecek etmenlerden olduğunu göstermektedir. Gökce (2020) tarafından gerçekleştirilen araştırmada da benzer şekilde ilişki içerisinde yalnız hissetme, eşin ilgisizliği, sevgi eksikliği sebeplerin evliliklerde sorun olarak görüldüğü sonucuna ulaşmıştır.

Geleneksel toplumlarda kocaya itaat ve hizmet etmek kadının yerine getirmesi görevleridir. Bu rollerin gerektiği şekilde yerine getirilmemesi kocası tarafından kadının cezalandırılmasıyla sonuçlanır. Bu durum, kadının kocası tarafından obje olarak görüldüğü algının bir sonucudur (Kaya, 2009: s. 147). Şiddetin öğrenilen bir davranış olması sebebiyle, şiddetle mücadele edebilmek için bireyler, aileler ve toplumlar eğitimler aracılığıyla bilinçlendirilmelidir (Başar ve Demirci, 2015: s. 50).

K4 katılımcının, eşinin ilgisiz bir eş ve baba olmasının yanında eşi tarafından sözlü ve fiziksel şiddet uygulandığını da ifade ettiği görülmektedir.

"Çok kötüydü. Eşim, ee, ilgisizdi. Yani bir eş olarak benimsemedi. Eşim var, çocuğum var diye benimsemedi. Hatta biz ona ayak bağı olduk. Özgürce, problemsiz bir şekilde dışarı çıkamıyor işte geç saatte geldiğinde huzursuzlanıyor çünkü biz varız evde. O, dışarı hayatını çok seviyordu. Buna da tek engel biz olduğumuz için çok çatışmalar yaşıyorduk. Bana karşı çok kötüydü. En üst düzey kötü diyebilirim. Çocuklara karşı da kötüydü. Hakaret, küfür, şiddet, ihanet... her şey var. Beğenmiyordu. Hiç beğenmiyordu. Burnumu kırdı, işte, vurduğu yer morarıyordu. Sürekli ama, 17 yıl boyunca. Çocuklara da var." (K4)

Evlilik birlikteliği içinde bazı katılımcıların (K2, K4) ve müşterek çocuklarının pek çok kez fiziksel şiddete ve psikolojik şiddete maruz kaldığı anlaşılmaktadır.

"Bana karşı da genelde hani fiziksel şiddeti de vardı ama sözlü şiddeti daha çoktu. Benle alay ederd, hani her şeyime bir şey bulurdu; giyinmeme işte kiloma. Ben ilk doğum yaptığım zamanlarda biraz sezeryan olduğu için kilom kalmıştı onunla bile dalga geçerdi. Dalga geçer yapısı vardı." (K2)

"Eşim, ee, ilgisizdi. Yani bir eş olarak benimsemedi. O, dışarı hayatını çok seviyordu. Buna da tek engel biz olduğumuz için çok çatışmalar yaşıyorduk. Bana karşı çok kötüydü. En üst düzey kötü diyebilirim. Çocuklara karşı da kötüydü. Hakaret, küfür, şiddet, ihanet... her şey var. Beğenmiyordu. Hiç beğenmiyordu. Burnumu kırdı, işte, vurduğu yer morarıyordu. Sürekli ama, 17 yıl boyunca. Çocuklara da var. " (K4)

Bu aşamada şiddete uğradığını belirten iki katılımcının 'şiddet' kavramıyla fiziksel şiddeti kastettikleri görülmektedir. Sevgi göstermemek, eve hapsedmek, hakaret etmek, hakaret etmek, alay etmek, küçümsemek, her türlü tehdit ve dışlama psikolojik şiddeti işaret etmektedir (Bolsoy, 2012).

Araştırmamızda evlilik süreci içerisinde farklı şiddet türlerinin birlikte görülebilmekte olduğu anlaşılmaktadır. Benzer şekilde Çiçek (2014)'in araştırmasında da katılımcıların %33,6'sının fiziksel şiddete maruz kaldığı, katılımcıların %35,3'ünün ise psikolojik şiddete maruz kaldığı sonucuna ulaşıldığı görülmektedir.

Geleneksel toplumlarda hakim olan evlilik algısına göre evliliğin her koşulda devamlılık göstermesi gerekir. Bu algı, boşanmayı desteklememekteyken erkek tarafından uygulanan şiddeti veya erkeğin evlilik dışı birlikteliklerini ise meşrulaştırmaktadır. Kadınlardan ise bu durumları kabullenmesi beklenir (Bayraktar, 2022: s. 141).

Maruz kaldığı şiddet eylemleri sebebiyle katılımcının (K6) kök ailesinin sürece dahil olduğu ancak katılımcının evlilik birlikteliğinde değişiklik gerçekleşmediği anlaşılmaktadır. Katılımcının kök ailesinin; şiddet olaylarını farkında olması, bu olaylardan rahatsızlık duyması ancak katılımcının evlilik birlikteliğinin devamlılık gösterebilmesine yönelik şekilde sürece dahil olması, toplumsal cinsiyet algısının etkisiyle şiddet türlerinin boşanmak için geçerli bir mazeret olarak kabul edilmediğine yönelik kanaat oluşturmaktadır.

"Ee, benim oğlum, ben, yirmi günlük doğum yapmıştım, karnımdan basturarak çenemden de sıkı sıkı tutarak ee beni hani hırpalayarak şiddet uyguladı. Ben bir hafta boyunca yemek yiyemedim, çenemi o kadar sıkılmıştı ki. Çenemi ben, dişlerimi sıkamıyordum. Zaten o zaman babama da söyledim, babam çok kızmıştı ona bir daha olmasın gibisinden. Benim iki oğlum var, iki oğluma 'köpek' diye hitap ederdi sürekli. Şiddet vardı, çok öyle şey değildi ama... Cezaevinden çıktıktan sonra M.' e şiddet uygulamıştı. Onun üzerine biz tartışmıştık. Mesela bende beş kuruş para olmadığını bildiği halde uflar puflar götürürdü, giderken de beyefendi kendi İ. gezilerini paylaşırdı: Bu hayat daha güzeli ben bu hayatı daha çok sevdim diye." (K6)

Aile içinde görülebilen şiddet türlerinden bir diğeri de cinsel şiddettir. Kadını bir obje gibi eylemlerde bulunmak, farklı kadına ilgi göstermek veya eşini aldatmak, kadını cinsel birlikteliğe zorlamak veya onun rızası dışında kadına cinsel saldırıda bulunmak cinsel şiddeti gösteren eylemlerdir (Cirban Ekram, 2021: s. 31).

Evlilik içerisinde eşleri tarafından aldatılan kadınlar, bu duruma üzülmelerine ve bundan rahatsız hissetmelerine karşın boşanma kararı vermek yerine evlilik birlikteliğine devam edebilmektedir. Toplumsal cinsiyet algısında; erkeğin evlilik dışı birlikteliğinin olması 'erkeğin elinin kiri' olduğu düşünülürken erkeğin bu davranışının sebebi olarak 'karısının eş olarak yetersiz olması' görülür. Ayrıcı evlilikte aldatılma, boşanmanın bir gerekçesi olarak da kabul edilmez. K3 ve K5 katılımcıları; evlilik birliktelikleri içerisinde eşlerinin evlilik dışı ilişkileri olduğunu öğrendiklerini ifade etmişlerdir.

"Bir bayanı eve getirdi, hani iş yerinde güya çalışıyormuş. İşte ben önceden dikiş dikiyordum diye işte kumaş filan getirmiş. Ama böyle bi.. şeydi hani bayanın oturması ben çok tedirgindim. Ne işi var dedim burada. Ondan sonra anladım ki onunla bi ilişki yaşamış heralde. Çünkü o bayanı da bi arkadaşım tanıyormuş o dedi hani, 'Eşin, ee, yatarak ama hep başkalarıyla...' Sonra yine bi bayanla iş yerinde olmuş. Başka bir

bayanla aynı yine iş yerinde... Onunla telefonlarını yakaladım. Kendi bi ara bi iş yeri açtı. O, iş yeri açtığında bayanla... Hatta bi iki kere çocuklarla gittiğimde tedirgin oldu, rahatsız oldu. Sonra bir gün, Ramazan ayıydı tabi o sonki olanda. Bayan dedi ki hani... Eşimin telefonuna baktım, aramış işte, 'Ben seni çok özledim', eşim o kişiyi aramış. 'Ben seni çok özledim. Bi çay içelim.' Ben bu bayanı aradım. Kadın aynen şunu söyledi: 'Ben senin kocanın suratına meraklı değilim. Beş para etmez. Ben onun parasını yedim. Hatta bana da borcu var.' Dedim ne kadar utanmazsınız ya." (K5)

K3 katılımcısının; eşinin evlilik dışı ilişkisi olmasına karşın eşi tarafından ihanete uğramaktansa, eşinin kendisini sevmediğini kabul ederek evlilik birlikteliğini sonlandırmayı tercih edeceğini belirttiği görülmektedir.

"İlgisizdi işte diyorum ya. Bu tarafa geldiğimiz zaman, bir gün geldi, üç gün gelmedi. Üç gün geldi, on gün gelmedi. Derken zaten telefonda da birtakım şeyler görünce... Yani bir gece uyuyorduk böyle. Telefona bir mesaj geldi, gece iki miydi üç müydü... Baktım 'Yazıklar olsun. Sen adam değilmişsin' falan diye böyle bir bayandan... O sırada uyandı zaten aldı telefonu elimden. Zaten hani belliydi ortada bir şey olduğu. Ben anlıyordum bir şey olduğunu çünkü hani uzaklaşıyordu git gide. Yani nedeni de anlayamadım. Hani, ya sevmiyorsa diyebilirdin hani ya ben hani başkasını seviyorum veya hani ben bu evliliği yürütmek istemiyorum artık bana zor geliyor. Diyebilirdi yani ben anlayışla karşılardım her şeyi. Yani bu kadar şeyi üstlenmek zorunda kalmazdım. En azından gençliğim gitmezdi. " (K3).

K5, K6 ve K7 katılımcılarının ifadelerinde; evlilik birlikteliği içerisinde istekleri hatta rızaları dahi olmadan, erkeğin isteği doğrultusunda cinsel ilişkiye zorlandıkları anlaşılmaktadır. Zorla gerçekleşen bu cinsel birlikteliklerin kadınlar üzerinde olumsuz etki bıraktığı anlaşılmaktadır. Kadının duyguları önemsenmeden ve rızası aranmadan gerçekleşen bu eylemler, erkeğin kadını bir obje olarak konumlandırmakta olduğuna işaret etmektedir.

"Zaten ben iki tane çocukla ilgileniyorum, yorgunum. O dışardan geliyor, zevk-i sefasında benimle ilişkiye girmeye çalışıyor. Onu da ben istemem zaten. Çünkü, im, resmen kendi keyfini yapmak için yatakta kendi keyfini yapmak için adam geliyor bana. Hani bir sevgiyle bir ilgiyle yaklaşmıyor ki. Hiçbir şey de yok ama yatağa gelince resmen kendimi kullanılmış hissediyorum. 3-4 defa oldu yani, ondan sonra ben şeyimi

koydum ona, yani, bir mesafe koydum oraya. Hani yoksun, sadece zevk-i sefana geldiği zaman yatakta geliyorsun bana." (K7)

"...Benim istemediğim şekilde cinseli istiyordu ki zorla da yapmaya çalışıyordu. Cezaevinden çıktıktan sonra çok düşkün oldu yani çocuk var mı yok mu hani... çocuklar varken de kolumdan çekip götürmek istiyordu odaya. Ben bundan rahatsız oluyordum çünkü benim ergenlikte çocuklarım var anlıyor diyerekten. Ya öyle konulardan hiç çekinmezdi. Ters ilişkiyi benden istiyordu. Ben de biraz hani dinine düşkünüm, günah olduğunu da biliyorum ya... Ben kesinlikle karşıydım. Öyle konulardan bana surat asardı. En küçük oğlumda doğum yaptığımda bile yine o tarz şeyler için kavga etmiştik" (K6)

K5 katılımcısının, eşi tarafından maruz kaldığı bu cinsel eylemleri 'taciz' olarak tanımlamakta olduğu görülmektedir.

"Evlendiğimiz iki ay içinde zorla sahip oldu. O zaten tacize giriyor. Benim isteğim dışında ve zorla. Ee, yani, dövme yok ama baya hırpaladı. Ben nereye kaçtımsa peşime geldi. Yani yıpratması çok oldu. Bir de ondan iki sene sonra aynı hareketleri yaptı." (K5)

Cinsel şiddet mağdurlarında pek çok olumsuz etki görülebilmektedir. Sakatlıklar, cinsel yolla bulaşan hastalıklar, intihar, anksiyete, ilaç-alkol bağımlılığı, yaşam kaliteleri düşmekte gibi sonuçlar olumsuz etkilere örnek gösterilebilir (Cirban Ekram, 2021: s. 32). Evlilik içinde cinsel şiddet mağdurlarının bu olumsuz etkilerden ve cinsel şiddetten korunabilmesi için farkındalık geliştirmeye yönelik eğitici çalışmalar desteklenmeli, hukuki danışmanlık sağlanmalı, mağdurun iyilik hali için profesyonel destek içeren hizmetlerin yaygınlaştırılması ve var olan uygulamaların ise esiklerinin giderilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Gökce (2020) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada, bu araştırmayla benzer şekilde kadınların cinsel şiddet, fiziksel şiddet, psikolojik şiddet gibi farklı şiddet türlerine eş zamanlı maruz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Birleşmiş Milletler (2020) yayımladığı raporda küresel çapta her üç kadından birinin partnerleri tarafından hayatları boyunca fiziksel şiddet veya cinsel şiddet eylemlerine maruz bırakıldığını belirtmektedir. Bu orana bakıldığında ev içi şiddetin görülme sıklığının yüksek bir oran olduğu söylenebilmektedir. Kadını, evlilik içerisinde bu şiddet eylemlerini kabul etmeye zorlayarak onu 'mağdur' konumuna bırakan toplumsal algının değiştirilmesine

ve kadının güçlendirilerek gerekirse tek başına bir hayat kurup devam ettirebilmesine yönelik uygulamalar gerçekleştirilmelidir.

5.2.Boşanma ve Boşanma Süreci

“Boşanma ve Boşanma Süreci” teması incelendiğinde; “Boşanma Sürecine Etki Eden Toplumsal Cinsiyet Algısı”, “Boşanma Nedenleri: Şiddet ve Çocuğun Etkilenmesi”, “Boşanmayı Kabullen(e)memek”, “Boşanma Sürecinin Çocuklar Üzerindeki Yansımaları”, “Boşanma Sürecini Başlatabilmek ve Maddiyat”, “Adli Süreçlerin Uzunluğu”, “Sosyal Destek Sistemleri”, “Çocuk İçin Yaşamak” olmak üzere sekiz tane alt tema oluşturulmuştur.

5.2.1.Boşanma Sürecine Etki Eden Toplumsal Cinsiyet Algısı

Bayraktar (2022) tarafından gerçekleştirilen benzer bir araştırmada boşanan kadınlarda; boşanma ve sonrası süreçte sosyal yaşantılarında olumsuz ve yargılayıcı tutumlara, baskıya maruz kalma endişesi taşıdıkları sonucuna ulaşıldığı görülmektedir.

Bu araştırmada da benzer şekilde K3 ve K6 katılımcılarının ifadelerinden, boşanma durumlarını sosyal çevrelerinden gizli tutmaya yöneldikleri anlaşılmaktadır. Boşanmanın toplum tarafından ‘utanç verici’ olarak görüldüğü, bu sebeple kadınların ve çocukların bu durumu sosyal çevrelerinden gizli tutmayı tercih ettikleri anlaşılmaktadır. Toplumda parçalanmış aile birlikteliğine ve boşanmış bireylere yönelik hakim olan algının, boşanan bireyleri ve onların çocuklarının yaşam düzenleri üzerinde etkili olduğu görülmektedir.

"Ergen yaşlarında çocuğun var (Ağlayarak) konuşmak istediğim şeyleri konuşamıyorum, diyeceğim şeyleri diyemiyorum bazen. Oğlum şu an başkasına annem babam boşanıyor demeye utanıyor. " (K6)

"...Ve ben şu aşamada olduğum için binada kimseyle komşuluk yapamadım da. Hani kimse duymasın, öğrenmesin diye. Yani ne bileyim çocukların kulağına bir şey gelmesin, yani ne bileyim işte hani, arada bir çocukları almaya geliyor ya binanın çıkışına işte aşşağı, geliyor gidiyor diye demesinler diye. Ne biliyim. Şu an hani şu aşamadayız ya çocukların kulağına ters bir şey gelsin istemiyorum. Evli olarak biliyorlar. Evli olarak taşındık biz buraya. Ya da... Çalıştığını biliyor karşı komşum. Zaten herkes aile, binam çok temiz, hep aile yani rahatsız edecek bir şeyle karşılaşmadım. Ne bileyim çekiniyorum, bir şey olacağı değil de, çekiniyorum işte ya." (K3)

Geleneksel toplumlarda evlilik birlikteliğinin bozulması kabul gören bir durum değildir, evliliğin her koşulda devam etmesi beklenir. K7 ve K5 katılımcılarının ifadelerinden toplumda, evlilik birlikteliğinin her koşulda devamlılık göstermesi gerektiğine yönelik algı bulunduğu görülmektedir. Bu algı neticesinde; boşanmak isteyen tarafın duygu ve düşüncelerine bir önem verilmediği anlaşılmaktadır.

"Ben seni boşıycam artık, yürümüyor, gitmiyor artık. En son bana küfretti 'A... s... boşamazsan!' Peki, sen misin öyle diyen, davayı açtım. Bu sefer de eve sarmaya başladı, bana sarmaya başladı. Geliyor sürekli. İşte, 'Boşayamazsın, yapamazsın, edemezsin.' Yok işte bilmem 'Benim akrabalarım ne der?' Benim çocuklarım ne olacak diye düşünmez hiç." (K7)

"...Baya yıpratıyorsun yani ailen tarafı ne kadar destek çıksalar bile hani, ee, şunu da dediler 'Birleşin. Eve gelsin'. Etraf da yıpratıyor seni. Ben de diyordum ne kadar birleşsem aynı olacak, belki daha kötü olacak. " (K5)

5.2.2. Boşanma Nedenleri: Şiddet ve Çocuğun Etkilenmesi

Adak ve Elmas (2023) tarafından gerçekleştirilen benzer bir araştırmada katılımcılar arasında aldatma en önemli boşanma sebepleri arasında gösterilirken özellikle kadınlar tarafından dayak/kötü muamelenin boşanmaya sebep olarak sunulduğu belirtilmiştir. Bayraktar (2022) tarafından gerçekleştirilen araştırmada ise evlilik birlikteliği içerisinde birden çok probleme maruz kalan katılımcıların boşanma sürecini başlatmasını bazen uzun vakit alabildiği ve gerçekleşen kritik bir durumun boşanma kararını kesinleştiği sonucuna ulaşılmıştır.

Adak ve Elmas'ın (2023) çalışmasına paralel olarak bu çalışmada da benzer bulgular elde edilmiş olup aldatılma ve fiziksel şiddet boşanma nedenleri arasında gösterilmiştir. Ancak bu araştırmada onların araştırmasından farklı olarak; fiziksel şiddete maruz kalan katılımcıların, evlilik birliktelikleri süresince birden fazla kez şiddete uğradığını belirtmesine karşın, belli bir süre sonunda "sabırlarının sonuna" erişmeleri sebebiyle boşanmaya karar verildiği anlaşılmaktadır.

K2 katılımcısının evlilik birliktelikleri süresince birden fazla kez fiziksel şiddete maruz kaldığı ancak bu durumu yıllarca kabullendiği anlaşılmaktadır. Bu katılımcının, sabrının tükendiğini hissettiği noktada ise maruz kaldığı fiziksel şiddet davranışlarını kabul etmeyerek boşanmaya karar verdiği anlaşılmaktadır.

"... Bana karşı da genelde hani fiziksel şiddeti de vardı ama sözlü şiddeti daha çoktu. Ee, eşim ben annemin evindeyken elektrik, su ödenmedi. Ee, abonelikler kapanınca biraz kış dönemiydi biraz yazıya doğruydı. Ben annemin evine geçme kararı aldım. Eşim o zaman gelip benden anahtarı istedi. 'Abonelikleri açtırcam N.' Filan... Tamam dedim, git açtır sonra biz gelelim hani annemin evinde olmaz böyle. Ee, sonra bir gün ben annemle dedim gidelim, yaz gelmeye başladı, çocuğun çok kalın kazakları var hani biraz dedim ben yazlık ince hani bişeyler alayım, pijama takımı filan alayım çocuk gece yatarken rahat etsin. Annemle gittiğimizde eşimin, eşyaları spotçuya sattığını gördüm. Tabi orada bana da anneme de şiddet uyguladı. Ben bir hafta pipetle beslendim. Annem aynı şekilde orta parmağının tırnağı koptu, baya bir süre on beş gün kadar parmağını oynatamadı. Ben eşyaların hesabını sorduğum için, bu eşyalar nerde İ. Dedim, hani nereye gitti? 'Sanane eşya benim atarım da satarım da.' dedi. Tabi o sara kapı açtı annem geldi dedi ki 'N. Aşağıdaki spotçuymuş İ. Tüm eşyaları satmış.' demeye kalmadı İ. boynuma yapıştı, duvara vurdu beni. Tabi o ara annem araya girdi ama İ. biraz sinirli olunca gözü çok dönüyordu. Araya girmeye çalıştı bir süre tabi ben böyle nefessiz kaldım. Beni bıraktığında hemen kaçtı zaten, kapı açtı, bıraktı. Kaçtığında ben yere yığılmıştım. Azcık kendime geldikten sonra polisi aradım, polisi çağırdım. Ondan sonra artık eşyam da satıldıktan sonra boşanma kararı aldım.

" (K2)

E1 katılımcısının ise eşine uyguladığı fiziksel şiddeti boşanma sebebi olarak gördüğü anlaşılmaktadır.

"Boşanma kararı işte eşime en son sen beni aldatıyorsun diye eşime vurmaya başladım ben o yüzden yani." (E1)

Çalışmaya davalı olarak katılan E1 ve E2 katılımcılarının boşanma kararının nasıl verildiği sorulduğunda; E1 katılımcısı eşine fiziksel şiddet uygulaması sebebiyle boşanma kararının verildiğini, E2 katılımcısı ise eşi ile arasında geçen sözlü tartışma sonucunda boşanma kararının verildiğini ifade etmektedir.

"Boşanma kararı işte eşime en son sen beni aldatıyorsun diye eşime vurmaya başladım ben o yüzden yani." (E1)

"Kendi verdi. Yani ben onu dedim ya size saat on birde nerden geliyorsun dediğinde o beni zaten bir hafta yiyor. Hep böyle huzursuzluk bir haftadır, en sonki şeyde dedim ki saat on birde nereden geliyorsun? 'Sanane' diyince de boşandık." (E2)

K4 kişinin de evlilik birlikteliği içerisinde birden fazla kez fiziksel şiddete maruz kaldığı ancak ekonomik özgürlüğe sahip olmaması sonucunda kendisini çaresiz hissetmesi sebebiyle evlilik birlikteliğine devam etmek zorunda hissettiği anlaşılmaktadır. Kadının ekonomik özgürlük hakkının elinden alınması yoluyla kadının evlilik birlikteliğine zorlanması toplumsal cinsiyet algısını işaret etmektedir. Bu durum, kadınların ekonomik olarak güçlendirilmesine yönelik müdahaleler gerçekleştirilmesinin önemli olduğunu düşündürmektedir.

"Eşim sürekli şiddet uyguluyordu işte fiziksel, cümlelerle, ee, hep şiddet uyguluyordu bize. Artık bizim, özellikle benim ona karşı duygusal hiçbir şeyim kalmadı. Hani nasıl bitirsem yani aylarca belki birkaç sene ben nasıl bu evliliği bitiririm? Ekonomik bir özgürlüğüm olmadığı için de hep şey yapıyordum: 'Yapamam. Edemem.' Ama sürekli çareler arıyordum. Hatta bazen öyle bir psikolojiye giriyordum ki Allah'ım diyordum benim bu adamdan ayrılmam için ölmem gerekiyor. Bir tek o seçenek vardı sanki. Ama, ee, çok şükür. Okullar tatil olsun, gidicem, bir daha gelmiyem. Böyle." (K4).

K1, K4, K6 katılımcılarının psikolojik şiddete uğradığı, bu şiddet neticesinde duygudurumlarının olumsuz etkilendiği anlaşılmaktadır. K4 katılımcısı maruz kaldığı bu fiziksel şiddet eylemlerinin neticesinde, eşine olan duygularının da değiştiğini belirtmektedir.

"Eşim sürekli şiddet uyguluyordu işte fiziksel, cümlelerle, ee hep şiddet uyguluyordu bize. Artık bizim, özellikle benim ona karşı duygusal hiçbir şeyim kalmadı." (K4)

"Ya ben biraz daha evliliğe devam etseydim beni hasta olarak ilan edecekti. Ya sen hayal görüyorsun diyordu. Yani, hayat kadını grubu bile kurmuştu kendine, mesaj atmış gruba ben de katılabilir miyim diye. Bunu, gözümün önünde silerek diyordu sen hayal görüyorsun." (K6)

K1 katılımcısının, 'şiddet' kavramının sadece fiziksel şiddeti kapsamadığını, psikolojik şiddetin de şiddet olarak tanımlanmakta olduğunu farkında olduğu görülmektedir.

"Anlık bir şey değildi aslında yılların birikimiydi bizimki. En son işte dediğim gibi buraya gelmeden, annelere gelmeden önce 'Herkes zaman ayırıyor. Bize neden zaman ayırmıyorsun?' dediğimde 'Belki sen buna değmiyorsundur. Haketmiyorsundur.' Yani benim eşimle dışarıda bir yemek yemem ya da herhangi bir yani... Olay maddiyat değil bir çay, bir köşede oturursun, sohbet edersin. Bu benim

için her şeyden kıymetli. Eğer eşine zaman ayırırken bu bir haketme duygusuyla olacaksa... Ben neyi haketmedim yani? Tamam çalışırım, para kazanırım, bunu haketmiş olurum ama sevgi, bir arada bir şeyler yapmak bu hakedilcek bir şey değil. Bunun için savaş vermeme gerek yok. Bunu duyduğum an ben zaten çok kırılmıştım. Psikolojik şiddet, anlayışsızlık boşanma sebeplerim. " (K1)

K1 ve K2 katılımcılarının evlilik birlikteliğinin çocuklar üzerinde olumsuz etki bırakmasını boşanma sebeplerinden biri olarak değerlendirdikleri görülmektedir.

"Benim için çocuk her zaman ön planda oldu. Bu evliliğimde de geçerli bugün de. Biri benim çocuğuma ters baksın bunu dayanmam. Ben çocuğum üzülün istemiyorum. Ben nasıl babasından ayırıp onu mutsuz ederimi düşündüğüm için sabrettim. Ama baktım ki zamanla çocuğuma zarar geliyor. Sonra, burada annemlerde kaldığım dönemde çocuğumun iyileştiğini, sevgiden başka hiçbir şey verilmediğini, ortamın ona göre ayarlandığını gördükten sonra aslında çok doğru bir karar verdiğimi gördüm... " (K1)

"En büyük sebeplerden biri de oğlum. Çünkü oğlumun bu şekilde bir babanın yanında büyümesini istemiyorum." (K2)

5.2.3. Boşanmayı Kabullen(e)memek

K1 ve K3 katılımcıları davalı eşlerinin boşanma kararına tepkisiz kaldığını belirtmektedir.

"Hiçbir şey demedi. İnanın hiçbir şey yapmadı. Hatta şöyle bir şey dedi 'Hodrimeydan, altta kalanın canı çıksın!'" (K1)

"Eşim hiçbir tepki vermedi, dengesiz davrandı. Bir gün önce 'Yazıklar olsun' İşte 'Nasil ayrılırsın?' filan yaptı. Ondan sonra kendi avukat tutuyor, sonra avukatı iptal ediyor. Bi değişik değişik şeyler yani... Şimdi iki-üç günden beridir çocuklara işte şey diyormuş işte 'Annenize yeniden nikah kıyıcım, annenize yeniden evlilik teklif edicem.' Yani, dengesiz." (K3)

K3 ve K4 katılımcılarının ifadelerinden: Boşanma kararı verilmiş ve fiili ayrılığın gerçekleşmiş olmasına karşın boşanmayı kabul etmeyen tarafın söz ve davranışlarının, boşanmak isteyen taraf için bu yeni düzene uyum sağlamada güçlük oluşturduğu anlaşılmaktadır.

"Dengesiz zamanlarda çıkıp çıkıp gelmesi, çocukları bahane ederek işte onu bahane ederek. O, çok zorlaştırıyor. Şimdi tam böyle her şey diyorsun, yoluna koyuyorsun. Ee,

zaten gelmiyor, biliyosun. Yüzünü de görmüyon. Sonuçta bi on sekiz yıl yaşamışın yani, ölüm gibi bir şey tadiyahosun. Ben onu diyorum yani, ben ölüm gibi bir şey yani, yas tuttum resmen yani bir buçuk sene. Düşünsenize on sekiz yıl aynı evde yaşadığın bir adam birden yok oluyor yani gidiyor. Yani ölüm gibi bir şey oldu benim için. Ama bu adamın yokluğunu biliyosun. Adam arada bir çıkıp geliyor. Sonra bütün dengen değişiyor. Yani şu sürede görüşmemek çok önemli bence. Yani her iki tarafın sağlığı açısından çünkü belki karşı tarafa bir şey olmuyor ama senin evdeki dengesin bozuluyor" (K3)

"Geldim, ailemin yanına yerleştim. Birkaç ay, hani, dinlendim. Ondan sonra iş buldum. İşe gittim, çalıştım. Sonra adli tatil olmuştu zaten. Adli tatilin ardından hemen avukat buldum, dava açtım. Eşim hiçbir zaman kabullenemedi. Daha yeni yeni kabulleniyor. Ee, 'Çocukları ziyan etmeyelim. Geri gel.' İşte, 'Tamam, sen ne istiyorsan onu yapcam.' Sürekli verdiği sözleri, tekrar tekrar aynı sözleri veriyor zaten " (K4)

K1 ve E2 katılımcılarının; kendilerinin anlaşmalı boşanmak istediklerini ancak mal paylaşımı ve velayet paylaşımı benzeri konularda eşleri ile ortak paydada bulamadıklarının ifade ettikleri görülmekte olup bu anlaşmazlığın sebebini üçüncü kişilerin sürece dahil olmasına bağladıkları anlaşılmaktadır.

"Ben çekişmeli boşanmak istemiyorum açıkçası. Hep anlaşmalıdan yanaydım. Ama şöyle bir şey var. Benim evet babamın malı, varlığı var. Ama ben üç buçuk yıl orada bir şekilde zarar gördüm. Hiçbir zaman maddi hiçbir şey düşünmedim. Ama bir zaman sonra artık... Neden benim hakettiğim atıyorum malsa o malı benim haricinde neden başkaları yesin düşüncesi oldu. Velayet konusunda anlaşamadık, tazminat konusunda anlaşamadık. Anlaşamadık bir şekilde yani. Sebep bazı şeyler çok fazla büyütülüyor; üçüncü kişiler müdahil oluyor." (K1)

"Hanım'ın hiçbir şeyi kabul etmemesi, bu yaşa kadar çalışıp kendi hiçbir şey yapmaması. Şu anda ben onun üzerine araba ve arsayı yaptım. Onları, çocukların mallarını perişan etmesi yani. Şimdi ben onların baba olarak kendim olarak hiçbir şey istemiyorum. O araba istiyor; 70 milyar para istiyor. Tam veriyoruz kabul etmiyor; arabayı diyorum Nisanda veriyim yarım işlerim var onları bitiriyim... Nisan geldi verdim yani 70 milyar da verdim, 30 bin lira arabayı da verdim. Al dedim yeterki bitsin. Şu çocukları mahkemede taşımayalım, bitsin gitsin dedim. Tam kabul ediyor; birisini arıyor. Avukat değil bu, avukat duruşma bitsin ister; değil mi yani? Birini arıyor, beş

dakika sonra kabul etmiyor... Niye başkasının etkisinde kalıyoruz ki biz? İnsanların kendisinin çözmesi lazım." (E2)

Boşanma sürecinde katılımcıların (K6, K5 ve K4) eşleri tarafından baskıya ve tehdide maruz kaldıklarını ifade ettikleri görülmektedir.

"Eşimin tepkisi şöyle; devamlı telefon ediyordu, kötü kötü kelimeler konuşuyordu işte, 'Seni, alırım yerlere götürürüm, şunu yaparım, bunu yaparım.' Tehdit, boş.. Aslında yapamayacağı şeyler... Yıpratıcı konuşmalar..." (K5)

"Ee, bazen öyle duruma geliyor ki bir telefonla benim bir haftamı mahvedebiliyor. Psikolojik olarak bir hafta toparlayamıyorum. Yani, öyle sıkıntılar oluyor. Boşanma sürecinde, ee, problemler eşler kadınları çok yoruyor. Bir telefonla, dediğim gibi bir haftamı mahvedebiliyor." (K4)

K6 katılımcısının ölüm ile tehdit edilmesinin yanında çocukların ekonomik gereksinimlerinin karşılanmamasıyla da tehdit edilmekte olduğu anlaşılmaktadır.

"Dedi ki 'Hiç de umrumda değil, boşanıyorsan da boşan. Sana nafaka kesinlikle ödemiycem, o çocuklara da nafaka ödemiycem.' Hatta bana iftira atmıştı son iki çocuk benden değil diye. Ben de dedim ki gidip DNA testini yapacaksın dedim. Sonra da bana mesaj attı ki 'Yaa ben onu sinir anında söyledim. Senin ne kadar namuslu bir kadın olduğumu biliyorum.' Ee, belki öyle vazgeçerim diye yazdı. Kapıma geldi, 'Boşanamazsın, Seni öldürürüm. Seni yaşatmam. Hayatı sana zindan ederim...' gibisi sözlerde çok bulundu ama bunlar benim için çok da önemli değildi. Polise başvurduğum sürekli." (K6)

Davalı olan E1 katılımcısının ise eşini ölümle tehdit ederek davacı eşini boşanma kararından vazgeçirmeye çalıştığı görülmektedir.

"Size dediğim gibi, eşime dedim, anneme ve babama da dedim. Ben çok büyük bir boşluktaım, her şey eşime bağlı. Yani bu hayata devam edeceğim mi etmeyeceğim mi onu şu süreç içerisinde kendi gösterecek. Hem kendi geleceğini olacak hem bize yani yazık edecek. Her şey kendi kararına bağlı yani." (E1)

Davalı olan E1 kişinin söylemlerinden; bu katılımcının eşini kendisine hak olarak gördüğü, boşanma durumunun gerçekleşmesini kabullenmediği, bu sebeple eşini ve onun ailesini ölümle tehdit ettiği görülmektedir. E1 in söylemleri 'Ya benimsin ya kara toprağın!' anlamında olmasıyla toplumsal cinsiyet algısını yansıtmaktadır. Erkek

'delikanlı' birisi olarak bu söylem ile kadını sahiplenmektedir. Kadına, bu kişi ile birlikte olmasından ve ölümden başka çare sunulmamaktadır. Kadın, bu iki seçenekten birini seçmek zorunda bırakılmaktadır.

"Ben şu anda boşluktayım. Diyorum ki eşim bana bir oyun oynadı, ben uyuşturucu kullanıyordum, onları farkında değilim. Onların farkına varayım, işime gücüne sarılayım, onlara sahip çıkayım diye böyle bir şey hazırladılar sanıyorum. İnşallah da öyledir. Çünkü boşanacak mısın diyorum, bir şey demiyor. Bizim diyor, zamana ihtiyacımız var. Bana diyorum net bir cevap ver. Biraz diyor bize süre ver. Ee, süre veriyorum zaten. Şu anda tek beklediğim, onlara söyledim, mahkeme gününü bekliyorum. Eğer dedim beni adliyenin kapısına getirirseniz, ben dedim size bunu söylüyorum yani bak bu işin sonu cinayetle bitecek. Annen, baban, kardeşin, ben dedim hepsini dedim seni de öldüreceğim. Çocuklara da dedim annem ve babam bakarlar ben de giderim ömür boyu yatarım. Çünkü ben eşimden ayrı bir yerde yaşayamam yani. Ya beni öldürmeleri lazım yani bu işe bir şey yapmaları lazım. Ben kesinlikle hani şu anda yaşıyor muyum yaşamıyor muyum farkında değilim. Sadece işe gidiyorum, geliyorum, çocuklara karşı sorumluluklarım var. Hani yapmam gereken şeyler var, onlar için işe gidip geliyorum. Kendim için hiçbir şey yapmıyorum. İşe gidiyorum, eve geliyorum, kapımı kitliyorum, dışarı bile çıkmıyorum. Bugün sadece buraya geldim işte siz çağırdınız diye. Ben çok zor zamanlar geçiriyorum. Gerçekten ben kimseyle konuşamıyorum, benim yanımda kimse kalmadı. Ben önceden işten geliyordum, çocuklarla vakit geçiriyordum, eşimle biraz sohbet ediyordum. Şu anda kimse yok. Onun yanında annesi var, babası var, çocuklar var, teyzesinin kızları var. Onun etrafı kalabalık. Ben hepsine söyledim, ailesine de söyledim. Bu işin dedim sonu kötüye gidecek, bir aile faciası olacak dedim yani. Gerçekten olacak çünkü ben kendi huyumu biliyorum. Ben kesinlikle tükürdüğümü yalamam. Ben cezaevine de girdim yattım, oranın nasıl bir yer de olduğunu biliyorum. Sıkıntı yok yani gideceğim yeri de biliyorum. Sen zaten beni boşanarak öldürüyorsun; ha öyle ölmüşüm ha böyle ölmüşüm. Ben öleceğime sen öl o zaman." (E1)

5.2.4. Boşanma Sürecinin Çocuklar Üzerindeki Yansımaları

Çocuklar yönünden ebeveynlerin boşanması istenilen bir durum değildir. Boşanmanın çocuklar üzerinde akademik başarısızlık, uykusuzluk, davranış problemleri sergileme gibi olumsuz etkileri bulunabilmektedir (Tatlıhoğlu ve Demirel, 2016: s. 68).

Katılımcıların bazılarının (K3, K6, K5); boşanma sürecinin çocuklar üzerinde olumsuz etki bıraktığına, bu süreç itibariyle çocukların davranış problemleri sergilediğine ve çocukların stres/korku düzeylerinin arttığına yönelik beyanlarda buldukları görülmektedir.

"Çocuklarım çok kötü etkileniyorlar. Yani çocukların bütün dengeleri bozuldu. Benim çocuklarım böyle çocuklar değiller. Yani, şu an birbirlerini yiyorlar. Çok kavga ediyorlar. Bana karşı geliyorlar, ben yine sesimi çıkarmıyorum. Normalde bana karşı gelen çocuklarım değil. Oğlum şey yapmıyor ama kızlar çok karşı geliyorlar. Sadece birbirlerine şey yapıyorlar, kapılara vuruyorlar, camlara vuruyorlar işte sinirlerini bir yerden çıkarmaya çalışıyorlar. Davranışlarına yansıdı evet." (K3)

"Bu sefer kızım bi ara babayı evden gittikten sonra sesler duymaya başladı. 'Anne' dedi 'Sanki babamın sesini duyuyorum.' Oğlan çok dışarıya vermiyor, kız üzüldü. Birbirimize destek çıkmaya başladık." (K5)

K6 katılımcısı çocuklarının ayrıca terk edilme korkusu geliştirdiklerini ifade etmektedir.

"Benim çocuklarda bir korku vardı: Anne, sen bizi verir misin, bırakır gider misin? Korkusu vardı. Ben onlara dedim asla yani dünya beraber, öleceksek de beraber ölecez. Ben çocuklarımı asla bırakamam... Benim kızım iki ay boyunca hastalandı sürekli stresten. O kadar anlayışlı olmuşlardı ki aman annem sinirlenmesin aman annem şunları yaşadı. İşte hani bizi babamıza vermesin gibi şeyler oldu. Çok kötüydüm ben." (K6)

Boşanmanın bir sonucu olarak ebeveynlerin arasındaki çatışmaların sonlanması, tek ebeveynli bir ailede sağlıklı ilişkiler kurulması, problemlili ebeveyn ile daha az sıklıkta iletişim kurulması durumları çocuklar üzerinde olumlu etki bırakabilmektedir. Boşanma ile sağlanan bu istikrar, çocuğun iyilik halini olumlu şekilde etkilemektedir (Geniş ve ark., 2019: s. 191).

Bu doğrultuda; K2 katılımcısının boşanma sürecinin olumlu etkisinden bahsettiği görülmektedir. Boşanma süreci ile birlikte problemlili bir evlilik birlikteliğinin çocuk üzerinde bıraktığı olumsuz etkinin sonlandığını, boşanma sürecinin çocuk üzerinde olumlu bir etki gösterdiğini ifade etmektedir.

"...Ben nasıl babasından ayırıp onu mutsuz ederimi düşündüğüm için sabrettim. Ama baktım ki zamanla çocuğuma zarar geliyor. Sonra, burada annemlerde kaldığım

dönemde çocuğumun iyileştiğini, sevgiden başka hiçbir şey verilmediğini, ortamın ona göre ayarlandığını gördükten sonra aslında çok doğru bir karar verdiğimi gördüm. Çünkü bu boşanma sürecinde çocuğu için hiçbir şey yapmadı. Ben savaşmasını beklerdim, bir şeyler yapmasını. Çocuğu için tamam ya her şeyi bıraktım, yeterki o benim yanımda kalsın demesini beklerdim. " (K2)

K4 katılımcısının ise; çocuğun yaşının küçük olduğunu düşünmesi sebebiyle çocuğun, boşanma sürecinden olumsuz etkilenmemesi amacıyla çocuğunu bu sürecin dışında tutmaya çalıştığı görülmektedir.

"Ben, ee, bir anne olarak elimden geldiğince onu bu durumdan uzak tutmaya çalışıyorum. Şu anda çünkü anlamıyor ve şu an, ee, anlatılacak bir yaşta da değil. Anlatılacak bir yaşta olsa ben ona başımdan geçenleri biraz anlatabilirim ama... Elimden geldiğince ben bu durumu ona yansıtılmaya çalışıyorum. Evde baba kelimesini kullandığında bile bir şey demiyorum. Evet babaanne, anne, teyze bu şekilde öğretmeye çalışıyorum. Asla çocuğunu ona karşı kötülemiyorum. Yani elimden geldiğince bu durumu ona göstermemeye çalışıyorum. " (K4)

Çocukların hem anne hem de baba figürüne ihtiyacı vardır. Bu sebeple eşler arasında gerçekleşen anlaşmazlıkların, tartışmaların, çekişmenin; çocukları bir ebeveynine karşı tepki veya olumsuz duygulanım geliştirebileceği şekilde yansıtılmaması gerekir. Bu noktada ebeveynlere görev düşmektedir. Çocukların iyilik hali için birbirlerine olan öfke, kızgınlık benzeri hislerini çocuklara yansıtıp çocuklarda tepki oluşmasına sebep olmamalıdır.

Boşanma olayının ve sürecinin çocuklar üzerinde olumlu veya olumsuz etkiler bırakabileceği sonucuna ulaşıldığı görülmektedir. Bazı durumlarda boşanmanın çocuklar açısından koruyucu olduğu görülmektedir. Bu süreçten olumsuz etkilenen çocukların risklerden korunabilmesi, gelişimlerinin sağlıklı şekilde devam edebilmesi için çocukları koruyucu, destekleyici ve riskleri önleyici çalışmalara önem verilmesi gerektiği düşünülmektedir.

5.2.5. Boşanma Sürecini Başlatabilmek ve Maddiyat

Adli süreç başlatabilmek maddi harcamalara sebep olmaktadır. Ülkemizde Türk Barolar Birliği tarafından adli yardım hizmeti bulunsa da bu hizmetten faydalanabilmek için birtakım kriterlere sahip olmak gerekmektedir. Bu kriterlerin

dışında olmasına karşın ekonomik gücü yetersiz kalması sebebiyle bireyler mağduriyet yaşayabilmektedir.

Karakaya (2019) tarafından gerçekleştirilen benzer bir araştırmada; kadınların boşanmaya karar vermesine karşın evliliklerine devam etmek zorunda kalmalarının en önemli sebeplerinden biri olarak ekonomik yetersizliği belirtmiştir. Bu araştırmada da K5 katılımcısı; evlilik birlikteliğinin devam ettiği süreçte boşanmak istediğini ancak ekonomik gücü bulunmaması sebebiyle evlilik birlikteliğine devam etmek zorunda kaldığını ifade etmektedir.

"Maddiyat sebebiyle boşanma davası açmak için üç yıl bekledim." (K5)

K6 katılımcısı ise kendisinin maddi gücü bulunmadığını, ailesinin ekonomik desteği ile boşanma sürecini başlatabildiğini ifade etmektedir.

"Geçinemiyorum ki beş kuruş param yok zaten. Ailem destek olunca bu sürece girebildim." (K6)

Bu noktada kadınların ekonomik gücü bulunmasının önemi ortaya çıkmaktadır. Ekonomik olarak başkasına bağımlı kadınların kendi hayatlarıyla ilgili kararlar alma konusunda dahi güçlüklerle maruz kaldığı söylenebilmektedir. Ekonomik gücü bulunmaması sebebiyle mutsuz olduğu, mağdur edildiği bir evliliğe maruz kalan bireylerin hem ekonomik hem de psikososyal yönlerden desteklenmesi, bu bireylerin eğitim ve iş hayatına dahil edileceği çalışmalar gerçekleştirilmesi önemli görülmektedir. Ekonomik güç, adli süreci başlatabilmek için önemli olması yanında belli bir tamamlanma uzunluğu bulunmayan adli sürecin daha kolay atlatılmasına da katkı sağlayacak bir etmen olarak görülmektedir.

5.2.6. Adli Sürecin Uzunluğu

Adli sürecin yavaş ilerlemesi ve sonuçlanmanın uzun sürmesi bireylerin hayatında birtakım olumsuz etkiler bırakabilmektedir. Adli sürecin uzun ve karmaşık olması sebebiyle bu süreçte tarafların birbirine zarar verme riski, tarafların can ve mal güvenliğinin zarar görme riski, evlilik dışı resmi olmayan birlikteliklerinin oluşması, boşanmanın tamamlanmaması sebebiyle tarafların yeni bir evlilik gerçekleştirememesi gibi sorunlar oluşturmaktadır (Yılkan, 2022: s. 154). Benzer bir araştırma gerçekleştiren Yılkan'ın (2022) çalışmasında; boşanma sürecinde yaşanan sorunlar arasında adli sürecin uzun süremesinin gösterildiği görülmektedir. Bu araştırmadan farklı olarak onun araştırmasının katılımcıları erkek bireylerdir.

Adli süreçlerin uzun sürmesi sebebiyle katılımcıların (K4 ve K7) eşleri tarafından sergilenen olumsuz davranışlara maruz kaldıklarını ifade ettikleri görülmektedir. Kadınların bu adli süreçte kendilerini ‘mağdur’ hissettikleri anlaşılmaktadır.

"Sonuçta problemlili bir eşten ayrılıyorum. Problemlili bir eşten ayrılmak, ee, insana psikolojisini yerle bir ediyor. Ve bu süreç, bir yıl, iki yıl, üç yıla kadar sürebiliyormuş. Hukuki süreç uzadıkça, ee, bizim hani aradaki duygusal bağ kopmuş, öfke daha fazla bana karşı. Benim ona öfkem hiç yok. Yani, prosedür gereği uzatıyorlar. Çekişmeli dava olduğu için, ee, ayrılacak eşine öfkesi daha çok artıyor. Bize daha çok saldırıyor, sözlü şiddet uyguluyor. Ya, bu süreç uzamasın. Yani boşanmak isteyen, geçerli sebebi olan kadınların süreci uzamasın." (K4)

"Bana göre davanın çok ileri atması, ikinci de karşı taraftan, karşı insandan bir cevap almadan... O adam zaten mahkemeye gelmiyecek. Ve ben onun hayatında mahkum olarak kalcam. Keşke hani bunun bir yolu olsaydı. O gelmiyecek çünkü ben biliyorum, ben onun hayatında mahkum olarak kalcam. Gene onun borçlarıyla vesaire uğraşmaya devam edicem" (K7)

Devam eden adli süreçte mal paylaşımı, velayet gibi hususlarda da nihai kararın verilmemiş olması da bireylerin maddi manevi güçlük yaşamasına etki etmektedir. Bu sebeple bireylerin sosyal destek mekanizmaları aracılığıyla desteklenmesi önemli görülmektedir.

5.2.7.Sosyal Destek Sistemleri

Bireylerle sosyal hizmet uygulamaları gerçekleştirilirken haklarını savunan ve kendine güvenen güçlü bireyler oluşturulması amaçlanır. Sosyal hizmet uygulamasıyla bireye, sahip olduğu güçleri farkına varma ve bunları kullanabilme becerisi kazandırılır (Erbay, 2019: s. 45). Bu sebeple bireyin sahip olduğu güçleri belirlemek önemlidir. Boşanma sürecinde olan bireylerin kök aile ve sosyal çevre desteğine sahip olması, sosyal yardımlar ile destekleniyor olmaları güçlü yanlarına örnek gösterilebilir.

K1, K2 katılımcılarının sosyal desteğe (kök aile desteği) sahip olmaları sebebiyle kurum/kuruluşlar tarafından sağlanan sosyal yardımlara başvurmaya gereksinim duymadıkları, aile desteğine sahip olma durumunun ise katılımcıları toplumsal hayata aktif katılmaları hususunda özgüven artırıcı bir etmen olduğu anlaşılmıştır.

"Hayır yani gerek yoktu. Babam zaten bana çalışmadığım dönemde de maddi desteği çok fazla sağlıyordu. Sonrasında zaten çalışmaya başladım." (K1)

"Hiç duymadım. Çok şükür hani durumum yerinde. Ee, ben kendim özel güvenlik görevlisiyim zaten. Mesleğim var. Ee, okumayı da seviyorum zaten liseyi de bitiricem Allah nasip ederse. Biraz M. Tuvalet eğitimine alıştıktan sonra belki annem bakar hani ben çalışırım veya güzel bi kreş bulup verir hem sosyalleşmesini sağlar hem ben kendim çalışırım. O şekil düşünüyorum." (K2).

Bu doğrultuda boşanan birey için; boşanma sürecinde kök ailelerin tutum ve davranışlarının sürecin daha kolay aşılabilmesinde önemli bir etken olduğu söylenebilir. Kök aile bireylerinin boşanma sürecinde olan çocuklarına daha anlayışlı bir tutumla yaklaşması, o kişinin daha sağlıklı kararlar verebilmesi için önemli bir husustur (Çiçek, 2015: s. 306). Yılkan (2022) tarafından gerçekleştirilen benzer araştırmada bu hususu destekleyici şekilde; ailesi tarafından boşanma konusunda desteklenmeyen bireylerin, desteklenen bireylere oranla boşanmaya ve ayrılığa uyum sağlamada daha çok güçlük yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Boşanma ve sonrası süreçte bireyler ekonomik problemler yaşayabilmektedir. Aktaş (2011) tarafından yapılan araştırmada, boşanma itibariyle kadınların erkeklere oranla daha çok ekonomik problemler yaşamakta olduğu sonucuna ulaşıldığı görülmektedir. Bu araştırmada da ekonomik desteğe ihtiyaç duyduğunu belirten katılımcıların kadın olduğu görülmektedir.

Manevi sosyal desteğe sahip olduğunu ancak ekonomik desteğe gereksinim duyduğunu ifade eden K4 katılımcısının sosyal yardım talep etmediği ve bu duruma sebep olarak herhangi bir gerekçe göstermediği görülmektedir.

"Aslında çok ihtiyaç duydum ama başvurmadım. Bilmem, hiç öyle bir şey yapmadım. Hiç sosyal yardıma başvurmadım ama istiyorum açıkçası. Sebep yok, yani o benim pasifliğim. Maddi olarak annem ve babamla yaşıyorum. Babam emekli yani, hep beraber kazandığımızı yiyoruz. Manevi olarak yanındalar. Bazı aileleri duyuyorum. Ben çok şanslı kadınlardanım o konuda." (K4).

K5 katılımcısının sosyal yardımlar ile ilgili herhangi bir bilgiye sahip olmadığı anlaşılacakla birlikte sosyal çevresi tarafından yardım başvurusu yapması durumunda çocukların velayet hakkını kaybedeceği şeklinde yanlış yönlendirilmekte olduğu görülmektedir. Bu durum; sosyal yardımlar ile ilgili farkındalık çalışmalarının yetersiz olduğunu düşündürmektedir.

" (Yardımlar için) Onları duydum da ama nereye başvurucam, nasıl vurucam hiç bilmiyorum. Hani bir de ben şunu düşündüm, ee, dediler ki birkaç kişi, ben tam araştırmadım, 'Sen başvurursan, çocuklara bakamıyon diye edemiyon diye bu sefer devlet babaya verir.' Biraz da o çekingenlik, o beni biraz korkuttu. Çünkü çocukları ben, demin de size söylediğim gibi çocukları ben babaya verirsem gelecekları biter." (K5)

K3 katılımcısı ise aynı/nakdi yardım için değil çalışabilmek için kurum/kuruluşlardan yardım talep ettiğini ifade etmektedir. Katılımcının boşanma sürecinde ekonomik özgürlüğe sahip olabilmek için kararlı şekilde çaba göstermesi, güçlendirme yaklaşımının uygulanmış olduğuna örnek gösterilebilir.

"Ben yardım için değil de iş için başvurmayı düşünüyorum. Kpss'den atmışa yakın bir puan aldım ben. Hani bu, personel alımları falan oluyor. Bu memur, büro memuru, sekreterlik falan onlara başvurmaya çalışıyorum ama yaş sınırı varmış." (K3)

Sosyal yardımlar, bireylerin gereksinimlerini karşılayarak onların kendi ayakları üzerinde durabilmesine katkı sağlar. Yani amaç sosyal yardımlara muhtaç şekilde yaşamı devam ettirmek değildir.

K6 ve K7 katılımcıları ise sosyal yardımlara başvurduklarını ve bu başvurularının olumlu sonuçlandığını, bu yardımlardan faydalandıklarını ifade etmektedir. Bu sebeple sosyal yardımların, bu yardımlara gereksinim duyan bireylerin hayatında önemli derecede destekleyici olduğu söylenebilir.

"Hepsine yaptım zaten. Geçinemiyorum ki beş kuruş param yok zaten. Ailem destekte bulunur ki iki üç gün sonra erkek kardeşim gelip evin alışverişini yaptı. Dolabım bomboştu benim. Ayın sonunda gittiği için kendisi zaten kendi maaşıyla evi geçindiremiyordu. Başvuruları üzerine Hepsi de gelip evime geldiler, yardımcı oldular." (K6)

"Çalışmadığım zaman duydum tabiki. Başvurduğum zaman da desteklendim burda. Sosyal yardımdan destek alıyorum otobüs kartından destek alıyorum belediyeden, ondan sonra aile ve politikardan 1600 TL destek alıyorum şu anda. Ya ihtiyacı olana, gerçekten ihtiyacı olanlara yardım ediyorlar. Ki o zaman kışın çalışmıyordum ben." (K7)

Boşanan bireylerin ve çocuklarının, yaşadığı güçlükleri aşabilmesinde, boşanma sürecinin olumsuz etkilerinden kurtulup hayatlarına daha mutlu devam

edebilmelerinde sosyal destek mekanizmalarının önemli bir rol oynamakta olduğu söylenebilmektedir. Sosyal desteğe sahip olan bireyler, kendi istedikleri geleceği şekillendirebilmek için daha yüksek motivasyona sahip olabilirler.

5.2.8.Çocuk İçin Yaşamak

Boşanmayla birlikte bireylerin hayatında yeni bir dönem başlar. Zorlu ve yıpratıcı bir süreçten çıkan kadınların geleceğe tutunabilmelerinde ve geleceğe umutla bakabilmelerinde çocuk sahibi olmaları etkili olmaktadır.

Katılımcıların (K1, K2, K5, K6) boşanma sonrası süreçte yaşamlarına, çocuklarının iyilik halini sağlayabilme ve çocuklarının iyi bir geleceklerinin olması beklentileriyle devam etmek istedikleri görülmektedir.

"Geleceği çocuklarımla... Onların geleceği için uğraşacağım. İyi yetiştirmek, daha iyi, yani sevecekleri, okuyacakları, hani nasıl istiyorlarsa onlara yönlendirmek. Başka derdim yok." (K5).

"Sadece çocuklarım. Sadece onları doğru bir şekilde büyütmek, hepsinin hani işi, mesleği olsun." (K6)

K1 ve K2 katılımcılarının çocuklarına daha nitelikli bir gelecek sağlayabilmek için iş hayatına katılarak ekonomik olarak güçlenmeyi de planladıkları görülmektedir.

"Boşanma döneminde zaten kendime ne katarım diye bakıyorum. Önceliğim A. A'nın her zaman iyi olması için her şeyi yapacağım. İnanın evliliğe karşı olan inancım kırıldı. Yani ben çocuğumu bir başkasının yanına sığdıramam düşüncesi var hep. Bundan sonrası için de yapacağım tek şey onun için onu daha eğitimi, daha kültürlü daha bilinçli nasıl yetişebilirse elimden ne geliyorsa daha fazlasını yapacağım. Bu maddi olarak da... Çalışıyorum çok şükür. Alacağım tazminat da çocuğum adına yapacağım herhangi bir birikimim olacak yani bu arsa, ev aklınıza gelebilecek her türlü şey, çocuğum için yapacağım. Ben zaten bir şekilde ayaklarım üzerinde duruyorum, babam zaten bir şekilde destekçi. O yüzden, gelecek hakkında, iyi bir üniversite okurum, çocuğumu daha iyi şekilde yetiştiririm. Bundan daha kıymetli bir şey yok benim için." (K1)

"Dediğim gibi çalışıp artık kendi ayaklarım üzerinde durup çocuğumu güzel bir düzen kurmak, tek hedefim onu okutmak, büyütmek, bu şekilde" (K2)

Uyar ve Yıldırım (2022) tarafından gerçekleştirilen araştırmada bireylerin, evlilik içerisinde şiddet, değer görmeme, aldatılma gibi sorunlarla yüzleşirken boşanma

sürecinde de ekonomik güçlükler, sosyal dışlanma gibi farklı zorluklara maruz kaldıkları ancak katılımcıların çoğunun geleceğe umutla baktığı belirtilmiştir. Onların sonucundan farklı olarak bu araştırmada katılımcıların; çocuklarının iyiliğini sağlayabilmek amacıyla geleceğe dair umutlu oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

SONUÇ

Boşanma sürecinde olan bireylerin bu sürece ilişkin deneyimlerini sosyal hizmet uygulamaları temelinde toplumsal cinsiyet algısı ve güçlendirme perspektifi etrafında şekillendirilerek açıklamayı hedefleyen bu çalışma; literatürde bu konuda sınırlı kaynak bulunması gereksinimiyle gerçekleştirilmiştir. Literatürde sınırlı kaynak bulunması sebebiyle bulunan eksikliğe, bu araştırma ile fayda sağlanabileceği düşünülmektedir. Bireylerle yüz yüze ve doğrudan şekilde evlilik ve boşanma öyküleri ile boşanma sürecinde edindikleri tecrübeler hakkında derinlemesine konuşmanın, araştırma için zengin veriler sağlayabileceği düşünülmektedir.

Bu araştırmanın sonucu genel olarak ifade edilirse; boşanma sürecinde boşanan bireylerin ve ailelerinin bu sürece ilişkin deneyimlerinin toplumsal cinsiyet algısından etkilenmekte olduğu, bu süreçten bireylerin ve ailelerinin hem olumlu hem olumsuz yönde etkilenebildiği, bu süreçte bireylerle sosyal hizmet müdahaleleri kapsamında güçlendirme yaklaşımının kullanılmakta olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Araştırmada elde edilen sonuçlara ve karşılaştırma yapılan diğer araştırmalara bakıldığında; benzer bulguların bulunduğu ve toplumsal cinsiyet perspektifi temelinde farklı araştırmaların gerçekleştirildiği görülmektedir. Literatürde; boşanan kadınların ve erkeklerin bu sürece ait deneyimlerinin sosyal hizmet uygulamaları ve güçlendirme çerçevesinde araştırılmadığı/bu hususun eksik olduğu görülmektedir. Araştırmada elde edilen özel sonuçlar detaylı şekilde açıklanmıştır.

Çalışmada; evlilik içerisinde kadından yalnızca ev içi sorumluluklarla ve çocuk yetiştirmekle ilgilenmesinin beklenildiğine yönelik bir algının bulunduğu ve kadının bu görevlerini yerine getirebilmesi için kadının baskıya maruz bırakıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Kadınların iş hayatına dahil olmasıyla birlikte ekonomik özgürlük kazanması, kadına tek başına yaşayabilme özgüvenini sağladığı için bu durum ataerkil ideolojinin desteğini pek fazla görmez. Ancak kadınların ücretsiz şekilde tarım alanında çalışması veya herhangi bir gelire bağlı olmayan ev işlerini üstlenmesi gibi

çalışmalar evliliği olumsuz etkilememektedir. Kadının para kazanması ve statü sahibi olması ataerkil ideoloji tarafından aile birlikteliğini olumsuz etkileyen bir problem olarak görülmektedir. Bu sebepler neticesinde ‘annelik’ rolü daha yüce bir konuma getirilmeye çalışılmaktadır (Yıldırım ve Baydur, 2022: s. 397).

Çalışmada; evlilik birlikteliği içerisinde cinsel şiddete maruz kalan, eşi tarafından cinsel obje olarak görülen ve bunu kabullenerek evlilik birlikteliğine devam etmek zorunda kalan kadınlar olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Şiddetin bir türü olan cinsel taciz, ‘kadınlara had bildirme’ amacıyla uygulanan bir eylem ve toplumsal destek mekanizması olduğu söylenebilir. Bu cinsel eylemler kaynağını; kadının rızası olmaksızın kadının bedenine sahip olmayı meşru kılarak kadını erkeğin bir mülkü sayan, kadını erkeğin konumundan daha aşağı bir düzeyde konumlandıran toplumsal tanımlardan ve görüşlerden oluşturmaktadır (Scully, 2013: s. 62).

Araştırma kapsamında bir kadın katılımcının resmi evlilik yaşına henüz erişmeden resmi olmayan bir şekilde evlilik birlikteliğine maruz bırakılması; toplumsal cinsiyet algısını yansıtırken, toplumun ‘çocuk’ konusuna bakışını ve istismarın kültür altında meşrulaştırılmasını da yansıtmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, yoksulluk, eğitim düzeyi düşüklüğü, savaşlar, toplum baskısı, aile içi şiddet ve gelenekler çocuk yaşta gerçekleşen evliliklerin nedenleri arasındadır (Çelebi Erkılıç ve Piyal, 2022: s. 632). Çocuğun evliliğe maruz bırakılması; toplum tarafından çocuğun, eş ve anne olma rolü için ‘yeterli olduğunun’ kabul edildiğini göstermektedir. Kendi gelişimini tamamlayamadan evliliğe maruz bırakılan çocuğun; gelişim hakkının ihlal edildiği ve çocuk rolü yerine yetişkin rolüne büründüğü söylenebilir (Bingöl ve Paslı, 2024: s. 77). Evliliğe maruz bırakılan çocuğun bedensel ve ruhsal gelişimi bu durumdan olumsuz etkilenmektedir (Çelebi Erkılıç ve Piyal, 2022: s. 632).

Araştırmada, evlilik birlikteliğinde çocuk sahibi olma durumu değerlendirildiğinde; kadından yalnızca ev içi sorumluluklarla ve çocuk yetiştirmekle ilgilenmesi istenildiği, kadının kendisinden beklenen görevlerini yerine getirebilmesi için baskı altında tutulabildiği ve bu görevleri yerine getirebilmesi için erkeğin desteğine mecbur hale bırakıldığı durumların ortaya çıkması, bireylerdeki toplumsal cinsiyet algısının etkilerini göstermektedir. Ayrıca, evlilikte çocuk sahibi olma durumunun, erkeğin evine ve ailesine bağlanmasını sağlayabilen bir çözüm yolu olduğu inancı toplumsal

cinsiyet algısının evlilikte çocuk sahibi olma kararı üzerinde etkili olduğunu gösterebilir.

Katılımcıların; evliliğin gerçekleşmesi öncesi süreçte evliliğe dair beklentileri ile sahip oldukları evlilik düzenlerinin uyum göstermediğini düşünen katılımcıların bulunduğu görülmektedir. Benzer bir araştırma gerçekleştirmiş olan Gökce (2020) 'nin bulgularında da boşanmış bireylerin, evlilik birlikteliğine dair sahip oldukları beklentilerin karşılanmadığı sonucuna ulaşıldığı görülmektedir.

Boşanma olgusu, toplumsal hayatta olağan bir durum olarak benimsenmemektedir. Boşanma süreci itibariyle kadınlar 'boşanmış kadın' veya 'dul' etiketleriyle hayata katılmak zorunda kalmaktadır (Yılmaz ve Fidan, 2006: s. 8). Kadın bireylerin ve çocuklarının sosyal çevrelerine boşanma gerçeğinden bahsetmeleri durumunda sosyal çevrelerindeki bireylerin söz, tepki ve eylemlerinin olumsuz olma ihtimalinden çekindikleri, sosyal dışlanmaya maruz kalmamak amacıyla bu durumu gizli tutmaya çalıştıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bayraktar (2022) tarafından gerçekleştirilen benzer bir araştırmada ise katılımcıların çocuğunun boşanma durumları sebebiyle sosyal çevrelerindeki bireylerin ön yargılarına, olumsuz tutum ve söylemlerine maruz kaldıkları ve sosyal ortamlarından dışlandıkları sonucuna ulaşıldığı görülmektedir.

Bireylerin, boşanma kararını tek bir sebebe bağlı olarak değil; evlilik birlikteliği süresince tecrübe ettikleri birden fazla olumsuz duruma maruz kalmaya devam etmek istemediklerini düşündükten sonra karar verdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Benzer bir araştırma olan Nuhoglu'nun (2019) çalışmasında; çiftler arasındaki çatışma konusunun tek bir konu olmadığı, şiddet, kötü muamele, baskı, toplumsal cinsiyet algısında rol paylaşımı benzeri çatışma konuları bulunduğu bahsedilmektedir. Elde edilen verilerde boşanma sebepleri incelendiğinde kadın katılımcılar tarafından fiziksel, cinsel ve psikolojik şiddetin tek başına bir boşanma sebebi olarak sunulmadığı görülmektedir. Kadın bireylerin bu şiddet eylemlerinden olumsuz etkilendiklerini belirtmelerine karşın bu şiddet eylemlerini kanıksayarak evlilik birlikteliklerine devam ettikleri görülmektedir. Araştırma sonucunda bazı katılımcıların kök ailesinin; şiddet olaylarını farkında olduğu ancak katılımcının evlilik birlikteliğinin devam etmesini destekleyici şekilde sürece dahil olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum ise toplumsal cinsiyet algısı neticesinde şiddet türlerinin boşanmak için geçerli bir mazeret olarak kabul edilmediğini göstermektedir.

Araştırmada; Kessler'in (1975) Hata/Suç/Yapı teorisinde belirtildiği gibi suç/hata içerir şekilde boşanma süreci başlayan evliliklerin bulunduğu, karşılıklı rıza teorisinde açıklanan anlaşmalı boşanmanın ise bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Anlaşmalı boşanamayan çiftlerin, mal paylaşımı ve velayetin belirlenmesi benzeri konularda ortak paydada bulaşmadıkları görülmektedir. Benzer bir çalışma gerçekleştiren Nuhoğlu'nun (2019) da çalışmasında çiftlerin boşanma sürecinde nafaka ödemesi, velayetin belirlenmesi, mal paylaşımı konularında çatışma yaşadıkları sonucuna ulaştığı görülmektedir.

Araştırma kapsamında görüşülen üç kadın katılımcının, boşanma sürecinde eşi tarafından ölümle ve cinsel saldırı ile tehdit edilerek baskı altında tutulduğu anlaşılmaktadır. Bir erkek katılımcının ise boşanma sürecinde eşini ölüm ile tehdit ettiğini ifade ettiği görülmektedir. Bu durum kadın cinayetlerinin ve kadına yönelik gerçekleştirilen cinsel suçların erkek bireyler tarafından tehdit unsuru olarak kullanıldığını göstermektedir. Erkek bireylerin; kadın bireyler üzerinde 'hak' iddia ederek kadını sahiplenmesi, kadına kendisi ile birlikte olma veya ölüm seçenekleri sunarak bir tercih yapmaya zorlaması toplumsal cinsiyet algısını, ataerkil düzeni, erkeğin kadın üzerinde tahakküm kurabilmesini yansıtmaktadır. Bu anlayışta kadın, birey olarak kabul görmemektedir. Uçan (2007) tarafından gerçekleştirilen benzer bir araştırmada ise iki kadın katılımcının boşanma sonrası süreç için ölüm ile tehdit edildiği ve kadın katılımcıların bu sebeple evlilik birlikteliklerine devam etme kararı aldıkları görülmektedir. Uçan'ın elde ettiği veriden farklı olarak bu çalışmada tehdit ve baskıya maruz kaldığını belirtilen katılımcıların boşanma kararından vazgeçmediği görülmektedir. Bu doğrultuda araştırmada ulaşılan bir diğer sonuç ise adli sürecin uzunluğunun; bireyler üzerinde tehdit ve şantajla maruz kalma, yeni hayatına adapte olamama gibi olumsuz etkiler bırakmakta olduğudur.

Boşanma, bir kriz hali ve bireyin hayatında geçiş dönemidir. Bu süreçte eşlerin tepkileri birbirinden farklı olabilmektedir. Boşanma, bireylerin hayatında birtakım güçlükler oluşturması sebebiyle riskli görülmektedir (Linda, 2023). Araştırmada, boşanma sürecinin hem çocukları hem de boşanan bireyleri duygusal ve psikolojik olarak olumsuz etkilediği, çocukların ebeveynine karşı tepki geliştirdiği, çocuklarda davranış problemleri oluşabildiği sonuçlarına ulaşılmasına karşın aile bireylerinin herhangi bir profesyonel psikolojik veya psikiyatrik destek almadığı görülmektedir. Boşanma, yetişkinlerin ve çocukların hayatlarına büyük miktarda stres kattığı ortaya

çıkıştır. Özellikle çocuklu aileler için evlilik birlikteliğindeki bozulmanın yarattığı gerilimi hafifletmeye yönelik program ve müdahaleler uygulamaya değerdir (Amato, 2014: s. 19).

Çalışmada, boşanma süreci itibariyle, problemleri bulunan bir evlilik birlikteliğinin problemlerine maruz kalmaktan kurtulan çocukların ‘daha mutlu’ olarak tanımlandıkları görülmektedir. Anlaşmazlıklar, fiziksel veya sözlü şiddet, gerilim, stres benzeri durumların bulunduğu evlilik birlikteliklerinde, evlilik birlikteliğini sonlandırmak somut bir çözüm olarak görülebilir. Literatürde bu tarz olumsuzlukların hakim olduğu evlilik birlikteliğinin boşanma yoluyla sonlanması, boşanan bireyler ve müşterek çocuklar üzerinde olumlu etki bırakabileceği kabul edilmektedir (Zastrow ve Kirst-Ashman, 2015: s. 265).

Ekonomik gücü bulunmaması sebebiyle boşanma sürecini başlatamayan ve evlilik birlikteliğine devam etmek zorunda kalan birey bulunduğu görülmektedir. Evlilik birlikteliği süresince çalışmayan ancak boşanma sonrası süreçte toplumsal hayata aktif katılım sağlayabilmek ve gereksinimlerini karşılayabilmek amaçlarıyla iş hayatına katılan/katılmaya karar veren kadınlar olduğu görülmektedir. Bir kadının kocasına veya başka bir kimseye ekonomik olarak bağımlılığının bulunması durumu kadını, kocanın sömürüsüne ve istismarına açık konuma getirirken kocanın ölümü veya firar etmesi durumunda da yoksulluğa karşı savunmasız bırakmaktadır (Cooke, 2006: s. 445).

Bireyleri, gereksinimlerine uygun sosyal destek mekanizmalarıyla buluşturmak sosyal hizmetin amaçlarından biridir (İçağasıoğlu Çoban, 2020: s. 109). Araştırmada, manevi olarak sosyal çevresinin desteğine sahip kişilerin sosyal yardımlara başvurmaya gerek duymadığı, sosyal desteği bulunmasına karşın ekonomik gereksinimlerini karşılayabilmek amacıyla sosyal yardımlara bir sebep olmaksızın başvurmayan birey bulunduğu, sosyal yardımların ne şekilde sağlandığını ve bunlara nasıl erişebileceğini bilmeyen katılımcı olduğu, sosyal yardımlara başvuran bireylerin ise bu yardımlardan memnun olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yine araştırmada kök aile desteğine sahip olma durumunun, bireylerin toplumsal hayata katılmasını motive edici olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca paralel olarak Yılkan (2022) tarafından gerçekleştirilen benzer bir araştırmada kök aile desteğine sahip olan bireylerin, aile desteği olmayan bireylere

oranla boşanma sonrası yaşama daha kolay adapte oldukları sonucuna ulaşıldığı görülmektedir.

Çalışmada; boşanma sonrası süreç için gelecek beklentilerinde kadınların çocuklarına iyi bir gelecek sunmak istedikleri, bu hususta çabaladıkları ancak kendilerini odak noktada tutan bireysel beklentilerinin bulunmadığı görülmektedir. Toplumsal cinsiyet algısının bir sonucu olarak; kadının ev işleriyle uğraşma görevi ve çocukların bakımını üstlenme görevi bulunması gibi sebepler özellikle kadınları, boşanma sonrası süreçte de erkeklere oranla daha çok çocuklarına odaklanmaya yöneltmektedir (Fine, Ganong, & Demo, 2005: s. 234).

Güçlendirme yaklaşımı temelinde sosyal hizmet müdahaleleri, ailelerin ve bireylerin sosyal işlevselliklerini artırabilmesi için problem çözme becerisi kazandırma amacı taşımaktadır. Bu amacın gerçekleşebilmesi için sosyal hizmet uzmanları danışmanlık, eğiticilik, vaka yöneticiliği, savunuculuk benzeri mesleki rolleri yerine getir (Stromwall ve Hurdle, 2003: 213 akt. Danış, 2016: s. 224) Araştırmada sonuç olarak, boşanma sürecine güçlendirme perspektifi temelinde bakıldığında, bu sürecin boşanma aşamasında olan bireyler için düşüncesele olarak bir değişim süreci olduğu söylenebilir. Bu sürece ilişkin bireyin; 'boşanmış bir bekar' olmayı kabullenmesi, sosyal hayata aktif katılım sağlamaya yönelik adım atması, hayata dair özgüven kazanması, çocuklarıyla birlikte gelecek yaşantısına yönelik olumlu planlamalar yapması durumları örnek gösterilebilir. Bireylerin sosyal yardım sağlayan kurum ve kuruluşlarla bağlantı kurabilmesi de güçlendirme yaklaşımı ile bağlantılıdır. Bireyleri sosyal yardım sağlayan kurumlarla buluşturmak, bu hususta danışmanlık sağlamak sosyal hizmet uzmanlarının yerine getirdiği görevlerdendir.

Toplumsal cinsiyet algısının insanların yaşamlarını etkilemekte olduğu düşünüldüğünde insan davranışlarını değerlendirebilmek ve anlayabilmek için bu algının bilincinde olmak gerekir (Zastrow ve Kirst-Ashman, 2016: s. 575). Sosyal hizmet müdahaleleri, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin ele alınmasında hayati bir rol oynamaktadır. Sosyal hizmet uzmanları, uzmanlaşmış bilgi ve becerileriyle, ayrımcı uygulamalara meydan okuma, farkındalık yaratma, bireyleri ve toplulukları destekleme çabalarına aktif olarak katılır. Toplumsal cinsiyete duyarlı sosyal hizmet uygulamaları, farklı cinsiyetlerin benzersiz deneyimlerini ve ihtiyaçlarını tanıyarak kapsayıcı ve bütüncül müdahaleler sağlar. Bu müdahaleler arasında danışmanlık,

savunuculuk, toplum örgütlenmesi, kapasite artırma ve politika geliştirme yer alır. Başarılı vaka çalışmaları ve girişimler, toplumsal cinsiyet eşitliğinin desteklenmesinde sosyal hizmet müdahalelerinin dönüştürücü gücünü göstermektedir (Ravi, 2023).

Literatür taraması ve elde edilen bulgular doğrultusunda; boşanma sürecinin boşanan bireyler ve aile bireyleri üzerinde hem olumlu hem olumsuz etkiler bıraktığı, boşanma ve sonrası süreçte sosyal hizmet müdahalelerine gereksinim olduğu, özellikle kadınların bu süreçte güçlendirilerek desteklenmeye gereksinim duyduğu sonucuna ulaşıldığı görülmektedir. Tüm bu sonuçlar neticesinde öneriler sunulmaktadır.

ÖNERİLER

- Boşanma sürecinin aile bireyleri üzerinde ruhsal, duygusal, psikolojik etkilerinin bulunduğu, aile bireylerinin toplumsal hayata uyum güçlükleri yaşadığı sonucuna ulaşıldığı durumları düşünüldüğünde boşanmayı tecrübe eden aileler ile sosyal hizmet uygulamaları planlanmalı ve uygulanmalıdır. Boşanmaya karar veren aileler ile ilk temasın Adalet Bakanlığı ile gerçekleşmesi sebebiyle Bakanlık'ın meslek elemanları tarafından ailelerle sosyal hizmet uygulamaları gerçekleştirilmesinin, mevcut uygulamaların ise geliştirilmesinin faydalı olabileceği düşünülmektedir.
- Boşanma sürecinde ekonomik güçlükler yaşayan veya sosyal desteğe sahip olmayan kadınlar bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sebeple kadının iş yaşamına dahil olmasına destek verecek çocuk bakım hizmetleri uygulanmalı ve yaygınlaştırılmalıdır. Devlet tarafından bu hususta kadının güçlenmesine destek sağlanmasının, kadının psikolojik iyi oluşunda ve toplumsal hayata aktif katılımında olumlu etki gösterebileceği düşünülmektedir.
- Boşanma olgusunun toplumsal bir olgu olduğu, toplumsal cinsiyet algısından etkilendiği ve aynı zamanda bu algıyı etkilemekte olduğu sonucuna ulaşıldığı durumu düşünüldüğünde; toplumsal cinsiyet algısının da dahil edileceği şekilde bireylere evlilik, aile ve boşanma kavramları üzerine eğitimler planlanmalı ve uygulanmalıdır. Toplumsal bir bilinçlendirme yapılabilmesi için bu hususta sosyal medya ve yayın kuruluşları aracılığıyla alanında uzman kişiler tarafından eğitimler uygulanmasının toplumsal bilincin oluşmasında etkin bir yol olabileceği düşünülmektedir.

- Yasalarca belirlenen evlilik yaşına erişmemiş olan çocukların evliliğe maruz bırakıldığıının görülmesi ve bu durumun toplumsal bir problem olması sebebiyle bu hususta çocukları koruyucu, önleyici yasal düzenlemelerin kapsamı genişletilmelidir. Yasa koyucunun bu hususa ilgisini çekebilmek ve somut adım atmasını motive edebilmek için sivil toplum kuruluşları tarafından kamuoyu oluşturmasının etkili olabileceği düşünülmektedir.
- Boşanma ve sonrası süreçte kadınların çocuklarına iyi bir gelecek sunabilmek amacıyla çabaladıkları ancak kendilerini odak noktada tutacak beklentilerinin bulunmadığı sonucuna varılması nedeniyle kadın bireylerin psikolojik iyilik hallerini olumlu yönde ilerletebileceği ve sosyal hayata aktif katılım sağlayabileceği destekleyici programlar hazırlanmalı ve yaygınlaşmalıdır. Bu hususta daha fazla kadına danışmanlık, eğitim ve yönlendirme yapılabilmesi için yerel yönetimlerle ve sivil toplum kuruluşlarıyla koordinasyon sağlanmalı ve programları uygulayan kurum ve kuruluşlar desteklenmelidir.
- Aile içi şiddete maruz kalan bireylerin bulunduğu sonucuna ulaşıldığı ve bu hususun da toplumsal bir gerçek olması gereğiyle şiddet türleri ile alakalı erkeklere planlanan ve uygulanan eğitimlere yönelik eksik hususlar belirlenmeli ve bu eğitimler desteklenmelidir. Aile içi şiddetin daha çok erkekler tarafından uygulanıyor olması sebebiyle daha fazla erkeğe ulaşabilmek gerekmektedir. Bu sebeple erkeklerin daha çok ilgi gösterdiği spor dallarının tanınan sporcuları gibi kişilerin dahil edileceği şekilde alanında uzman akademisyenlerle eğitimler uygulanmasının erkekler tarafından ilgi çekebileceği ve bu eğitimlerin daha çok erkeğin bilinçlenmesine yardımcı olabileceği düşünülmektedir.
- Aile içinde şiddetin farklı türlerinin görülebilmekte olduğu düşünüldüğünde şiddet olayıyla mücadele edebilmek için şiddet ve şiddetin türleri hakkında hem yetişkinlere hem de çocuklara yönelik farkındalık geliştirici çalışmalar desteklenmelidir. Yetişkinlere yönelik çalışmalar Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile sivil toplum kuruluşlarının işbirliğiyle gerçekleştirebileceği, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından da çocuklara yönelik çalışmalar gerçekleştirilebileceği düşünülmektedir.
- Evlilik içerisinde cinsel şiddete maruz kalan bireyler için mevcut farkındalık çalışmalarının artırılmasıyla birlikte bu kişilere hukuki danışmanlık sağlanarak

yararlanabilecekleri profesyonel hizmetlerin de kapsamının geliştirilmesinin bireylerin iyilik halinin sağlanabilmesinde önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

- Evli bireylerin; aralarında bulunan problemlerinin çözümü ve evliliği kurtarma amaçlarıyla çocuk sahibi olunduğu görülmektedir. Bu durum hem evli çift, hem çocuğun kişilik gelişimi hem de makro düzeyde toplumsal yapı üzerinde etki birabilecek bir durum olması sebebiyle evlilikte çocuk sahibi olma hususunda bireylerin ebeveynlik rollerini sağlıklı bir şekilde yerine getirebileceği bilinçlendirici çalışmalar yaygınlaştırılmalıdır. Aile Bakanlığı tarafından eş rolleri ve ebeveynlik rolleri hususlarında sahada çalışan ekipler kurularak her aileye ulaşabilecek ekipler kurulmasının toplumsal bilinçlenmeye katkıda bulunabileceği düşünülmektedir.
- Evlilik sürecinde ve boşanma sürecinde baskı, tehdit ve şiddete maruz kalan bireyler bulunduğu sonucuna ulaşıldığında, bu riskler altında bulunan bireylere yönelik koruyucu ve önleyici çalışmalar gerçekleştirilmeli, bu hususta uygulanan mevcut uygulamalar geliştirilmelidir. Koruyucu ve önleyici çalışmaların kaynağının yasalar olması sebebiyle yasaların kapsamının genişletilmesinin önemli bir husus olduğu düşünülmektedir.
- Toplumda; sosyal yardımlar hakkında bilgi sahibi olmayan, bu yardımlara yönelik yanlış bilgiyle yönlendirilen kişiler bulunduğu düşünüldüğünde sosyal yardımlar, bu yardımlardan faydalanabilme şartları ve yardımlara başvurma süreçleri hakkında farkındalık ve bilgilendirme çalışmaları artırılmalıdır. Bu hususta sosyal medya üzerinden kampanyalar yürütülmesinin, yerel yönetimler aracılığıyla semtlerde farkındalık çalışmaları yapılmasının daha çok kişiye ulaşılabilmesinde yardımcı olabileceği düşünülmektedir.
- Boşanmanın toplumsal bir olgu olduğu düşünüldüğünde bu hususta yapılan akademik çalışmalar desteklenmeli, bu hususta hakim olan problemlerin çözülebilmesi ve eksiklerin giderilebilmesi için çalışmaların sonuç ve önerilerine özellikle devlet kurum ve kuruluşları tarafından önem verilmelidir.

KAYNAKÇA

Abi, Gamze (2022). Aile sosyolojisi bağlamında gelin-kaynana ilişkileri: Van kent merkezi örneği. Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.

Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (2011). Tek Ebeveynli Aileler. T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları. 148.

Aktaş, Özgül (2011). Boşanma Nedenleri ve Sonrasında Karşılaşılan Güçlükler. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Albayrak, Hande (2019). Feminist Sosyal Çalışma Perspektifiyle Çocuğun Uyuşturucu Madde Bağımlılığında Hakim Annelik İdeolojisine Karşı Annelik Pratiği Anlatıları. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Alston, Margaret (2018). Working with Women: Gender-sensitive Social Work Practice. Social Work Fields of Practice. Oxford University Press. 3rd Edition. 3-18.

Amato, Paul R. (2014). "The Consequences of Divorce for Adults and Children: An Update." [master.qxd \(srce.hr\)](#) Erişim: 19.04.2024

Amato, Paul R., Hohmann-Marriott, Bryndl (2007). "A Comparison of High and Low-Distress Marriages That End in Divorce". *Journal of Marriage and the Family*. 69(3): 621-638.

American Psychological Association. (2023). <https://dictionary.apa.org/traditional-marriage> Erişim 17.08.2024

Atamtürk, Elvan, (2014). "Aile Mahkemelerinde Sosyal Hizmet Uygulamaları." Doç. Dr. Şener Koçyıldırım'a Armağan: Sosyal Hizmet ve Toplumla Çalışma. 233-244.

Barnard, A.Johannes (2023). "Family." <https://www.britannica.com/topic/residence-anthropology>. Erişim 22.11.2023

Basha, S.Sikinder (2024). "Divorce Under Fault And No Fault Theory". <https://districts.ecourts.gov.in/sites/default/files/2-Divorce%20Theory%20-%20by%20Sri%20Sikinder%20Basha.pdf> Erişim 20.08.2024

Başar, Fatma, Nurdan Demirci (2015). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Şiddet. *Kashed*. 2(1). 41-52.

Bayraktar, Ayşenur, (2022). Boşanmış Bireylerin Boşanma Sonrası Deneyimleri ve Boşanma Sonrası Damgalanmanın Dramaturjik Teori Üzerinden İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.

BetterHelp. (2024). <https://www.betterhelp.com/advice/love/are-love-and-marriage-outdated-ideas/> Erişim 17.08.2024

Bingöl, Ebru, Figen Paslı (2024). “Çocuk Yaşta Evliliklerin Yazılı Basında Yer Alış Şeklinin İncelenmesi”. Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi. 5(1). 66-83.

Braun, Virginia, Victoria Clarke (2008). “Using thematic analysis in psychology”. Qualitative Research in Psychology. 3. 77-101.

Chesson, Michelle (2023). “ The Important, Role, and Function of the Family in Society”. [The Important, Role, and Function of the Family in Society | by Michelle Chesson | Medium](#) Erişim 20.08.2024

Cirban Ekram, Ebru (2021). “Aile İçi Şiddetin Cinsellik Boyutu”. Arşiv Kaynak Tarama Dergisi. 30(1). 31-36.

Cooke, Lynn Prince, (2006). “ ‘Doing’ gender in context: Household bargaining and risk of divorce in Germany and the United States.” American Journal of Sociology. 112(2). 227-252.

Çakmak Tolan, Özlem (2023). “Boşanma ve Etkileri: Çocuklar ve Ergenler Üzerindeki Psikolojik Sonuçları”. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 50. 321-338.

Çelebi Erkılıç, Melis, Birgül Piyal (2022). “ Çocuk Yaşta Erken ve Zorla Yapılan Evlilikler”. Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care, 16(3), 632-638.

Çevik, Yasemen (2020). Türkiye’de Aileye Yönelik Sosyal Hizmet Ve Aile Danışmanlığı Uygulamaları. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul

Çiçek, Zuhal (2014). Boşanmanın Sosyolojik Analizi: Denizli Kenti Örneği. Doktora Tezi. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.

Damota, Mulugeta Deribe (2019). “The Effect of Divorce on Families’ Life”. Journal of Cultures, Society and Development, 46, 6-11. (Open Access) [The Effect of Divorce](#)

on Families' Life (2019) | Mulugeta Deribe Damota | 1 Citations (typeset.io) Erişim:
Mayıs 2024

Danış, Mehmet Zafer (2016). “ Küreselleşme Sürecinde Aile ve Sosyal Hizmet: Güçlendirme Yaklaşımı Perspektifinden Yapısal Bir Analiz”. Tarih Okulu Dergisi (TOD). 9 (25). 215-230.

Demirbilek, Melahat (2016). “ Aile Danışmanlığı: Bir Uygulama Örneği”. Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care, 10(2), 109-120.

Doğan Göksel, Pervin (2018). Çocuk Gelinlerin Erken Evlilik Süreçleri ve Erken Evliliklerin Önlenmesine İlişkin Görüş ve Düşüncelerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Manisa.

Elmas, Adak, (2023). “Türkiye’de Boşanma Nedenlerinin Toplumsal Kökenleri ve Boşanma Sonrası Deneyimler”. İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi. 43(1). 84-97.

Elmas, Çağrı, Nurşen Adak (2023). “Türkiye’de Boşanma Nedenlerinin Toplumsal Kökenleri ve Boşanma Sonrası Deneyimler.” İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi. 43(1). 84-97.

Erbay, Ercüment (2019). “Güç ve Güçlendirme Kavramları Bağlamında Sosyal Hizmet Uygulaması”. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi. 19(42). 41-64.

Erkoyuncu, Murat (2023). Aile mahkemelerindeki sosyal inceleme sürecinin sosyal hizmet perspektifinden değerlendirilmesi üzerine nitel bir araştırma. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Doğan, Türkan, Rıdvan Şahin, (2021). “Ailede Boşanma: Çocuk ve Ergenlerin Boşanma Sonrası Yaşama Uyumu”. Şu kitapta: Özgür Erdur-Baker, Türkan Doğan. Kriz Danışmanlığı. Ankara. Pegem Akademi, 261-296.

Fine, Mark, Lawrence H. Ganong, David H. Demo, (2005). “Divorce as a Family Stressor”. Şu kitapta: Patrick C. McKenry, Sharon J. Price. Families and Change. USA: SAGE Publications, 227-252.

Geniş, Mert, Bengü Toker, Mehmet Şakiroğlu (2019). “Boşanmanın Çocuklara Etkisi, Çocuğa Söylenmesi ve Ebeveyn Yabancılaşması: Derleme Çalışması”. Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi. 3(3). 190-199

Giddens, Addams (2009). Sociology. Polity. 6, 331.

Gökce, Betül (2020). Boşanmış Ebeveynlerin Boşanma Nedenleri ve Boşanma Kararlarına İlişkin Bir Nitel Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Gönültaş, M.Burak. (2022). “Adli Sosyal Hizmet: Adalet Mekanizmasındaki Yeri ve Önemi”. Şu Kitapta: Didem Elitez, M.Burak Gönültaş. Adli Sosyal Hizmet Yaklaşım ve Müdahale. Ankara, Nobel Yayıncılık. 2-11.

Gönültaş, M.Burak, Coşkun, Hakan, (2020). “Adli Sosyal Hizmette Süreçler ve Sosyal Hizmet Uzmanının Görevleri”. Şu Kitapta: Rumeysa Akgun. Adli Sosyal Hizmet Teoriden Pratiğe. Ankara, Nika Yayınevi, 133-169.

Gutierrez, Lorreine (1990). “ Working with women of color: An empowerment perspective”. Social Work. 35(2). 149-153.

Güler, Kahraman, Beren Kalafat (2022). “Boşanma ve Boşanmanın Yetişkinler Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi”. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi. 135. 207-232.

Günay, Gülay, Özgün Bener (2011). “Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde Aile İçi Yaşamı Algılama Biçimleri”. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 15(3), 157-171.

Hasnain, Syed M. (2024). “Understanding the Psychological and Emotional Phases of Divorce: Impact, Causes, and Stakeholder Perspectives”. Understanding the Psychological and Emotional Phases of Divorce: Impact, Causes, and Stakeholder Perspectives | by S M Hasnain | Medium Erişim 20.08.2024

Humbatova, Gunel (2021). Boşanma Nedenleri ve Boşanma Sonrasında Karşılaşılan Güçlükler: Azerbaycan Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

International Federation of Social Workers. (2014). <https://www.ifsw.org/sosyal-hizmet-nedir/> Erişim 06.05.2024

İçağasıoğlu Çoban, A. (2020). “Toplum Temelli Ruh Sağlığında Ailelerle Sosyal Hizmet Uygulaması.” Şu kitapta: Ayten Kaya Kılıç. Toplum Temelli Ruh Sağlığında Sosyal Hizmet Uygulamaları. Nobel Yayınları, 258.

Karakaya, Handan (2019). “Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Boşanma/Boşanma Süreci ve Kadın: Elazığ Örneği”. Kadın ve Demokrasi Derneği. 4(2). 261-291.

Kaur, Simranjeet (2021). "Divorce Under Fault And No-Fault Theory". <https://www.legalserviceindia.com/legal/article-6368-divorce-under-fault-and-no-fault-theory.html> Erişim 20.08.2024

Kaya, Kamil, Gizem Tan Eren (2020). "Boşanma ve Erken Boşanmaların Artış Nedenleri". Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi. 3(9). 708-728.

Kucur, Fatih, Özge Kelebek (2021). "Boşanmış Kadınların Boşanma Aşaması, Süreci ve Sonrasında Yaşadıkları Zorluklar: Esenler SHM Örneği". Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 80, 231-266.

Kıvrak, Rabia (2023). "Aile Sosyolojisi Nedir? Sosyolojide Aile Kurumu." [Aile Sosyolojisi Nedir? Sosyolojide Aile Kurumu - Rabia Kıvrak \(sosyologer.com\)](https://www.sosyologer.com). Erişim 22.11.2023

Kishan, Ravi (2023). "Gender and Development: Constitutional & Legislative Safeguards and Social Work Interventions". [Gender and Development: Constitutional & Legislative Safeguards and Social Work Interventions](https://www.genderanddevelopment.org)

Lee, Judith A.B. (2001). The Empowerment Approach to Social Work Practice: Building the Beloved Community. Columbia University Press.

Malekian, Morteza (2016). "To Compare the Traditional and Modern marriage (Case Study Kermanshah City)" International Journal of Advanced Biotechnology and Research, 7(1), 223-238. https://bipublication.com/files/IJABR-V7I1-2016-25_Morteza%20Malekian.pdf Erişim 17.08.2024

Martinez, Holly (2022). "What Is Social Empowerment? Empowerment Definition & Theory". [What Is Social Empowerment? Empowerment Definition & Theory | United Way NCA - United Way NCA](https://www.unitedwaynca.org) Erişim 20.08.2024

Matrimonial, Rajpoot (2017). Compare The Traditional And Modern Marriage. <https://www.linkedin.com/pulse/compare-traditional-modern-marriage-rajpoot-matrimonials>. Erişim 17.08.2024

Mavili, Aliye, Daşbaşı, Serap. (2022). "Mağdur Hakları ve Sosyal Hizmet Yaklaşımı". Şu Kitapta: Didem Elitez, M.Burak Gönültaş. Adli Sosyal Hizmet Yaklaşım ve Müdahale. Ankara, Nobel Yayıncılık.78-92.

Mehda, Muskan, Sudhamayi P. (2022). ‘‘ Attitude of Married Couples Towards Divorce: A Comparative Study’’. The International Journal of Indian Psychology. 10(4). 1420-1428.

Miley, Karla Krogsrud, Michael W.O’Melia, Brenda L. Dubois. (2012). Generalist Social Work Practice: An Empowering Approach. Pearson Education.

Mortelmans, Dimitri (2020). Divorce in Europe [Elektronik Sürüm]. Antwerp: Springer Open. Divorce in Europe: New Insights in Trends, Causes and Consequences of Relation Break-ups | SpringerLink Erişim: 18.04.2024

Mulligan, Adam (2023). How Does Divorce Affect Your Mental Health. How Does Divorce Affect Your Mental Health | Psychreg Erişim: 12.05.2024

Mutlu, Zeynep. (2020). ‘‘Aile Mahkemesinde Tedbir Kararlarının Çocuğun Psikososyal Sağlığına Etkisinin Vaka Analizi Yoluyla Değerlendirilmesi’’. Şu Kitapta: Rumeysa Akgun. Adli Sosyal Hizmet Teoriden Pratiğe. Ankara, Nika Yayınevi, 267-283.

Nuhoğlu, Hatice (2019). Boşanma Sürecinde Çatışma Deneyimlerinin Stratejik Aile Terapisi Temelinde Analizi Bir Karma Yöntem Araştırması. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Odis, Adaora ‘‘ Effects of Divorce on Women and Children’’. Texila International Journal of Public Health. 9(1) 1-14.

Ozan, Fadime Kübra, Canan Gönüllü (2023). ‘‘ Radikal Feminizm Bağlamında Aileyi Konu Alan Yüksek Lisans Tezlerinin İncelenmesi’’. Oğuzhan Sosyal Bilimler Dergisi. 5(2). 171-181.

Özden, Ahmet (2018). ‘‘Aile Planlamasının Sosyal Hizmet Bağlamında Değerlendirilmesi.’’ Yüksek Lisans Tezi, Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova.

Ponnuswami, Ilango, G., Sathiyani (2010). ‘‘Professional Social Work and Social Development - A Case for Inclusive, Integrated and Affirmative Social Work’’. Inclusive Development - A Social Science Perspective. Rockcity Publications. 138-145.

Qutoshi, Sadruddin (2018). ‘‘Phenomenology: A Philosophy and Method of Inquiry’’. Journal of Education and Educational Development. 5(1). 215-222.

Raley, R.Kelly, Larry Bumpass (2003). "The topography of the divorce plateau: Levels and trends in union stability in the United States after 1980." Demographic Research, 8(8), 245-260.

Resmi Gazete (07.11.1985). Evlendirme Yönetmeliği. 18921.

Resmi Gazete (08 12 2001). Türk Medeni Kanunu. 24607.

Resmi Gazete (15.07.2005). Çocuk Koruma Kanunu. 25876.

Resmi Gazete (20.03.2012). Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun. 28239.

Resmi Gazete (04.09.2012). Gerçek Kişiler Ve Özel Hukuk Tüzel Kişileri İle Kamu Kurum Ve Kuruluşlarınca Açılacak Aile Danışma Merkezleri Yönetmeliği. 28401.

Resmi Gazete (30 04 2021). Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliği. 31470.

Saha, Suhriti (2021). "THEORIES OF DIVORCE". <https://www.juscorpus.com/theories-of-divorce/> Erişim 20.08.2024

Scully, Diana (2013). Cinsel Şiddeti Anlamak Tutuklu Tecavüzcü Erkekler Üzerine Bir İnceleme. (Çev. Şirin Tekeli, Laleper AYTEK). İstanbul: Metis Yayınları.

Sezen, Lütfi (2005). "Türkiye'de Evlenme Biçimleri". Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi. Prof. Dr. Şinasi Tekin Özel Sayı. 185-195.

Sharaf, Uzma (2018). "Social Psychology & Violence." SOCIAL PSYCHOLOGY & VIOLENCE. Definition of Violence | by Uzma Sharaf | Medium. Erişim: 15.05.2024

Shchemelinin, Konstantin (2020). "Differences Of Modern Marriage From Traditional And Principles For Improving The Quality Of Heterosexual Marriage In A Modern Society". Scientific Journal. 24. 151-160.

Sr, Kiran (2023). "Can Husband And Wife Live Separately Without Divorce in India". <https://divorcebylaw.com/2023/07/27/living-separately-is-an-essential-requirement-for-mutual-divorce-in-india/> Erişim 20.08.2024

Sudhamani, K. (2017). "Divorce Under Fault and No Fault Theory, E-Courts Mission Mode Project" <https://districts.ecourts.gov.in/sites/default/files/familycourtskl.pdf> Erişim 20.08.2024

Sudhamani, K. (2018). "FAMILY RELATED ISSUES". <https://districts.ecourts.gov.in/sites/default/files/familycourtskl.pdf> Erişim 20.08.2024

Şahan, Hasan Hüseyin, Nihat, Uyangör (2021). Bilimsel Araştırmalarda Örneklem Seçimi. (PDF) BÖLÜM 3 BİLİMSEL ARAŞTIRMALARDA ÖRNEKLEM SEÇİMİ ([researchgate.net](https://www.researchgate.net)) Erişim 20.08.2024

Tatlılıoğlu, Kasım, Nuri Demirel (2016). “Sosyal Bir Gerçeklik Olarak Boşanma Olgusu: Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme”. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi. 4(22). 59-73.

Teater, Barbra (2015). Sosyal Hizmet Kuram ve Yöntemleri (Çev. İçağasıoğlu Çoban). Ankara: Nika Yayınevi.

Tekin Epik, Meryem, Özal Çiçek, Selin Altay (2017). “Bir Sosyal Politika Aracı Olarak Tarihsel Süreçte Ailenin Değişen/Değişmeyen Rollerini” Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 38, 35-58.

Thippeswamy. Thimmasettappa, Paul G. Aquinas (2017). “Gender Discriminatory Practices in Organisations – Need for Social Work Intervention – A Conceptual Study”. Research on Humanities and Social Sciences. 7 (Special Issue). 25-28.

Tosun, Cansu, Hikmet Yazıcı, Fatma Altun (2017). “Evlilik Öncesindeki ve Evli Bireylerin İlişki Nitelikleri, Benlik Kurguları ve Özgeci Davranış Düzeyleri” Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 17(38), 73-94.

Traisa, Roopa (2019). “ Theories of Divorce under Hindu Family Law”. Journal of Emerging Technologies and Innovative Research (JETIR). 6(2). 157-164.

Tripathi, Ashutosh (2023). “Different Types of Violence.” Different Types of Violence - Social Psychology. Erişim: 15.05.2024

Tuncay, Tarık (2009). “ Genç Kanser Hastalarının Hastalık Anlatılarının Güçlendirme Yaklaşımı Temelinde Analizi”. Toplum ve Sosyal Hizmet. 20(2). 69-87.

Türk Dil Kurumu (TDK) <https://sozluk.gov.tr/>. Erişim: 22.11.2023

Türkiye İstatistik Kurumu. (2022). Aile Yapısı Araştırması. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turkiye-Aile-Yapisi-Arastirmasi-2021-45813> Erişim: 08.05.2024

Türkiye İstatistik Kurumu. (2024). Evlenme ve boşanma istatistikleri. TÜİK Kurumsal (tuik.gov.tr). Erişim 18.08.2024

Ubaidi, Basem Abbas (2017). “ The Psychological and Emotional Stages of Divorce”. Journal of Family Medicine and Disease Prevention. 3(3). 1-4.

- Uçan, Özge (2007). “Boşanma Sürecinde Kriz Merkezine Başvuran Kadınların Retrospektif Olarak Değerlendirilmesi.” Klinik Psikiyatri, 10, 38-45.
- Uçan, Özge, Yazar, Hülya, Sayıl, Işık (2006). “Bir Boşanma Olgusunun Dört Kurama Bağlanarak Değerlendirilmesi”. Kriz Dergisi. 14(2). 23-29.
- Vatandaş, Celalettin (2007). “Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı”. Istanbul Journal of Sociological Studies. 35. 29-56.
- W.Kaslow, FLorence (1980). “Stages of Divorce: A Psychological Perspective”. Villanova Law Review. 25(4). 718-750.
- Xamidullaevna, Primkulova Xurshida (2023). “The Problem of Divorce in the Modern World”. Zien Journal of Social Sciences and Humanities. 20. 15-19.
- Yağcıoğlu, Ali Haydar (2017). “6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar.” Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 19 (Özel Sayı), 913-966.
- Yeler, Abdülkadir (2019). “Türkiye’de Sosyal Politikaların Sosyal Hizmet Eğitimi Üzerindeki Belirleyiciliği”. İmgelem. 3(5). 273-285.
- Yıldırım, Ergün (2009). Aile ve Evlilik Türleri. Aile Sosyolojisi. Açılım Kitap.
- Yıldırım, Neşide, (2004). “Türkiye’de Boşanma ve Sebepleri.” Bilig, 28, 59-81.
- Yıldırım, Şeyda, Baydur, Hakan (2022). “Aile Mahkemeleri, Boşanma Sürecinde Sosyal Hizmet ve Aile Danışmanlığı”. Adli Sosyal Hizmet Yaklaşım ve Müdahale. Ankara, Nobel Yayıncılık. 388-408.
- Yılmaz, Linda (2023) “Boşanma Sürecinde ve Sonrasında Psikolojik Zorluklar”. Boşanma Sürecinde ve Sonrasında Psikolojik Zorluklar | Evimdekipsikolog | Blog Erişim 19.08.2024
- Yılmaz, Tuncay, Fatma Fidan (2006). “Kadın Açısından Boşanma. Yeni Bir Başlangıç mı? Ya da son mu? İş Yaşamında Boşanmış Kadın Olmak” [Bildiri]. Tabuları Aşmak, Gazimasuga Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti.
- Yücel, Mustafa T. (2016). “Adli Sosyal Hizmet Anlayışında Gerçekçi Yaklaşım”. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 65(4). 3715-3733.
- Zastrow, Charles (2015). Sosyal Hizmete Giriş (Çev. Çağlar Karaca). Ankara: Nika Yayınevi.

Zastrow, Charles, Karen K. Kirst-Ashman, (2016). İnsan Davranışı ve Sosyal Çevre (Çev. Mehmet Atakan Foça). Ankara: Nika Yayınevi.

EKLER

EK 1: Etik Kurul İzni

Evrak Tarih ve Sayısı: 01.03.2023-E.376103

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu

Sayı : E-10017888-020-376103
Konu : Etik Kurul Onayı hk.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 23.02.2023 tarihli, 373252 sayılı ve "Etik Kurul Onayı hk." konulu yazı

Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'nun 28/02/2023 tarih ve 2023/02 no lu toplantısında alınan 10 sıra sayılı kararı aşağıda sunulmuştur.

Bilgilerinize arz ederim.

Karar No 10: Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'nün 23.02.2023 tarih ve 373252 sayılı yazısı görüşüldü. Sosyal Hizmet Yüksek Lisans Programı öğrencisi Ebru BİNGÖL'ün, Doç. Dr. Fiğen PASLI'nın danışmanlığında yürüttüğü "Boşanma Sürecindeki Bireylerin Sürece İlişkin Algı ve Deneyimleri" başlıklı yüksek lisans tez çalışması kapsamında yapacağı anket uygulamasında, bilimsel araştırma ve yayın etiği açısından bir sakınca olmadığına oy birliği ile karar verildi.

Prof.Dr. İbrahim ŞİRİN
Kurul Başkanı

EK 2: Sosyo-Demografik Soru Formu ve Boşanma Sürecine İlişkin Soru Formu

Sosyo-Demografik Sorular Formu

1. Şu anki yaşınız nedir?
2. Evlilik yaşınız kaçtır?
3. Evlilik birlikteliğinizin süresi nedir?
4. Boşanma davanız ne kadar süredir devam ediyor?
5. Müşterek çocuk var mıdır varsa kaç tane?
6. Eğitim durumunuz nedir?
7. Sağlık durumunuz nedir?
8. İş durumunuz nedir?
9. Davacı iseniz hukuki olarak bu süreci başlatma sebebiniz nedir?

Boşanma Sürecine İlişkin Sorular Formu

1. Evlilik türünüzü nasıl tanımlarsınız?
2. Resmi olarak evlenmeden önce evlilik birlikteliği başlamış mıydı?
3. Boşanma öncesi süreçte aile içi ilişkilerinizden bahsedebilir misiniz?
4. Evlendikten ne kadar süre sonra çocuk sahibi oldunuz?
5. Evlilik birlikteliği içerisinde çocuk sahibi olma kararı nasıl verdiniz?
6. Sizce evliliğe ilişkin beklentileriniz evlendikten sonra gerçekleşti mi?
7. Boşanma kararı nasıl verildi?
8. Boşanma kararına eşinizin tepkisi ne oldu?
9. Boşanma sürecini zorlaştıran durumlar neler?
10. Sizce, boşanma süreci müşterek çocuk/çocukları nasıl etkilemektedir?
11. Boşanma sürecinde sosyal yardımlar ve sosyal destek mekanizmalarına ihtiyaç duyduunuz mu? Evetse bunların karşılanıp karşılanmamasına ilişkin ne düşünüyorsunuz?
12. Boşanma kararınıza sosyal çevrenizin tepkisi ne oldu?
13. Boşanma ve sonrasında geleceğe ilişkin beklentileriniz neler?

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı: Ebru BİNGÖL

Lise Öğrenimi: İzmit Atılım Anadolu Lisesi (2011-2015)

Lisans Öğrenimi: Kocaeli Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Sosyal Hizmet Bölümü (2015- 2019)

Staj: Sağlık Bilimleri Üniversitesi Derince Eğitim ve Araştırma Hastanesi Tıbbi Sosyal Hizmet Birimi (2018 Eylül- 2019 Haziran)

İş: Gebze Adalet Sarayı Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğü, Sosyal Hizmet Uzmanı (2022 Temmuz – Halen)

